

J E Z I K A N J A ■

■ IGOR Ž. ŽAGAR

JEZIKANJA

Druga, jubilejno-pomladanska
izdaja

PEDAGOŠKI INŠTITUT / 2010

DIGITALNA KNJIŽNICA / DOCUMENTA / 1

Igor Ž. Žagar. *Jezikanja. Druga, jubilejno-pomladanska izdaja*
Strokovna monografija

Zbirka: *Digitalna knjižnica*

Uredniški odbor: *dr. Igor Ž. Žagar, dr. Jonatan Vinkler, dr. Janja Žmavc, dr. Alenka Gril*

Podzbirka: *Documenta, 1*

Urednik podzbirke: *dr. Alenka Gril*

Urednik izdaje: *dr. Jonatan Vinkler*

Recenzentki: *dr. Boris Vežjak, dr. Darko Štrajn*

Oblikovanje, prelom in digitalizacija: *dr. Jonatan Vinkler*

Izdajatelj: *Pedagoški inštitut*

Ljubljana 2010

Zanj: *dr. Mojca Štraus*

Naklada izdaje na CD-ju: *75 izvodov*

Izdaja je primarno dostopna na <http://www.pei.si/Sifranti/StaticPage.aspx?id=75>

Imetnik stvarnih in moralnih avtorskih pravic na tem delu je avtor Igor Ž. Žagar. To delo je na razpolago pod pogoji slovenske licence Creative Commons 2.5 (priznanje avtorstva, nekomercialno, brez predelav). V skladu s to licenco sme vsak uporabnik ob priznanju avtorstva delo razmnoževati, distribuirati, javno priobčevati in dati v najem, vendar samo v nekomercialne namene. Dela ni dovoljeno predelovati.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

811.163.6'33(081)(0.034.2)

ŽAGAR, Igor Ž. 1960-
Jezikanja [Elektronski vir] / Igor Ž. Žagar. - 2.
jubilejno-pomladanska izd. - El. knjiga. - Ljubljana : Pedagoški
inštitut, 2010. - (Digitalna knjižnica. Documenta : 1)

Način dostopa (URL): <http://www.pei.si/Sifranti/StaticPage.aspx?id=75>

ISBN 978-961-270-028-7

249647360

Kazalo

Igor Ž. Žagar: Zelo kratek predgovor ali v pričakovanju druge republike	9
Boris Vezjak: Commentarius liber, pa z razumom, prosim!	13
Ervin Hladnik-Milharčič: Apendicitis ali velika razstava del Slobodana Miloševića, Borisava Jovića, Milana Kučana, Janeza Janše, Franja Tuđmana in še mnogih drugih znamenitosti v postavitvi Igorja Ž. Žagarja	23
Zakaj?!	29
Godine raspleta	31
O daljnih deželah in otorinolaringoloških posebnostih	33
Pravopis in slovnica, pa Kučan in Milošević	35
Mojstrske mojstrovine ali mojstrovine za mojstre(?)	37
Fenomenologija steklenice	39
Alvum exonoratum ire	41
Štrikanje, kvačkanje in druge politične umetnosti	43
Neodvisen ali neodvisni?	45
Ontologija revanšizma	47
Kolobarjenje sprave	49
Pučnikov paradoks	51
Razumevanje in sporazumevanje	53
O ministrski mrhovini	55

Josip Broz-Tito je bil predsednik SFRJ, ker je mrtev	57
Od omejenosti do omejenosti	59
Piščančje slovenstvo	61
Slovenske brazde	63
War in the Gulf – the Making	65
Samobitnost vitamina C	67
Neznosni paradoks skupščinskega odločanja	69
Dati, vzeti, vrniti, odstopiti ali o neznosni demokratičnosti jezika	73
Pod krinko demokracije	77
O um(et)nosti secesionističnega besednjaka	79
Dve, tri o žaltavosti capudravščine	83
Janševa jajca	87
Robček s preservativom	91
Dežela, kjer se je ustavil čas	93
Klepanje fantazme	97
Razcunjati, razcefrati in razdrapati	99
Logopedija odcepitve	101
Politika in interpretacija	103
Urejenost	105
Slovenske novice o slovenskem svetu	107
Cinizem in malodušje	109
Slovenci	111
Slovnica in politika	113
Nerazumevanje in nerazumljivost	115
Fehtanje	117
Osamosvajanje ali osamosvojitvev?	119
Monetarno-lingvistični kretenizmi	121
Vojna vejic	123
Svojskost	125

Banka Slovenije in/ali Slovenska banka	127
Misliti (ali vedeti)	129
Jesenska predalpska omejenost	131
Božično darilo	133
Commentarius liber	135
Slovenstvo kot margarina	137
Bog je!	139
Omračitev uma	141
Skopljena slovenščina	143
Semantično-semiotično kramljanje ali o oblikovalskem oblikovanju jezika	145
Retorika demagoške subverzije	149
Obljubiti ali ponuditi?	151
(Politična) sredina	153
Iz korenin rastemo	157
Slovenskost	159
Body Language	163
»Nova« pot slovenstva	165
Neponovljivo drugače	167
Jože Vogrinc: Apendiks k televizijskemu komentarju	169

Zelo kratek predgovor ali v pričakovanju druge republike

Pred dobrimi osmimi meseci, nekako na predvečer 27. aprila, dneva upora proti okupatorju, je v moj elektronski poštni predal kanila spodnja pisarija:

Spoštovani!

Bližajoči se praznik, dan 27. aprila, se pravi dan upora proti okupatorju, se zdi primeren čas za začetek civilnodružbene iniciative za popravo jezikovne nepravilnosti, ki močno kazi lik in delo Milana Kučana, človeka najzaslužnejšega, da danes živimo v svobodni in neodvisni Sloveniji. Silovita in takojšnja kampanja naj zajame vse dobronamerne novinarje in vsakršne tvorce slovenskega javnega mnenja, zgodovinarje, jezikoslovce kot tudi vse ljudi dobre volje in poštenih misli. Za kaj torej gre? Podpisani si prizadeva za prenehanje uporabe krivične in nepravilne, zlasti pa zavajajoče besedne zveze Kučan *IN* Milošević, ki jo je v slovenskem jeziku, in sicer v publicistiki, znanosti in vsakdanji govorici nasploh in vobče potrebno nemudoma zamenjati z besedno zvezo Kučan *PA* Milošević! Za strokovno in teoretično utemeljitev zahteve se sklicujem na članek Igorja Ž. Žagarja z naslovom »Pravopis in slovnica, pa Kučan in Milošević« (Jezikanja, Ljubljana: Pasadena 1992), ki si ga vsak zainteresirani lahko prebere na spletnem naslovu: <http://www.igorzagor.net/jezikanja.pdf>. Naj postane prva besedna zveza le še domena za grenjenih in zlonamernih desničarjev!

Za neustrašni vodji kampanje pozivam: najprej, dr. Igorja Ž. Žagarja, med drugim člana Liberalne akademije, uglednega strokovnjaka s področja filozofije, sociologije, kulturologije ter jezikoslovja, čigar briljantni zaključek v omenjenem članku mi je dal idejo za pričujočo pobudo. Drugi mislec, ki bi našo Stvar v javnosti zastopal, razlagal in predstavljal, naj bo nepristranski zgodovinar dr. Božo Repe, odličen poznavalec ene, edine in pravilne zgodovine ter torej tudi lika in dela Milana Kučana. Trdno verjamem, da bosta znala oba Znanstvenika, g. dr. Žagar in

---

g. dr. Repe, z zanju značilnimi žarom, strokovnostjo in politično neobremenjenostjo naši Stvari gotovo postaviti čvrste in neizpodbitne teoretske temelje. Ker nisem zadrt stalinist in torej zavračam vsakršne stalinistično-totalitaristične metode, ne zahtevam popravka napake za nazaj. Sem pa zato v svetlo prihodnost zazrt liberalni intelektualec, ki si prizadeva za popravilo imenu in časti našega bivšega predsednika storjene škode in obenem terja, da se mu opisana krivica ne zgodi nikoli več! Pridruži se temu pravičnemu boju tudi ti!

P. S.: Ker kljub nedavni menjavi oblasti na boljše v Sloveniji še mrgoli Janševih vohunov in ovaduhov, ki bi znali resno ogroziti prihodnost podpisanega, bo slednji raje ostal anonimen.

Neustrašni slovenski liberallec.

No, sem si rekel, vsako tele ima svoje vesele, vsak bik pa svoj štrik (kakor je rada rekla moja babica). In sem na kratkočasno pisanje neustrašnega slovenskega liberalca počasi pozabil. Vse dokler ni Janez Janša – ena osrednjih oseb knjige, ki je tako navdušila *Svobodomiselnega Janeza*, pošiljatelja zgoraj citiranega e-poštnega sporočila – 14. decembra 2009, na zborovanju Zbora za republiko, izrekel zdaj že legendarnih besed: »Zdi se mi, da bo treba nekatera poglavja in lekcije izpred dvajsetih let enostavno ponoviti, in pričakujem, da se spomladi vidimo v večjem številu tudi na slovenskih trgih in ulicah.«

No, sem si rekel takrat, zakaj pa ne, zakaj ne bi možaku v teh hudih časih pomagali in slovenski živelj spomnili na junaške čase iz pred dvajsetih let! Legendarne Janševe čufte moji zapiski iz tistih let sicer ne vsebujejo, si bo pa zainteresirani bralec, na primer, lahko prebral, kako so se pred dvajsetimi leti jedli slovenski lulčki! Res, Janša ima prav: slovenska polpretekla zgodovina je preveč gloriozna, da je ne bi še kdaj ponovili. Za pokušino, kot uvod v spomladansko organizirano zgrinjanje spontanih ljudskih množic na slovenske

---

trge in ulice, vam torej ponujamo drugo, jubilejno izdajo *Je-
zikanj*, ki prinašajo kratke glose o dogodkih, predvsem me-
dijskih zapisih, izpred dvajsetih let.

Spremno besedo k tej izdaji je prijazno napisal dr. Bo-
ris Vezjak, »medijsko bevska«*», kot ga prijazno imenuje-
jo njegovi zoprniki. Vsekakor pa edini, ki se je sistematično
ukvarjal z medijsko degeneracijo v časih, ko se Janši še ni to-
žilo po dobrih starih časih. Ker jih je pač sam (re)modeliral
in (re)konstruiral.*

Na svidenje spomladi!

Igor Ž. Žagar

Commentarius liber, pa z razumom, prosim!

Na *Jezikanja* je treba gledati z nostalgijo, tudi če niste avtor knjige in tudi če niste eden tistih, ki to radi počnejo. Igor Ž. Žagar, slovenski jezikovni pragmatik *par excellence*, v tem svojem zgodnjem delu iz leta 1992 objavlja zapise, nastale v obliki televizijskih komentarjev v oddaji Studio City (oziroma tedaj še Studio Ljubljana) na Televiziji Slovenija med leti 1989 in 1992. Približno dveminutne intervence, ki jih je avtor z njemu lastnim žarom in hitrostjo govora predstavil pred kamerami v rubriki »Jezikovno slepo črevo«, zbudajo, gledano iz perspektive natanko dvajset let kasneje, skomine iz vrste razlogov.

Naj te posebne okoliščine vzdražljivosti pojasnim že takoj na začetku. Njegovi tv-komentarji, kot so se odvijali tista tri leta, si po sebi ne mogli želeli boljšega timinga, ne da bi akter za svojo privilegirano pozicijo vedel. To je prva, zgodovinska skomina – živeti in delati v posebnem, skoraj presežno historično povzdignjenem trenutku, v katerem se znajdete in vanj tako rekoč padete – le navidezno in ne v popolni meri – kar pušča poseben pečat in vaše prispevke dela za bolj zgodovinske, kot so bili mišljeni ali bi lahko bila intenca njihovega ustvarjalca. Že res, da avtor ni imel posebnih zaslug in zato bolj kot ne srečo z izjemnim časom, v katerega pade »the making of Slovenia«, še pred tem pa padec berlinskega zidu in počasen, na začetku predvsem mentalni razkroj bivše Jugoslavije. Kar bi pomenilo, da je bil ustvarjen neodvisno od njegove volje. A le deloma.

Na drugo prebujeno skomino, ki relativizira prvo in pojasni tisti »deloma«, namreč opozarja že Ervin Hladnik Milharčič v svojem spremnem besedilu iz izdaje leta 1992, ko duhovito spregovori o Žagarjevih tv-besedilih kot »vojnoteoretskih«. To je bil čas miselno kipečih osemdesetih, ko so lingvisti tako rekoč vodili vojne, ko se je teoretska misel pred našimi očmi spreminjala v emanacijo fizične sile. Če je ugotovitev zvenela drzno takrat, velja iz perspektive pohojenega vpliva teorije na družbo danes – nad čimer se znan-

---

stvena srenja itak ves čas pritožuje - za samoumevno. Kakšni osamosvojitelji z orožjem v rokah neki, družbene sisteme so spreminjali in tektonske spremembe zanje pripravljali tisti drugi, ne da bi oni, ki se danes bahajo, sploh pomislili, da so zgolj plitko orodje heglovske zvijačnosti uma. In bolj kot se danes trkajo po svojih kosmatih osamosvojitvenih prsih, bolj odzvanja votlost notranjosti. V slikovitih besedah Milharčiča je takšna tv-komentatorska taktika »risala jezikovne okope, opisovala gverilske taktike uporabe zaimkov; pasti, ki jih je mogoče s pravilno razporeditvijo vejic nastaviti nasprotniku in opozarjala na usodno porušenost hierarhij, ki jih lahko povzročijo narobe postavljena podredja. Nič čudnega, če se nekje na sredini te knjige Slovenija s takšno lahko osamosvoji in zmaga v vojni, ki ji bo nasprotnik z zavistjo nadel častno - ime »propagandna«. Drži, to je bil čas propagande, predvsem bivše jugoslovanske vojske JNA, repertorijev manipulacij in retoričnih trikov jugoslovanstva, ki so kar klicali po tem, da njihovo ideološko masko nekdo razkrinka; brez dekamfluže pač ne bi vedeli, kaj se dogaja. Proces osamosvajanja so tekli tudi drugje in vojne so se dobivale, v tem primeru celo dobesečno, tudi na druge načine.

Od druge skomine k tretji, ki je žanrska ali konceptualna: poznamo takšne in drugačne komentarje, toda Žagarjevi ne sodijo v noben žanr. Vsaj utečen ne. Niso komentar, kot smo ga, zelo sporadično, bili včasih navajeni v poročilih. Resda bolj v tistem prejšnjem družbenem sistemu, čeprav se z novim zakonom o RTV Slovenija na trenutke, nič manj sporadično, resnici na ljubo po kapljicah celo vrača, bolj v športnih blokih kot kje drugje. Ne dotikajo se političnih dogodkov *qua* dogodkov, jezika *qua* jezika. Kot da bi se Žagar zavedal te lastne neujemljivosti, ki jo za nameček, kot se zdi, želi celo negovati, je svojo rubriko poimenoval s kančkom avtoironije. Jezikovno slepo črevo, za katerega naknadno po premisleku ugotovite, da ste v njem jezikalni, ne obe-

---

ta le vaše nagajive distance do tega, kar počnete, ali mogoče zadrege z iskanjem skromnega imena, ko gre za konceptualizacijo vašega lastnega ravnanja. Ker to ni kotichek za jezikovne puriste ali razlagalce novih slovničnih pravil (v maniri kakega Jožeta Toporišiča in njegovih časopisnih izdelkov), kot tudi ne kritikastra, ki bi zapriseženo branil okope jezika iz nekih kulturnih, nacionalnobitnostnih razlogov, kot je to svojčas v svojih tv-nastopih v imenu njegovega veličanstva Umetnosti počel Jože Hudeček. Kaj je potem ta žanr, ki ni ne jezikovna pedagogika in ne družbenoumetniška ali kaka druga moralka? No, saj smo blizu, a ne čisto. V prvi vrsti so Žagarjeva jezikanja, kot jih manifestirajo zapisi, dragocen vzorec družbenorealne analize, ki se poraja iz jezikovnih zagat in se ne omejuje ne na jezik in ne družbo v njihovi izolirani vlogi. So nekaj vmes: kako (javno) misliti svet skozi jezik in kako jezik skozi svet. Priložnosti za kaj takega pa vam danes mediji, predvsem pa še zdaleč ne javni servis nacionalnega radia in televizije, skoraj več ne ponujajo.

Na ta način načrtana jezikovna pragmatika za gledalstvo nakazuje še četrto skomino, ki je vsebinska: osnovni matem prispevka (v knjigi je to le »izpraznjeni« zapis, osvobojen medijskega vpliva) se razkriva v drobci, začetnem inventarnem pripetljaju, majhni impresiji, ki je avtorja pognala v razmislek. Ko želi Žagar biti inštruktiven ali celo didaktičen, to vselej stori na podlagi analize neznatnega, skorajda neujemljivega pripetljaja, dogodka ali vtisa, ki je vznemiril monotonost vsakodnevnega toka privatnih misli ali spodbudil refleksijo. In če je izbira njegove teme vedno osebna, ker je pač doživljajsko subjektivna in največkrat stimulirana s pomočjo jezikovno občutljive zaznave v njegovem očesu, pa seveda tovrstna arbitrarnost ne velja, ker ne more veljati, za kasnejšo izpeljavo. In kaj natanko Žagar počne? Zdi se, da v živo pred nami variantno razvija nekaj, čemur bo kasneje francoski lingvist Oswald Ducrot rekel nova teorija ar-

---

gumentacije, ali kot so jo poimenovali »teorija argumentacije v jeziku« (TAJ). Za to, da bi odkrivali potenciale, ki jih skriva jezikovni sistem, morate imeti nos, kot se temu reče. Potrebujete ustrezno senzibilnost za skrite odtenke, ki jih jezik kot sistem razkriva le za tiste, ki so nanje pozorni. Če že po sebi vsebuje moč argumentacije, če je vanjo že vpisana lastnost argumentiranja, ne le prepričevanja, kar nas v medsebojni komunikaciji sili, da jo sprejmejo z vsemi njenimi prednostmi in slabostmi, potem gre v prvi vrsti za to, da jo prepoznamo ali do jo prepozna nekdo namesto nas. Učinek je zato podvojeno nenavaden tedaj, ko to nekdo za vas počne na televiziji, celo v rednih minutažah neke oddaje. Kajti jezikovna dejstva so lahko velikokrat hitro dojemljiva in takšna so lahko celo družbena, vendar bi za omenjena težko rekli, da se nam kar sama razodevajo in še manj razložijo. Kot pravi Žagar na nekem drugem mestu, »besede niso (kot) mehurčki, ki se izgubijo v zraku, takoj ko so izgovorjene, temveč so bitnosti, ki imajo precejšnjo težo, bitnosti, ki s seboj nosijo precejšnjo leksikalno, semantično in pragmatično prtljago, celo cele propozicije in (konvencionalne ali/in konverzacijske) implikature.« Če se v čem nakazuje ta specifična, idiosinkratična poteza komentiranja, ki ji težko najdemo para, potem se skriva natanko v tej posebni jezikovni funkciji, ki jo avtor s pridom uporablja, bolj ali manj seveda na sledi svojemu profesionalnemu interesu in teoretski preokupaciji.

Vzemimo za primer komentar, prebran v oddaji 30. oktobra 1991, vsebujoč ilustrativne sledi pravkar nakazanega. Celo več, ker zapis nosi naslov *Commentarius liber*, bi lahko rekli, da se odvija na metanivoju razprave – v njem namreč avtor, sam interpeliran v vlogo komentatorja, spregovori o funkciji komentarja, še bolj pa o praksi njegovega podajanja, čeprav ne v neposrednem refleksivnem odnosu do svojih, temveč do drugih komentarjev in njih ustvarjalcev.

Za izhodiščno tarčo si izbere »ljudi s Televizije«, ki se pojavljajo v informativnem programu in svoje umotvore, kot jedko pravi, radi začinijo s kakšnim navedkom iz Verbinčevega *Slovarja tujk*. Žagarjeva motivacija za to, da predstavi in opiše, kaj natanko počnejo tisti, ki pogledujejo v slovar tujk, da bi spisali ali začinili svoje komentarje, je enostavna – pogledjmo, pravi, kaj o takem opraviilu povedo taisti slovarji. Geslo »komentar«, nadaljuje, etimološko izvira iz latinščine, kjer besedo »commentarius« sestavljata dve osnovni besedi, predlog »cum«, s pomenom »z, skupaj« in korenenska osnova »mens« s pomenom »pamet, razum, duh«. Ko povežemo oboje, tako Žagar, potem jasno vidimo, da je komentar »nekaj, kar je narejeno s pametjo, z razumom«.

Šle od tu naprej sledi instruktivnojezikovna poanta, ki sicer ni bila izrečena na začetku, temveč tako rekoč najdena na poti. Če je komentar tisto, kar se dela »z razumom« ali razumsko, na tem mestu vznikne homonimija, s katero bo avtor pedagoško pojasnil gledalcu, v čem je pragmatična distinkcija med »nekaj delati z razumom, po pameti« in »nekaj delati z razumom«. Torej med instrumentalno rabo, ko govorimo o tem, da je komentar napisal nekdo, ki je »pri tem uporabljal svoje umskorazumske sposobnosti in vse koristne informacije, ki mu jih te umsko-razumske sposobnosti lahko posredujejo«. In tisto drugo, kjer je razumnost sinonim za previdnost, za cenzuro nad sabo in za postopek ne uporabe, temveč izločanja, kot pravi Žagar, vseh koristnih in relevantnih informacij. V samo etimologijo besede je potemtakle že naseljena neka dvoumnost, iz katere lahko izpeljemo taksonomijo dveh vrst pristopa. In zakaj ter čemu bi bi bilo razumno eliminirati podatke, ter sploh kateri so takšni? Od tod sledi ostra puščica: tiste, ki »bi utegnili biti za kogarkoli neprijetni ali mu kako drugače iti v nos, na primer tistim v 4. nadstropju televizijske hiše«. Žagarjev postopek je torej nesporno dvojen. Iz vsakodnevne baze jemlje in izbi-

---

ra gradivo, ki zmoti njegovo percepcijo, kot v danem primeru pretirana raba, ali še bolje uporaba tujk v televizijskih komentarjih. V trenutku, ko je fiksiran predmet njegovega zanimanja, izlušči jezikovno poanto, v danem kontekstu celo z reflektivno simulacijo istega, češ pogledjmo, kaj o njihovem početu pravi slovar tujk. In temu sledi, na koncu, še kritična ost, ki njegovo jezikovno pedagogiko naredi za družbeno angažirano, brezkompromisno in v neposrednem pomenu besede komentatorsko. Povedano preprosteje, funkcija komentarja še zdaleč ni le hermenevtična ali pretežno pedagoška. Niti v danem primeru niti v kakšnem drugem. V prvi vrsti se mora dober komentar dotakniti stvari, ki jo razčlenjuje, angažirati naslovnika in ga navesti na to, da zavzame stališče. Včasih lahko gre celo dlje in kritično ovrednoti tisto, o čemer govori ali tistega, ki mu je namenjen.

A bodi dovolj o tem. Na tem mestu se ne bomo spuščali še v eno dimenzijo zapisov iz *Jezikanj*, namreč v posebnosti televizičnosti komentiranja, na katere opozarja Jože Vogrinc, pisec še enega spremnega besedila k prvi izdaji. Običajna televizijska »repcija« je seveda drugačna od drugih - izhodiščna točka je kajpak vedno, da medijski dogodek, čeprav ne nujno in vedno, v televizijskem kontekstu vedno služi kot »kanal« (v Jakobsonovem pomenu besede) in naredi komunikacijo za možno. Dogodek, ki se je sprva zgodil zunaj medija, se v njem zavrti znova, to pa je okoliščina, ki bistveno zaznamuje način, na katerega medij preoblikuje dogodek. Nekaj drugega velja za tv-komentar, ki je pač posebna forma istega, tj. preoblikovanja nekega dogodka po svoji meri, ki je seveda intendirano, hoteno, pedagoško instruirano početje. Kot prav Umberto Eco: tv-naracija predstavlja avtonomen dogodek, ki je, četudi lahko k njemu pristopimo z različnim zornih kotov, nekaj, kar ima svojo logiko in ki jo moramo spoštovati. Toda v komentarju je dogodek pač sam komentar in njegova vsebina, kvečjemu mu

---

ton daje še narator, to je komentator sam. Temu vidiku, ki ga opisuje Vogrinc, se tu ne posvečamo, saj je knjižna prezentacija – nenazadnje je knjiga pač nek drug medij – tega osvobojena. Seveda pa nas omenjeno dejstvo, da danes Jezikanja »le« beremo in teh komentarjev ne gledamo ali vidimo, nas prikrajša za bistveno dimenzijo. Kot pravi, je »komentatorju omogočeno, da gledalca nagovarja iz oči v oči od začetka do konca komentarja, in to v svojem imenu, na svoj račun. Prav naključnost njegovega izgleda (ali, bolje, neizvedljivost njegovega izgleda na normo dostojnega reprezentiranja TV institucije) in nepopolnost dikcije (v primerjavi, denimo, s špikerjevo) funkcionirata tu kot zagotovilo, da je njegov »physis« zgolj medij njegovega duha, in je on torej navzoč zaradi višjih reči, namreč zaradi vsebine tega, kar pravi, ne pa, da bi gledalca le mamil pred televizor«. Taka privilegirana pozicija, »odšteta« ob knjižnem branju, seveda ni le izgubljena, temveč »odšetost« poraja še dodatne učinke. Odvzame recimo suspenz napetosti, ki se je gledalec zaveda, ko pred sabo ugleda nekoga, ki se nanj naslavlja iz razloga »višjih reči«. Nekoga torej, ki vam želi sporočiti nekaj pametnega. Nekaj z razumom.

Iz zaradi njega, sporočanja »z razumom«, smo že pri omembi s konca knjige. Ki se konča kajpak tam, kjer se konča zadnji prispevek. In ki ni zadnji po volji pisca, temveč po neki drugi, saj je ostal neobjavljen. Od 9. oktobra 1989 do 23. oktobra 1992 so pretekla tri leta, a neobjavljeni zapis je, kot je razbrati, podlegel cenzuri. Ker je kritičen do oddaje, v kateri se pojavlja, torej do Studia City. Oziroma njegovega poplitvenega programa: »Če naj le uporabim nekaj tistega, kar sem si pripravil za prispevek, ki ga sicer niste videli, potem lahko, skupaj z Dairy Queen, rečemo, da je program Studia City, kot ga lahko gledamo danes, neponovljivo drugačen: tako drugačen je namreč od profesionalne televizije, da si človek zaželi, da se nikoli več ne bi ponovil. Razlika je

---

pač očitna, kakor bi rekli Demokrati. Lahko noč vam pa ne bom rekel!«

Neponovljiva drugačnost programa, ki je danes še bolj neponovljivo drugačen, je dejansko postala razlog, zaradi katere je avtor postal žrtev svojega lastnega spoznanja iz poprejšnjega komentarja. Zakaj? Ker obstajajo takšni »z razumom« in takšni »z razumom«. Pri prvih uporabimo vse podatke, pri drugih jih po potrebi izločimo. Avtor se je odločil za prvo možnost, prav ničesar ni želel izločiti iz perspektive svojega kritičnega pogleda. In v tem oziru je ostal dosleden koncepciji komentarja številka ena in temu, na kar je poprej, ko je o tem pisal, retorično namignil: »V katero kategorijo sodijo moji komentarji se, upam, bralcu ne bo težko odločiti«. Kajpak se ni težko. Ker z zadnjim zapisom to sploh več ni bila avtonomna odločitev, temveč so ga v predalček »z razumom, uporabil vse podatke«, pahnili drugi. Natanko tisti, ki so računali na drugi predalček »z razumom, izločil, kar je treba izločiti«.

Studio City danes še obstaja. Ta podatek daje tej knjigi poseben čar. In tudi obstajajo komentatorji, čeprav le tisti politični, ki bolj ali manj prebirajo, kar objavijo v svojih kolumnah. Celo več: v trenutku, ko to pišem, so komentarji v oddaji naslovljeni s »Kolumna«. Namesto izvirnega tv-žanra torej na njegovo mesto stopa tipičen pisni žanr. Kakšnega presežka, razen pomoči slabovidnim in slepim, ki sicer ne berejo, a dovolj dobro slišijo, v takšnem ni. Pravijo sicer, da so se časi spremenili. Imamo svojo državo, svoje branilce slovenske substance, očete naroda, ki so si prisvojili se osamosvojitvene zasluge, pa tudi jezik smo v njegovi nepokvarjenosti menda fiksirali in ga, kulturni kot smo, ponosno slavimo. Teoretikov ne rabimo, komentatorjev tudi ne. Naši vladarji so sproščeni in predvsem »naši«, RTV Slovenija je doživela nepričakovan razcvet, pa tudi program se je, kot so obljubili pred sprejetjem novega zakona o RTVS

---

leta 2005, bistveno izboljšal. V krasnem novem svetu, slovenskem in televizijskem, ni ponovitev. No, kakšna se najde. Pravzaprav se jih najde veliko, a komu to mar, zdaj ko je referendum mimo in ko je Grimsov zakon o RTV zaživel polno življenje. Glavno je, da jih niso obljubili in glavno je, da smo jim verjeli – rečeno cinično. Prav danes, ko to pišem, nam bodo še enkrat, zdaj menda že več kot eno leto zapored, zavrteli tv-dnevnik. Piše se 28. marec 2009 in na sporedu bo *Sedma moč osamosvojitve* – ponovitev dnevnika na dan 28. marec 1991. In jutri dan kasneje. In tako dalje – do končne osamosvojitve na dan 25. junij istega leta. Morebiti še dalje. Ne vem. Nočna mora njihovih ponovitev tam okoli osamosvojitve se nadaljuje. Za Žagarjeva »Jezikanja« je to lep in nepričakovan poklon, tudi bralcu. Ne le zaradi polnoletnosti obletnice, temveč obujanja spominov. Kdor namreč danes gleda spored TV Slovenija in »nostalgične« dnevnike, ta lahko družbene in politične komentarje sproti prebira v tej knjigi.

Boris Vezjak

Apendicitis

ali velika razstava del Slobodana Miloševića, Borisava Jovića, Milana Kučana, Janeza Janše, Franja Tuđmana in še mnogih drugih znamenitosti v postavitvi Igorja Ž. Žagarja

Zgodovino NOB so pogrošni učbeniki vedno začeli z vprašanjem, kje je počila prva puška. Mislim, da so se na koncu zmenili, da je bilo nekje v Srbiji, v bližini Kragujevca. Tam so potem tudi postavili ploščo, da se je na tistem mestu uradno začela velika vojna. Neki žandar, ki se je mimo peljal na kolesu, jo je skupil, da bi do tega pomembnega dogodka sploh prišlo, in od tistega trenutka naprej so polemizirali samo še o tem, kje je kdo kaj važnega pognal v zrak, vrigel v brezno ali odnesel kam drugam. Zgodovina prve državljanske vojne v Jugoslaviji je hotela biti zgodovina tistega, kar je kdo mislil, da je naredil, zato so bili vsi filmi o njej akcijski velespektakli.

NOB II, Vrnitev državljsanske vojne na kraj zločina, pa bo konverzacijska melodrama. Od vsega začetka je to veliki boj za to, kaj je kje kdo prvi rekel, kje je kdo kaj prvi napisal in kdo bo lahko kje prvi govoril. Celó v čisto resnih dokumentih govorijo o medijski vojni, celo o propagandni vojni, o vojni med časopisi in televizijskimi hišami. In seveda se tako ne samo zdi, ampak je tako tudi res. Televizija Beograd je napovedala vojno televiziji Priština, ki je sklenila taktično zavezništvo s televizijo Ljubljana, ki je nekaj časa dajala logistično podporo televiziji Sarajevo in je v trenutku izida te knjige v hladni vojni s televizijo Zagreb. Zaraščeni množični morilci na balkanskih barikadah zato lahko s še prav posebnim zadoščanjem kažejo s prsti v novinarje, ki se vozijo mimo njih: »Preden je bila izstreljena prva krogla v tej vojni, je človeka ubila beseda.« Tukaj doli so ljudje pač ves čas epsko razpoloženi. Ne spomnim se, kdo je prvi rekel – mislim, da je bil Borisav Jović, nekdanji predsednik Jugoslavije, ko se je sredi bombardiranja Vukovarja ozrl po medijih –, da se na ekranih godijo grozodejstva. Čisto spodobni ljudje grdo govorijo eni o drugih. Ali pa je bil morda Dobrica Čosić, ko je kot pogoj, da se bo s komerkoli z nasprotnih strani pogovarjal, postavil »brez-pogojno prekinitev medijske vojne«. Lingvistika je nekje sredi osemdesetih let postala orožje in na vseh koncih Balkana so jo vzeli v roke.

Televizija seveda ne more ovedeti, kaj dela. Tako kot se vojak, ki se preganja sem in tja po poljih, ne razume na vojnoznanstvo, tako tudi televizije v spopadu niso vedele, da delajo zgodovino. Delale so jo pač spontatno, iz dneva v dan, tako, kot se zgodovina pač dela. Spomnim se samo ene oddaje, ki je v zadnjih letih skromno, toda sistematično in ne da bi se vpletala v boje, pojasnjevala strategijo in taktiko jezikovnih spopadov. *Jezikovno slepo črevo* na Televiziji Ljubljana, natančneje v Studiu Ljubljana, je v kratkih stavekih, kot se za vojnoteoretska besedila spodobi, risala jezikovne okope, opisovala gverilske taktike uporabe zaimkov, pasti, ki jih je mogoče s pravilno razporeditvijo vejic nastaviti nasprotniku, in opozarjala na usodno porušenost hierarhij, ki jih lahko povzročijo narobe postavljena podredja. Nič čudnega, če se nekje na sredini te knjige Slovenija s takšno lahkoto osamosvoji in zmaga v vojni, ki ji bo nasprotnik z zavistjo nadel častno ime »propagandna«. Vsa teoretska vprašanja so bila razrešena v teh skoraj neopaznih oddajah, ki so bile nacionalistično obsedene od pravilne uporabe jezika. Kadar so v vojni besede, zmaga tisti, ki zna bolje postavljati vejice in uporabljati predpreteklik. Spotoma so se v zapisih jezikovnih zadreg med leti 1989 in 1992 zapisali prav vsi politični dogodki, ki so v tistih desetih dneh spremenili svet. Poskusov, da bi ustrezno opisali ta čas, je bilo kar nekaj. Pisali so ministri, predsedniki, policaji in vojaki. Vse skupaj je zvenelo izmisljeno, čeprav so trdili, da pišejo samo tisto, kar se jim je zares zgodilo in čemur so bili sami priča. Prav tukaj so se še enkrat zmotili. Njim se seveda ni zgodilo nič, tu pa tam so storili kakšen spodrsrljaj na televiziji ali pa je časopis zapisal kakšen njihov napačen korak; kdaj so kje kaj narobe rekli in sprožili posledice, ki z njihovim političnim telesom, pa če je bilo še tako zajetno, niso imele nič. Hudoben in zlonameren televizijski kronist je vestno zapisoval, kje jim je kdaj spodrsnilo. Ker je pisal za televizijo, seveda tudi sam ni vedel, kaj dela. To je sedaj ta znamenita knjiga o nastanku mlade, mednarodno priznane in neodvisne države, ki so jo vsi hoteli napisati.

Je torej to vse, kar bo ostalo za nami? Veliki prelomi, prečute noči ob neposrednih prenosih usodnih političnih srečanj, razpad države, celo velika osvobodilna vojna bodo končali kot sarkastični opisi spodrseljajev, napačnih stavčnih zvez, slovničnih napak in vsesplošne okorne uporabe jezika? Natanko tako! Veliki smetarski voz, ki ga je Igor Ž. Žagar vozil za Studio Ljubljana, je bil sicer zelo selektiven, ni pobiral vsega, ampak zdi se, da se da iz tega, kar je pobral, razumeti vse. Po resničnih dogodkih na televiziji je nastala knjiga, kjer so vse izmišljotine, ki so ustvarjale zgodovino, postavljene v pravilen red in še bolj pravilen jezik. Televizijske sentence, ki jih je Žagarjeva oddaja že takrat spravljala v slabo luč, ob prebiranju po dvoletnem zamiku pokažejo, da zgodovina sveta res ni sestavljena iz velikih bitk in velikih ljudi, ampak iz jezikovnih nesporazumov.

In ker je kronist vedno lokalna figura, ta svet seveda ni bogvedi kako velik. V prvem delu knjige se mu reče Jugoslavija, v drugem pa Slovenija. Epistemološki rez je skorajda neopazen, ker se vse skupaj zgodi v enem tednu in mu je posvečenih le nekaj minut, pač toliko, kolikor jih je *Jezikovnemu slepemu črevesu* namenila posamezna oddaja Studia Ljubljana. Skorajda se zdi, da razlike ni, pa je. Pozoren bralec bo opazil, da se v tistem delu knjige, kjer se govori o Jugoslaviji, tu pa tam tudi kaj zgodi, v delu, kjer se zgodi Slovenija, pa samo govori. Strokovna literatura je takšen razvoj dogodkov napovedala.

Jugoslovanska kriza, ki je napisala prvo polovico te knjige, je bila literarno produktivna že prej, saj to ni prvi best-seller, ki ga je napisala. Planetarno dimezijo pomladi narodov in narodnosti, ki so pokopali Balkan, je prvi uporabil Elmore Leonard, »mojster nepričakovanega«. V dialogu med dvema italijanskima mafijašema se v romanu *City Primitive* v ameriški književnosti prvič pojavijo Jugoslovani. »Kdo, praviš, da nas lovi?« »Albanci!« »Kdo?« »Albanci.« »Brišimo od tukaj!!« Leonard je pisal še pod vplivi ko-

---

sovskih dogodkov iz leta 1981 in je uporabil teološko dimenzijo iredente, ki jo je v televizijskem intervjuju proda(ja) l tedanji notranji minister Dolanc: Albanci so nevidna, vsevedna in vsemogoča tajna organizacija, ki lahko v kateremkoli trenutku prevara partijo, policijo, vojsko in Udbo. Leonard je to sveto podobico vzel zares, le partijo, policijo, vojsko in Udbo je zamenjal z mafijo. Drugače je prepisoval srbske časopise. Vsa zgodba se vrti okrog italijanskih, kitajskih in židovskih gangov, ki se pod pritiskom etničnega čiščenja s strani Jugoslovanov selijo iz Kansas Cityja v New York.

Scott Turrow je roman *Presumed Innocent* objavil v začetku leta 1987, in je imel ambicioznejši projekt. To je bil ravno čas, ko je Šolević na veliko organiziral mitinge in obljubljal, da bodo raznoraznim Albancem sodili, ker Srbom posiljujejo žene. Glavni junak, za katerega se predpostavlja, da je nedolžen, je preiskovalni sodnik okrožja Kindle, ki najprej raziskuje posilstvo in umor svoje najbližje sodelavke in ljubice Carolyn, potem pa njega samega obtožijo posilstva in umora. Preiskovalni sodnik, ki tvega dosmrtno ječo, je edini, ki ves čas procesa ve, da Carolyn ni niti posilil niti ubil, ampak da jo je iz maščevanja ubila njegova žena Barbara, ki je posilstvo tudi inscenirala. Proces se konča tako, da preiskovalnega sodnika osvobodijo, ker je nedolžen, kdo je morilec in posiljevalec pa se nikoli ne zve. Le preiskovalni sodnik – obtoženec in bralec vesta, da je bilo posilstvo inscenirano, sodišču pa to nikoli ne pade niti na pamet. Da bi se ta zapletena shema verodostojno razvijala, je Turrow v vlogo preiskovalnega sodnika, ki mu žena ubije ljubico, njega pa s tem spravi na sodišče, postavil Srba jugoslovanskega porekla Rožata »Rustyja« Sabicha, ki se kar v petih poglavjih spominja svojega očeta. Stari Sabich je Jugoslovan, Srb s Kosova, ki je bil v partizanih, šest mesecev pa je preživel v ameriških zaporih, ker petindvajset let ni plačal davkov. Glavna značilnost obeh je sentimentalizem, bralec pa dobi tudi nedvoumen vtis, da sta oba lopova.

Decembra leta 1987 Tom Wolfe dokonča roman *The Bonfire of Vanities*, ki je razpet med finančnimi centri na newyorški Peti aveniji in kriminalnimi krogi v Bronxu. Kriza poimenovanj, pravzaprav jedro *Jezikovnega slepega črevesa*, se je takrat šele dodobra začela. Wolfe je pisal dve leti pred prvo oddajo Igorja Ž. Žagarja, ki si je iz posodila knjigo govorov Slobodana Miloševića kot pretvezo za nekaj čisto nevtralnih jezikovnih nasvetov. Takrat je bil Larry Kramer tožilec na sodišču v Bronxu in vaju vsega hudega. Sodišče, ki mu ljubkovalno pravijo Gibraltar, se letno ukvarja s 7000 težkimi kaznivimi dejanji. Kramer je bil prepričan, da je v svoji dolgoletni karieri videl že vse in da ga nič ne more presenetiti. Toda nekega lepega dne sodni pisar poskuša napovedati nov primer, *Ljudstvo proti Albertu in Marilyn Krin*. Obotavlja se pogleda proti svoji mladi sodelavki Patti Scullieri in potihoma zašepeta: »Kaj za vruga je to?«

Kramer pogleda čez ramo. Na dokumentu piše Albert in Marilyn Krnkka ali nekaj podobnega.

»Kri-nick-a,« sugerira Patti Scullieri.

»Albert in Marilyn Kri-nick-a,« zdeklamira sodni pisar. »Obtožnica številka 3828.« Potem pa tišje zasika proti Patti Scullieri: »Kakšno hudičevo ime pa je to?« »Jugoslovani so.«

»*Jugoslovani?!* Meni se zdi, kakor da se je nekomu zataknil prst v jebenem pisalnem stroju.«

Potem se začne cirkus, v katerem gospod in gospa Kri-nick-a rjoveta čez tri strani, da ne velja, ker so se že v preiskovalnem postopku menili, da bosta dobila od dve do štiri leta, v obtožnici pa piše tri do šest let, in da sta onadva priznala, ker so se zmenili za dve do štiri leta, sedaj pa ju hočejo nategniti. Potem ko sodnik zagrozi, da bo izpraznil dvorano, poskuša prepiti obtožena in s tožilcem ter advokatom mešetari za dogovorjeno število let, se Kramer obrne k Patti Scullieri in vpraša, kaj sta Jugoslovana pravzaprav naredila, da je z njima takšen cirkus.

»Žena je držala nož na vratu žrtve, medtem ko jo je mož posiljeval.«

To je Jugoslovan. Temno bitje iz preteklosti, ki mora, če hoče vstopiti v zgodovino sveta, narediti nekaj groznega. Kaj pa Slovenec? Je kje kaj upanja? O, je!

Že bežno listanje vohunske štorije *Uncommon Danger*, ki jo je leta 1937 napisal Eric Ambler, pove vse. Tam se v imenitni predvojni štimungi pojavlja neki polkovnik »Robinson«, ki pa se v resnici piše Stefan Saridza in je po poklicu najeti morilec, specializiran za teroriziranje sindikalnih liderjev. V Amblerjevem romanu trenutno dela za družbo Eurasian Petroleum in zanj opravlja posle, ki sodijo v delokrog družbe s takšnim imenom. Strelja levo in desno, sindikalistom lomi roke, grdo se obnaša do žensk in je na vse strani podkupljiv.

Vse te grozne reči počne popolnoma po nepotrebem. Vsem indicom navkljub Robinson ni Jugoslovan. Z naglasom, ki ga izdaja za domorodca, govori Slovensko ...

Ervin Hladnik-Milharčič

Zakaj?!

Vem, kolega Bernard Nežmah bo rekel, še ena tistih knjig, ki jih avtorji zlepijo skupaj iz svojih člankov in člančičev. In, seveda, mu ne morem ugovarjati; razlika je morda le v tem, da v doberšnjem delu ne gre za člančiče, temveč za televizijske komentarje, za tiste dve tri minutke, ki jih komajda opazite, slišati pa vam jih že ne uspe več. Pa to ni prav dober izgovor; nikakor namreč ne mislim, da bi moral moja blebetanja poznati vesoljni slovenski narod.

Recimo, da gre za knjigo marginalca in parazita. Za knjigo, ki jo odlikuje prav to, da njen avtor pri vsej (slovenski) stvari ni bil zraven, temveč je parazitiral *le* na njeni »medijski podobi«. Iz nje torej ne boste zvedeli, ne kaj je Peterle resnično rekel ne kaj je Rupel resnično storil, temveč kvečjemu, kaj bi Peterle lahko rekel (pa, iz takšnih ali drugačnih razlogov, ni) ali kaj naj bi Rupel storil (pa je iz medijskih poročil mogoče razbrati, da ni bilo povsem tako).

Če vas torej ne zanima le, kaj in kakšne stvari so, temveč kakšne bi lahko bile (če bi (sploh) bile), potem vas knjiga utegne zabavati, če pa vas zanima »stvar sama«, knjig pač že po definiciji ne potrebujete.

Igor Ž. Žagar

Godine raspleta

Studio Ljubljana

9. X. 1989

Dober večer!

Kaj mislite: je vse, kar je izrečeno, tudi zares rečeno? Vprašanje ni tako zapleteno, kot se na prvi pogled morda lahko zdi.

Prav gotovo ste že slišali za zbirko govorov Slobodana Miloševica *Godine raspleta*, niste pa našli časa, da bi jo prebrali. Kakor koli že, trenutna politična situacija od vas zahteva, da ste seznanjeni s stališči človeka, ki mu kar 68 % Slovencev pripisuje najbolj negativno vlogo v zgodovini sodobne Jugoslavije. Pri prijateljih se torej pozanimajte, za kaj gre, in (denimo, da je tako) dobite naslednja dva odgovora:

Peter ni prebral vseh Miloševičevih govorov; morda ti ne bo mogel pomagati, iz česar sklepate, da Peter ni oseba, ki bi vas lahko poučila o Miloševičevem političnem katekizmu. Nasprotno pa se oprimate drugega odgovora: *Janez je prebral nekaj Miloševičevih govorov; morda ti bo lahko pomagal*, s tem pa tvegate, da boste o Miloševičevi politični teoriji krepko dezinformirani. Zakaj? Preprosto zato, ker dejstvo, da Janez ni prebral vseh Miloševičevih govorov, lahko pomeni, da je prebral vse, razen (le) enega, dejstvo, da je Peter prebral nekaj Miloševičevih govorov, pa da je prebral (le) enega ali morda dva. Priznali boste, da je »vse razen enega« vseeno bolje kot »le en«, a jezik vas je preprosto prinesel okoli.

Da pa ne bomo govorili le o negativcih, si oglejmo še pozitivno plat. Prav gotovo se spomnite maratonske seje CK ZKJ, ki je mlela sporna dopolnila k slovenski ustavi. Kako bi opisali nastop oz. nastope Milana Kučana: *Kučan je podal nekaj tehtnih argumentov v prid sprejema amandmajev k slovenski ustavi*, ali *Kučan ni podal vseh tehtnih argumentov v prid sprejema amandmajev k slovenski ustavi*? Brez dvoma bi se odločili za *nekaj tehtnih argumentov*, če-tudi je resnici, dejstveni resnici, veliko bližja druga različica, namreč da *Kučan ni podal vseh*

---

tehtnih argumentov: resda ni podal vseh argumentov, vsekakor pa jih je navedel več kot le nekaj.

Jezik vas je tako spet prinesel okoli, nemarnost, ki si je ne morete privoščiti še v tretje. Privoščite si raje knjigo Oswalda Ducrota *Izrekanje in izrečeno*, knjigo, ki vam bo vsaj razkrila, zakaj vas jezik (da Miloševica niti ne omenjamo) vedno prinese okoli.

Lahko noč!

O daljnih deželah in otorinolaringoloških posebnostih

Studio Ljubljana

16. X. 1989

Dober večer!

Jezik je na moč imenitna reč. Z njim lahko počnete tako rekoč brez števila stvari: se poročite, koga uročite, kaj naročite ali pa ga preprosto valjate po ustih in uživate v nasladnem občutku, ki ga daje.

Prav gotovo ste že opazili, da lahko z njim tudi marsikaj (po)storite: preprosto odprete usta, stegneta jezik in stvari niso več, kar (in kakor) so bile pred tem.

Vsak tepec, na primer, že ve, kako se odpre sestanek: tako, da se odpre usta in reče *Odpiram sestanek*, kar pa seveda ne pomeni, da ga vsak tepec tudi lahko odpre. Kdo, kdaj in kako lahko sestanek odpre, vse to je bila še do nedavnega stvar teoretske razprave, odkar pa postaja politika vse bolj stvar ljudskih množic, tudi teorija spontano prodira med neuko ljudstvo.

Svetal vzgled in revolucionarna prekretnica je tudi v tem primeru nočna seja zveznega CK-ja, ki si je lomila zobe na slovenskih ustavnih spremembah. Milan Kučan je na tej seji kar dvakrat omenil novinarja *Politike* Stevana Zeca. Novinarjeva mati te noči ni (več) zatisnila očesa: teoretsko pravilno je namreč sklepala, da če lahko Beseda priključ v življenje nekaj dejstveno tako nemogočega, kakor je samoupravni socializem, potem ji pač ne bo težko odpihniti drobne novinarske duše. Uštela se je le v govorcu. Za njeno rabo bi bil namreč priločnejši možakar, o katerem gre beseda, da ne sliši (ali vsaj dobro ne), pa vseeno razume.

Mnogi so želeli slišati, pa niso slišali, pravijo Sveti spisi, prav redek dar pa je ne slišati, in vendar razumeti. Kar seveda ni dokaz za to, da so Sveti spisi v zmoti, le namig, da se z zemljepisnimi širinami očitno spreminjajo tudi preroki.

Lahko noč!

Pravopis in slovnica, pa Kučan in Milošević

Studio Ljubljana

30. X. 1989

Dober večer!

Kučan *in* Milošević? Kako gnusno, kaj! Pa res lahko govorimo o Kučanu *in* Miloševiću? Ali lahko v primeru, da možakarja vidimo skupaj na fotografiji res rečemo, da gre za Kučana *in* Miloševića?

V ta temeljni dvom nas namreč napeljuje prav najsplošnejša opredelitev oz. definicija verjetno najbolj rabljenega in najbolj obrabljenega slovenskega veznika, veznika *in*. Veznik *in* namreč služi za *povezovanje dveh istovrstnih členov* (stavka, kajpada), in to bomo vzeli dobesedno – naj nam Jezikovno razsodišče velikodušno oprostí to jezikovno ozkost, SSKJ pa prilíki primerno poenostavitev.

Istovrstna člena, torej. Pa sta Kučan in Milošević sploh istovrstna, da ne rečem člena? Bog nas obvaruj takšne odurnosti, boste rekli. Že že, ampak kaj je potem s fotografijami, kjer možaka stojita z ramo ob rami ali si celo stresata roki?

Za takšne primere pozna slovenščina imeniten veznik, veznik *pa*. Njegova izbornost ni le v tem, da služi za izražanje nepričakovanega – kajti le kaj je lahko bolj nepričakovanega kot Milošević, z ramo ob rami s Kučanom –, ali *izražanju nasprotja s prej povedanim* – in če ste že rekli Kučan, le kaj je lahko bolj v nasprotju z že izrečenim, kot če rečete še Milošević –, veznik *pa* ima za nameček še to nenavadno lastnost, da, prav tako kot *in*, služi vezanju dveh istovrstnih členov. Z majceno posebnostjo.

Kaj nas zbode v naslednjem stavku: *Pospravi krožnike, pa kar je še na mizi?* Dejstvo, da *kar je še na mizi*, nikakor ni »istovrstno« s *krožniki*, vsaj izrečeno ni tako. Veznik *pa* tistemu, kar je za krožniki še na mizi, podeli status nečesa odvečnega, nepomembnega, nekakšnega nebodigatreba, ki ga ni potrebno niti spodobno imenovati. In v tem je rešitev na-

---

šega problema. Če boste torej še kdaj naleteli na kako nečedno fotografijo, ne bodite zgroženi. Kar na njej vidite nista Kučan in Milošević, temveč Kučan – pa Milošević.

Pa pa.

Mojstrske mojstrovine ali mojstrovine za mojstre(?)

Studio Ljubljana
13. XI. 1989

Dober večer!

Odkar je Milošević odkril, da je politika le moreč hobi, Kučan pa vneto išče barvo, ki bi v povezavi s krvavo rdečo dala bleščeče rumeno, moramo v našo lepljenko vpeljati nekaj novih oseb.

Na primer Igorja Deklevo in na primer ploščo, ki jo je pred kratkim posnel. Igorja Deklevo smo uporabili le kot pretvezo, in se ga bomo nemudoma odkrižali, pri plošči pa se bomo zadržali še kakšno minuto. Natančneje, pri njenem naslovu: *Klavirske mojstrovine*.

Ste se že kdaj utegnili vprašati, kaj so *klavirske mojstrovine*? Bržčas gre res za skladbe, zaigrane na klavir, toda to je nepomembna podrobnost. Igor Dekleva nam ponuja nekaj več: skladbe, ki niso le klavirske, temveč celo mojstrovine. Vprašanje, ki v zvezi s tem zasluži vso pozornost, je seveda naslednje: gre morda le za venček večnih in neminljivih skladb, ki so, strogo vzeto, le *mojstrovine za klavir*, ne pa še tudi *klavirske mojstrovine*, ali pa jih je Igor Dekleva zaigral tako dognano in tako popolno, da ne gre več le za *mojstrovine za klavir*, temveč dejansko tudi že za prave *klavirske mojstrovine*?

Razlika je ne le občutna, temveč tudi nevšečna: neskromno in v slabem okusu je svojim interpretacijam nadeti bahavo ime *klavirskih mojstrov*, po drugi strani pa je vendarle nekoliko nerodno zbirko svojih interpretacij nasloviti le *mojstrovine za klavir*: če gre za *mojstrovine za klavir*, jih je treba tudi mojstrsko izvesti, sicer to niso več *mojstrovine za klavir*; če pa so izvedene mojstrsko jih lahko povsem upravičeno poimenujemo tudi *klavirske mojstrovine*. Nevšečnost, ki je na drugih umetnostnih področjih ne zasledimo: si lahko predstavljate, da za kako slikarsko mojstrovino rečete, da ni slikarska mojstrovina, temveč le mojstrovina za slikarja, ali, še bolj nenavadno, da za kako literarno mojstrovino rečete, da

---

ni literarna mojstrovina temveč *le* mojstrovina za literata? Težko. Pač pa to brez težav lahko storite v politiki. Spomnite se le – zdaj že legendarnih – posnetkov srbskega pretepanja (to je, pretepanja s strani srbskih policajev) Albancev na Kosovu. Z malce cinizma lahko rečemo, da je šlo v tem primeru za svojevrstno *srbsko mojstrovino*: le spomnite se, kako z občutkom in prepričljivo so Albanci padali pod pendreki, kako nemočni in nebogljeni so bili pred uniformirano silo! Predstava je bila mojstrsko režirana in odigrana – le da ni bila predstava. Prepričan sem, da se boste strinjali, da je (bila) ta *srbska mojstrovina* tudi in predvsem *mojstrovina za Srbe*, še več: to je lahko – in brez dvoma tudi je (bila) – *mojstrovina le za Srbe*.

Lahko noč in – think about it!

Fenomenologija steklenice

Studio Ljubljana

19. XII. 1989

Dober večer!

Ker so časi težki, razpoloženje pa prednovoletno, vas ne bomo utrujali z besnimi krip-to-para-političnimi tiradami, temveč se bomo posvetili eni od najznačilnejših slovenskih folklornih posebnosti, *fenomenologiji steklenice*.

Ogledali si bomo steklenico, ki ni niti povsem polna niti povsem prazna, ampak sega nivo tekočine v njej *nekako do polovice*. Brez dvoma se boste strinjali, da je o(b) odprti steklenici renskega rizlinga ali rulandca komajda mogoče izreči še kaj bolj papirnatega, kakor je poprej-šnji stavek, pivec bo raje rekel, da je steklenica bodisi *že na pol prazna* bodisi *še na pol polna*.

S tem pa stvar pravzaprav šele postane zanimiva: *eno* samo, nesporno in nedvoumno resnico je namreč očitno mogoče povedati na *dva* povsem različna, celo nasprotna nači-na, in vendar ni nobenega od njiju mogoče opredeliti za neresničnega. Če si prizadeti pi-vec še želi vina, bo dano steklenično stanje opisal kot, *Steklenica je že na pol prazna*, in iz tega izpeljal sklep, *Treba bo odpreti novo*, če pa se mu iz takšnih ali drugačnih razlogov ne pije več, bo nivo tekočine v steklenici opredelil kot, *Steklenica je še na pol polna*, in pravil-no sklenil, *Ni nam še treba odpreti nove*.

In ko boste v teh prazničnih dneh praznili buteljke, gladina pa se bo vedno bolj bliža-la dnu, si boste v tradiciji slovenskega espija morda zastavili tudi kako bolj eksistencialno vprašanje, na primer v kakšni fazi razkroja je Jugoslavija: v tisti, ki jo lahko opišemo kot *Jugoslavija je že na pol razpadla*, ali v oni, ki ji bolj ustreza, *Jugoslavija je še na pol cela*? Ne po-zabite, da je stanje v obeh primerih isto, za katero različico se boste odločili, pa je odvisno *izključno* od *vašega* videnja naše skupne prihodnosti.

Na zdravje!

Alvum exonoratum ire

Studio Ljubljana

8. 1. 1990

Dober večer!

Ena od stvari, ki opredeljujejo mesto kot mesto, so nedvomno javna stranišča, kraj kamor človek pohiti, če mora nemudoma razbremeniti trebuh. Ne, nikakor nismo namera noma vulgarni, tako so dejanje hitenja na stranišče namreč opredeljevali stari Latinci: *alvum exonoratum ire*, iti razbremeniti trebuh. Ako si vaščan, ga seveda lahko razbreniš kar tako mimogrede, za bližnjim plotom ali grmovjem, če pa si meščan, je zakonodajalec zate iznašel posebno institucijo, ki jo je poimenoval javni sekret. Naj vam ponovno zagotovimo, da nikakor ne skušamo biti po vsej sili vulgarni; *sekret* je namreč ugledna beseda latinskega izvora, katere etimologijo bi z malce dobronamerne hudomušnosti lahko uvrstili nekam med *secretia*, »izločanje«, in *secretum*, »samoten, oddaljen kraj«; če pa obe besedi pregnano povežemo, dobimo »izločanje na samotnem kraju«, kar je natanko definicija javnega stranišča.

Kakor lahko vidite, če se malce sprehodite po to zadevnih ljubljanskih luknjah, so ljubljanska javna stranišča v glavnem na moč dolgočasna, aseptična in sterilna (le kdo bi si mislil, kaj?), in človeku se zdi takorekoč za malo, da bi v njih razbremenil svoje trebušje.

Povsem drugačna pa so na primer stranišča na Filozofski fakulteti ali na Radiu Študent: niso sicer čisto javna, so pa zato toliko prijaznejša in prijetnejša, predvsem pa intelektualno vznemirljivejša. Preden namreč početje, katerega proizvod so verbalne tapete, ki jih lahko pokontemplirate na FF ali na RŠ, ocenite kot neokusen vandalizem, se spomnite vsakdanjih rekel kot, »ta pa (kar) bruha besede«, »ta ima pa besedno drisko«, ali celo, »ta pa serje klamfe«. Kje je namreč primernejši kraj za dobessedno udejanjenje teh skatoloških metafor, kot prav na stranišču? Lepota teh verbalnih fekalij ni le v tem, da naključ-

---

nemu pasantu in uporabniku posredujejo kako ljudsko mo-
drost (*Ga ni junaka, ki ne lula, kadar kaka*) ali ga nacional-
no osveščajo (*Zavedaj se, da nekje v rokah držiš usodo slovenske-
ga naroda*), temveč je tudi veliko bolj neposredno uporabna:
prav gotovo ste tudi sami že kdaj rekli, »kar slabo mi je ra-
talo, ko sem to prebral«, ali celo, »ob tem sem pa kar dri-
sko dobil«. Sklep, ki se iz vsega tega ponuja kar sam, je po-
temtakem lahko le naslednji: straniščni grafiti so lahko in
naravno odvajalo, njihova funkcija pa ni le v tem; zato vsem
pustežem, ki zahajajo v javna stranišča, podarjamo v razmi-
slek naslednji grafit, ki smo ga sneli na Radiu Študent: *Dejte
še kej napisat, da bo bol zabavn scat.*

In ne pozabite: le s primerno opleskanimi sekreti je mo-
goče dostojanstveno stopiti v Evropo.

Lahko noč.

Štrikanje, kvačkanje in druge politične umetnosti

Studio Ljubljana

24. 1. 1990

Dober večer!

Ob vsej lahkotni surovosti, ki je dobesedno raznesla romunsko partijo, si, drage gledalke in dragi gledalci, verjetno težko predstavljate, da je lahko razlika med ZKS in ZKJ nekaj tako domačnega, da jo je mogoče najti takorekoč v vsakem domu. In vendar je res! 14. izredni kongres jugoslovanskih komunistov, ki je skromno odmrli pred nekaj dnevi, je namreč z gotovostjo potrdil, da je razlika med ZKS in ZKJ povsem enaka razliki med kvačkanjem in štrikanjem.

In kakšna je razlika med kvačkanjem in štrikanjem? Bistvena in nepresegljiva! Medtem ko pri štrikanju zanke le nizamo in jih z dvema pletilkama zaporedno povezujemo med seboj, jih pri kvačkanju, malce poenostavljeno rečeno, z eno samo kvačko vozljamo, in to ne le zaporedno, temveč poljubno, tudi in predvsem na že izdelano kvačkanino. In kaj ima to opraviti z ZKS in ZKJ?

Vzemimo, na primer, uvodni referat Milana Pančevskega in nekatere od tistih besednih zvez, ki jih je uporabil več kot 12-krat: *ZK, jasna politična izhodišča, vodilna vloga socialističnih sil, kriza, korenite družbene, politične in ekonomske reforme, demokracija in odprtost za politični pluralizem*. Naštete verbalije lahko brez problema nanizamo eno na/drugo, torej na način štrikanja, ne da bi bila dobljena struktura s tem kakorkoli prizadeta, na primer: *ZK ima jasna politična izhodišča za izhod iz krize*, ali *ZK kot vodilna socialistična sila se bo zavzela za korenite družbene, politične in ekonomske reforme*, ali tudi *Odprtost za politični pluralizem in korenite družbene, politične in ekonomske reforme predstavljajo jasna politična izhodišča za izhod iz krize*, in tako dalje in tako naprej. Isto sranje, drugo pakovanje,

---

ali kot bi rekle naše navdušene pletilje: možak štrika »same leve«, najbolj pust in dolgočasen vzorec, ki ga je tudi najlažje razparati.

Strategija ZKS v zadevah ročnih del je veliko bolj premetena in, vsaj na videz, mnogo kompleksnejša. ZKS na primer meni, da smo *daleč od tega, da bi bili po socialni strukturi modema postindustrijska družba*. V resnici da smo *relativno ravena, dvotretinjska družba, z zaprto vertikalno mobilnostjo, s tenki mi, a tipičnimi srednjimi sloji, in z dokaj anemičnimi upravljal-skimi strukturami, ki so slabo usposobljene za pritisk tujega kapi-tala*. ZKS torej tradicionalnega komunističnega besednjaka ne veriži le linearno, na način štrikanja, temveč vanj in nanj, na način kvačkanja, zvito uvozlja kako sociološko oz. psevdo-sociološko kategorijo. Dobljena kvačkanina je ljubka, po želji tudi rumena, rožica, ki pa ni na žalost nič bolj obstoj na in je ni nič težje razparati kot že razparane štrikanine.

Pa dosežka ZKS vseeno ne smemo podcenjevati: za kvačkanje je potrebna le ena kvačka, za štrikanje pa vsaj dve pletilki. In če ena od njih iz štrikanja izpade, kot se je zgodilo na 14. kongresu ZKJ, štrikanja ni več mogoče nadaljevati, če pa se za kak trenutek izmakne kvačka, to za kvačkanje ne predstavlja nikakršnega problema. Ali z drugimi besedami: parajočo se kvačkarijo je mogoče vedno dokvačkati, pri-kvačkati ali zakvačkati, če pa se podre štrikarija, lahko rečemo le – na svidenje in lahko noč.

Neodvisen ali neodvisni?

Studio Ljubljana

6. II. 1990

Dober večer!

Čas neusmiljeno teče in od demokracije nas loči le še skok čez prve neposredne in tajne volitve po 45-ih letih. Da pa vam roka ne bi neodločno blodila po volilnem lističu z nepreglednim številom kandidatov, mi dovolite skromen, slovnično-predvolilni nasvet.

Ja, prav ste slišali, slovnica namreč ni le nekaj iz šolskih knjig, kar se nauči in pozabi, temveč ima odločilen vpliv tudi v politiki. In še mnogo več: slovnične razlike *so* politične razlike.

Vzemimo, na primer, razliko določno/nedoločno oz. še nekaj mnogo bolj partikularnega: razliko med določno in nedoločno pridevniško obliko.

Denimo, da vam kak kandidat oz. njegova stranka obljublja *neodvisen razvoj Slovenije*, spet drugi pa *neodvisni razvoj Slovenije*. Misli te, da gre za isto stvar, da se je prvemu le zapisalo malce drugače kot drugemu? Ne bi se mogli bolj motiti! Določno pridevniško obliko (v našem primeru *neodvisni*) namreč uporabljamo, kadar govorimo o že znani lastnosti kakega samostalnika, nedoločno (v našem primeru *neodvisen*) pa takrat, kadar odnosnico kakovostno (še)le natančneje določamo. Res je sicer, da neodvisnost še ni »že znana lastnost« Slovenije, a če bi se *zato* opredelili za nedoločno različico, ki da položaj Slovenije »kakovostno natančneje določa«, bi se utegnili po volitvah bridko kesati in si obupano puliti lase. Zakaj? Zato, ker se razlika določno/nedoločno ravna po matrici obče/posamezno. Malce posplošeno rečeno: če na primer vi, kot posameznik, o kakem volilnem kandidatu menite, da je *butast*, to še ne pomeni (nujno), da je tudi *butasti kandidat*, da je torej butastost, ki mu jo pripisujete vi, njegova obča in že znana lastnost. Imate pač svoje razlo-

---

ge, in to je vaša pravica, da ste ga prepoznali kot butastega: butast je torej za vas, ne pa (nujno) tudi za druge volilce.

Zato ne bodite prepričani, da ima kandidat, ki vam obljublja *neodvisen razvoj Slovenije*, o tem enako predstavo kot vi ali celo večina Slovencev, raje se odločite za onega, ki vam obljublja *neodvisni razvoj*: možakar očitno pozna vsaj slovnico, iz česar lahko sklepate, da je vsaj dobro načrtan, iz česar pa spet lahko sklepate, da stvar, o katerih govori, nedvomno pozna bolje kot oni, ki vam obljublja le *neodvisen razvoj*.

V politiki torej ni potrebno gledati le naprej, kakor nas uči tov. Stalin, temveč tudi in predvsem v slovniške bukve.

Lahko noč.

Ontologija revanšizma

Studio Ljubljana

17. V. 1990

Dober večer!

Že Stari so vedeli, da se s časi spreminjamo tudi tisti, ki jih naseljujemo, ob tej imenitni priložnosti, ki se ji pravi svobodne volitve, bomo dodali le še to, da se s časi očitno spreminjajo tudi jezikovne navade. Poleg Svobode so nam namreč prve neposredne, demokratične in tajne volitve po 45 letih prinesle tudi svobodno ali vsaj svobodnejšo (upo)rabo jezika.

Prve opotekajoče korake v tej smeri je bil sicer naredil že t.i. »neodvisen časopis« *Demokracija*, a ti bi utegnili biti le drobne priročne nerodnosti, primerne času in trenutku brez veljavnega pravopisa, če jih prvo zasedanje novega parlamenta ne bi posvetilo v teoretski kanon.

Na nadaljevanju prve seje novega parlamenta je namreč takrat niti še ne mandatar, danes pa že veliki komunikator, Lojze Peterle predlagal, »da bi se iz skupščinskega besednjaka morala umakniti beseda revanšizem, čeprav je izrečena zavito«.

Predlogu, ki je v deliriju besnega spravaštva zaigral na struno občega konsenza, da bi tako obšel nujnost racionalnega pretresa, moramo priznati kanec genialne zvitorepnosti. Zakaj?

Brez težav si verjetno lahko predstavljate, da vseskozi, kar vam razlagam te slovenske omedlnosti, sedim na stolu, a vendar ga – vse do sedaj – nisem niti enkrat omenil. Ali iz tega sledi, da stola, na katerem sedim, preprosto ni, in bi ga moral najprej imenovati, da bi se nanj sploh lahko usedel? Ali se neprijetno zaudarjajočega govna odkrižate tako, da njegove smrdeče prisotnosti ne omenjate? Malo morgen!

Je pa, priznajmo, strategija, predlagana v skupščini, na moč udobna in vabljiva: besede revanšizem se znebiš, revanšizma samega pa se ne dotakneš, in vendar ti nihče ne more očitati, da zganjaš revanšizem, saj besede revanšizem besednjak ne pozna več!

Gospod Peterle je s to premeteno izjavo nedvomno potrdil, da se je obilno učil pri starih oblastnikih: če so ti hoteli spreminjati svet z vpeljavo svojstvenega novoreka, ki mu je bilo v realnosti komajda mogoče najti kak ustreznik, se je nova oblast v sedlo zavihtela s privzetjem zrcalne podobe tega postopka: sveta ne bo spreminjala z iznajdovanjem novih jezikovnih entitet, temveč z zamolčevanjem, po potrebi celo odstranjevanjem, starih.

Kako blagohotno takšno polijezikovno rokohitrstvo spreminja stvari same, pa se seveda v slehernem trenutku lahko prepričate tudi sami: vse, kar za ta poučni eksperiment potrebujete, je nekaj neprijetnih besed in krepka doza molčanja.

Pa veliko sreče!

Kolobarjenje sprave

Studio Ljubljana

21. VI. 1990

Dober večer!

Vsi, ki ste se zahvaljevali Gospodu, da so se s t.i. spravo v Kočevskem Rogu enkrat za vselej končale Demosove nekrofilске orgije in da boste spravljeni – s komerkoli pač že – lahko mirno nadaljevali svoje žitje in bitje, ste pred dnevi, tam nekje nad Sostrim, z grozo lahko spoznali, da se Slovenci očitno niso in se tudi ne morejo *spraviti*, temveč se lahko le *spravljajo*. Slovesnost vsenacionalnega značaja, ki naj dostojno pokoplje vse mrtve obeh strani, očitno ni (bila) dovolj: kjerkoli je pod krvavimi rokami »rdečih osvoboditeljev« padla človeška žrtev, bodo demosovski propagandistični oddelki organizirali spravno slovesnost – sčasoma morda lahko upamo celo na kako daritev – na kateri nam bo kdo od njenih polpismenejših oblastniških udov razkladal kristološke parabole o križu, žeblih in krvi.

Seveda nas tak razvoj dogodkov ne bi smel presenetiti: vpisan je že v temelj in bistvo Slovenstva, v ta tako ljubljene, trpinčene in novim narodnim oblastnikom tako tuj(i) jezik – v slovenščino. Slovenska akademija znanosti in umetnosti in še zlasti njen Inštitut za slovenski jezik je razvoj dogodkov očitno predvidel, in slovensko občestvo oskrbel z vsem potrebnim spravnim instrumentarijem, ki si ga slovenska usta sploh lahko želijo.

Slovar slovenskega *knjižnega* jezika nam namreč ponuja kar 16 gesel na temo sprave in najzanimivejše od njih si bomo tudi ogledali.

Najprej je tu seveda sama beseda *sprava*, ta staromodni izraz za *pripravo oz. opremo*, s katero kaj opravimo, pa tudi za *sbrambo oz. skladišče*, v katerega tisto, kar smo opravili, shranimo. Da nikakor ni nepovezana s spravo, ki sili že iz vseh slovenskih lukenj in razpok, nam nazorno kaže glagol *spraviti*; *spraviti* namreč pomeni, »doseči, da kdo ali kaj

---

pride s kakega mesta, na kako mesto« (na primer »spraviti lisico iz luknje«), »doseči, da kdo ali kaj gre oz. pride kam z določenim namenom« ali »iz kakega položaja, v kak položaj« ali »iz kakega stanja, v kako stanje« (na primer »spraviti kaj iz ravnotežja« ali pa »spraviti stvari v red«).

To zadnje naj bi bil domnevni razlog slovenske narodne sprave, ali kaj ko Slovenec ni nagnjen k dokončnosti in dovršnosti, in se namesto tega, da bi stvari *spravil* v red, raje posveča nikoli končani aktivnosti *spravljanja* stvari v red. Nedovršnost in nedovršenost je seveda na moč priročna: svojih ljudi, na primer, ne *spraviš* enkrat za vselej na boljša delovna mesta, ampak jih vseskozi *spravljaš* na boljša delovna mesta, svojih sovražnikov ne *spraviš* enkrat za vselej s poti, ampak jih vseskozi *spravljaš* s poti. Oba primera seveda nista tendenciozna, ampak smo si ju le izposodili iz SSKJ.

Če pa stvari stoje tako, moramo v dialektiko sprave vpletati nov termin, ki so ga sodelavci SAZU seveda modro in daljnosežno predvideli, *spravljčiti*. *Spravljčiti* namreč pomeni, »povedati, izmisliti si pravljico oz. neverjetne, neureničljive stvari«, *spravljčiti si* pa, »ustvariti si utvare, preslepiti se«.

Varljivo krožno gibanje, ki ga s tem dobimo, pa seveda zasluži tudi svoje ime; kaj pravite na »kolobarjenje sprave«?

Lahko noč.

Pučnikov paradoks

Studio Ljubljana

26. VII. 1990

Dober večer!

Ko pošteni Slovenec v časnikih prebere, da se je, ko je na prizorišče prikorakal prof. Lojze Peterle z družino, nebo zjasnilo, verjetno pomodruje nekako takole: ali je kronist neokusno namigoval na povezavo med strankarskim poreklom gospoda Peterleta in ne- navadno krotkostjo naravnih elementov, ali pa je imel v mislih tisto Prešernovo, »vreme- na bodo Kranjcem se zjasnila«, in nje udejanjenje v osebi gospoda prvega ministra in nje- govega prikupnega družinskega kabineta. Kak pretirano vnet mistik novega Slovenstva bi utegnil na tihem celo pomisliti, da bo rešitev prirodnega mirakla v tem, da je gospod Pe- terle profesor, da je na sile narave torej deloval s svojo strokovno kompetenco, a kaj ko do- tični ni ne meteorolog in ne teolog, temveč le geograf.

Kronistovo tituliranje postane toliko zagatnejše, če vemo, da je prizorišče, o katerem gre beseda, prizorišče prireditve *Družine pojejo*. Ako je na prireditvi *Družine pojejo* nastopil prof. Lojze Peterle, in ne le Lojze Peterle, ali je torej nastopil v »svojem svojstvu« geografa? Je to pevska kvaliteta, ki jo je potrebno posebej omenjati? Ali pa je našega kronista očaralo dejstvo, da je zapel Lojze Peterle, predsednik vlade? Toda čemu potem obkladanje s profesuro: za dru- žinsko petje ni potrebna, za predsednikovanje pa tudi ne, vsaj profesura iz geografije ne?

Problem je seveda bolj zapleten, kakor se lahko zdi na prvi pogled. Na primer: komu je pripisati izjavo, izrečeno na Demosovem političnem pikniku v Ločah, da »mora De- mos kot oblast uresničiti predvolilne obljube, namreč oblikovanje civilne družbe«: Jože- tu Pučniku ali dr. Jožetu Pučniku?

Če izjavo pripišemo Jožetu Pučniku, občanu, državljanu ali karsižebodi, problemov se- veda ni: o politiki Demosa in oblikovanju civilne družbe si vsak Slovenec pač lahko misli,

---

kar si pač hoče ali – glede na svojo izobrazbo – more misliti. In prav v tem je problem: Jože Pučnik je namreč doktor, doktor sociologije.

Če pa vam doktor sociologije postreže z modrostjo, da mora država oblikovati civilno družbo, potem imate na izbiro samo dve možnosti: ali resno podvomite o njegovem doktoratu iz sociologije ali pa doktorjevo izjavo vzamete kot kronski dokaz za trditev, da so leve totalitariste po volitvah res zamenjali desni totalitaristi. Preprosto!

Lahko noč!

Razumevanje in sporazumevanje

Studio Ljubljana

20. IX. 1990

Dober večer!

Če je Vsemogočni ljudem podaril jezik zato, da bi se lažje sporazumevali, potem je JLA ontološki dokaz za to, da se ljudje ne sporazumevajo zato, da bi se razumeli: če se že sporazumejo, namreč še zdaleč ni rečeno, da so se tudi razumeli, če pa so se slučajno razumeli, je zelo verjetno, da so presneto daleč od tega, da bi se tudi sporazumeli.

V mislih imam seveda svečano sporočilo vojaškega vrha Jugoslavije, da JLA ne bo dovolila razpada Jugoslavije, pospremljeno z imenitnim pojasnilom, da »vojska s tem ne namerava nikogar strašiti, marveč misli resno«.

Ako se je ob branju sporočila vojaškega vrha Jugoslavije bralec še lahko nadejal, da razume, za kaj gre, bo moral prav ob sentenci, ki hoče biti pojasnilo povedanega, priznati, da je precenjeval svoje umne moči. Pogoj, da koga prestrašiš, je, da misliš resno oz. natančneje, da on misli, da misliš resno, če ga ne želiš prestrašiti, pa da ne misliš resno, to je, da pokažeš, da ne misliš resno. Toda kako naj razumemo človeka, ki nas prepričuje, da nas ne misli strašiti, misli pa resno? Poskusimo takole: če nam nekdo pravi, naj nas ne bo strah njegovega ravnanja, potem verjetno predpostavlja, da je bilo njegovo ravnanje takšno, da v nas vzbuja strah. Če temu doda še, da misli resno, potem nam želi verjetno povedati, da nas je upravičeno strah njegovega ravnanja. Sklep: ni res, da vas šele nameravam strašiti, s tem, ko tako ravnam, vas tudi že zares strašim! Sporočilo vojaškega vrha Jugoslavije je tako vsaj dvakrat paradoksalno: prvič, če gre za grožnjo, je njegov sklepni del odveč, saj ga kot grožnjo le še enkrat deklarira, in vendar je nujen, saj grožnja šele skozi razvozlanje njegove nevsakdanje oblike izstopi kot grožnja. In drugič: da bi lahko prišlo do sporazum(evanj)a med nosilcem sporočila in bralcem, bralcu zagonetnega sklepnega stavka ni treba razume-

---

ti; če in takoj, ko ga razume, pa postane vsakršno sporazumevanje med njim in nosilcem tovrstnega sporočila nevzdržno. Da se Kadijević in Kučan nista srečala, je torej povsem nepomembno, saj sta se razumela. Prav zato, ker sta se razumela, je bilo namreč tudi srečanje nemogoče.

Lahko noč.

O ministrski mrhovini

Studio Ljubljana

4. X. 1990

Dober večer!

V enem od redkih intervjujev, ki jih je gospod kulturni minister Andrej Capuder namenil slovenski TV, je vse pišoče in govoreče, ki ob njegovem opletanju z delom in molitvijo niso rjaveli od radosti, prijazno – in danes že lahko rečemo tudi ljubkovalno – krstil za mrhovinarje, ki da so iz njegovega žlahtnega besedila iztrgali neznamen drobec in mu nečedno naredili silo.

Četudi ankete javnega mnenja kažejo, da je gospod kulturni minister Slovincem na moč antipatičen, bodo morali priznati, da je tokrat pokazal izredno mero samokritike in da je užaljenost tistih, ki so se prepoznali kot mrhovinarji, povsem odveč. Zakaj?

Zoologija nas uči, da so mrhovinarji skromna in pohlevna bitja; svojega plena se ne lotijo, dokler je v njem še količkaj življenja, temveč šele takrat, ko je dokončno mrtvo, razpadlo in usmrajeno, ko je skratka crkovina. Biti mrhovinar ni torej nič nesnažnega, nasprotno: prav mrhovinarji so pogoj snažnosti in zagotovilo, da se mrhovina ne bo raztepla podolgem in počez. Koga *opsovati* za mrhovinarja je torej neokusno, razglasiti za mrhovinarja zato, ker je brodil po nečem, kar si bil napisal, pa vsaj nerodno: ni jih namreč mnogo, še zlasti pa so redki med ministri, ki bi svoje besede takoj, ko so bile izrečene, razglasili za zadržljivo mrhovino, ki jo bo najbolje kar takoj spraviti s poti.

Očitno pa pri ministru Capudru ne gre za spodrseljaj, temveč za koncept, namreč za slovensko kulturo kot mrhovišče. Odpoved Svetovnih glasbenih dnevov v Ljubljani je gospod minister namreč utemeljil z dokončanjem kulturnega doma v Sežani, ustanovitvijo profesionalnega pevskega zbora in s prireditvijo, ki bi družila *slovenske* skladatelje, ne pa morda tudi drugih, recimo neslovenskih. Tujec je Slovincu odveč in preveč, raje se bo

---

cmaril in usmrajal za lastnimi plankami. Sicer bo zaudarjalo po trohnobi in volhkobi, a kaj bi to, saj bo zaudarjalo po slovensko, lastne crkovine pa se nam, po zgledu ministra Capudra, ni bati in sramovati. Da je le slovenska!

Lahko noč.

Josip Broz-Tito je bil predsednik SFRJ, ker je mrtev

Studio Ljubljana

18. X. 1990

Dober večer!

Gledalci mi večkrat očitata, da vsega *pač* ni mogoče pojasniti z jezikom in iz jezika. Kako zelo se motite! Vzemimo, na primer, naslednjo, na prvi pogled jako nenavadno izjavo: *Josip Broz-Tito je bil predsednik SFRJ, ker je mrtev*. Ha, boste rekli, res bedasto, kako naj bo kdo nekaj *zato*, ker je mrtev; *dejstva* vendar govorijo proti temu. Naj vam vrnem z isto mero: *dejstva* morda že, pa še to le na prvi pogled, nikakor pa ne *jezik*! Preberimo stavek še enkrat: *Josip Broz-Tito je bil predsednik SFRJ, ker je mrtev*. Stvar je *dejstveno* torej več kot preprosta: ker je Tito mrtev, je *pač* dejstveno več kot očitno, da *je bil*, ne pa, da je predsednik SFRJ; ako je kdo mrtev, je (ne)kaj *pač* lahko le *bil*, ne more pa tisto več *biti*, saj je *pač* mrtev.

Seveda pa obstaja vsaj kanček verjetnosti, da vas je zapeljala uporaba vzročno-odvisnega *ker*: slovničarska znanost namreč pravi, da *ker* rabi za *izražanje dejstva, da je vsebina odvisnega stavka vzrok dogajanju v nadrednem* in, roko na srce, več kot verjetno je, da mrliška bledeca našega maršala po vsej verjetnosti ni bila vzrok dejstva, da je bil še pred njeno pojavitvijo – kakšno protislovje! – predsednik SFRJ. Pa kaj bi kopali po mrliških ostankih, ko pa nam osvobodjena slovenska stvarnost ponuja mnogo slastnejše ekzemple vzročno-odvisnega *ker*.

Vsi, ki ste v zadnjih dneh in tednih zašli pred devizna okenca slovenskih bank, prav gotovo poznate naslednji pozdrav: *Varčevalce prosimo za razumevanje, ker denarja ni!* Če naj *ker* služi za *izražanje dejstva, da je vsebina odvisnega stavka vzrok dogajanju v nadrednem*, potem nas mora resno zaskrbeti: v nadrednem stavku namreč *banka* prosi *varčevalce* za razumevanje, ker nima denarja. Stvar je večkratno zagatna: 1. kako naj bo dejstvo, da

---

denarja ni, vzrok za to, da banka prosi za razumevanje *varčevalce*, saj so ga ti vanjo vendar vložili, 2. če so ga ti vanjo naložili, kako (jih) lahko banka prosi za *razumevanje*, ker ga nima (več), in ne nazadnje 3., če banka nagovarja *varčevalce*, potem jim očitno priznava, da so nekaj privarčevali; kako je lahko torej vzrok njene prošnje dejstvo, da privarčevanega denarja ni (več)?

Dejstva so očitno na moč prilagodljiva kategorija: lahko so, ali pa tudi ne – namreč dejstva. Kaj so in kako tisto, kar so, so, pa nam, kakor smo videli, lahko razkrije šele jezik.

Lahko noč!

Od omejenosti do omejenosti

Studio Ljubljana

5. XII. 1990

Dober večer!

Če poznate osnove slovenskega jezika, niste pa domorodec, ki mu je blizu slovenska politična folklor, potem ostanete ob dogajanju v slovenskem parlamentu brez dvoma kdaj brez sape: če se ostarel občan v ponošeni obleki, z že občutnimi motnjami v govoru, nekako znajde pred vodstvom slovenskega parlamenta in kar s pestjo zahteva svojo pravico, potem redarska služba bržčas ni vestno opravila svojega dela ali pa so se vrnili časi hlapca Jerneja.

Kako zelo narobe! Predsednik slovenskega parlamenta, gospod France Bučar – tako je ponošenemu možaku z govornimi motnjami namreč ime –, vam je želel na ta način le slikovito uprizoriti tragično bistvo in definicijo slovenske politike, ki se očitno glasi nekako takole: slovenska politika je tisti neulovljivi razloček med biti omejen in delati se omejenega. Da pa bi to definicijo lahko doumeli v vsej njeni boleštni tragiki, si moramo Bučarjevo neartikulirano gestikuliranje seveda pogledati v kontekstu.

Takole je bilo: najprej se je za govorniškimi odrom pojavil poslanec SDP, Miran Potrč, in s citiranjem magnetograma prejšnje seje nedvoumno dokazal, da že *med* sprejemanjem zakona o RTV v dvorani ni bilo zahtevanega kvoruma.

Potrčev nastop je prekinila Bučarjeva glumaška bravura, nato pa je Bučar-predsednik s sebe nonšalantno odvrigel plašč starostne demence Bučarja-histriona, se zbral, in, tokrat kot predsednik skupščine, povedal *svojo* verzijo.

Po Potrču (magnetogram) so poslanci zapuščali dvorano že med sejo, po Bučarju (Bučar) pa neposredno po njej. Razlika se morda res lahko zdi neznatna, in vendar je v njej skrit ves tragični habitus slovenskega politika: da bi po vsej sili obveljala njegova, se mora

---

od časa do časa narediti tudi gluhega, slepega, nepismenega ali omejenega. Ta pogrošna predalpska žaloigra pa ima na žalost temeljno dramaturško pomankljivost: le gledalčevi dobronamernosti je namreč prepuščeno, ali bo v (vidnih) znakih omejenosti prepoznal igro ali pa prvinski izraz prave omejenosti.

Lahko noč!

Piščancje slovenstvo

Studio Ljubljana

7. 1. 1991

Dragi Slovenci in Slovenke!

Po našem plebiscitu o samostojni in neodvisni državi Sloveniji Slovenci nismo le bolj suvereni, temveč smo tudi, če nam je bila v prednovoletnih nakupih sreča mila, bolj Slovenci.

Pred božičnimi prazniki so nam namreč nekatere narodno-zavedne delovne organizacije prehrambenega tipa ponujale v nakup slovenske piščance, zrejene pri slovenskih rejcih.

Glonarjev *Slovar slovenskega jezika* iz leta 1936 sicer pozna slovensko dušo in slovensko srce, o slovenskih piščancih pa ne ve povedati dosti. *SSKJ* pol stoletja kasneje kaže v zadevah množenja slovenskih bitnosti zavidanja vreden napredek: pozna namreč tudi slovenko, okrasno enoletno rastlino z raznobarvnimi lijakastimi cveti, ki se ji po domače pravi petunija, o slovenskem piščancu pa še vedno ni ne duha ne sluha. Takisto o slovenskem piščancu molči *Enciklopedija Slovenije*.

Bogu bodi potoženo, da sodobni, poblebiscitni, Slovenec tudi sicer ne bi bil zadovoljen s slovarsko opredelitvijo Slovenstva, ki pravi takole: *slovenski: nanašajoč se na Slovence ali Slovenijo*. Zaveden, poblebiscitni, Slovenec je namreč globoko prepričan, da ni vse slovensko, kar lazi po Sloveniji – prav zato je šel tudi na plebiscit –, potemtakem tudi vsaka kura, ki tlači slovensko zemljo, še ni tudi slovenska kura.

Da bi kura bila slovenska, jo mora vzrediti slovenski rejec. Kaj je za Slovenca slovensko, pa smo že videli: nikakor ne vse tisto, kar se tako ali drugače nanaša na Slovenijo, temveč le tisto, kar se nanaša na Slovence! Bolj kot s slovenskimi kurami imamo torej opraviti s kurami slovenstva, s kurami torej, ki niso bile zrejene le na slovenski zemlji, temveč tudi v duhu rejčeve pripadnosti slovenskemu narodu, za slovenski narod. In v čem se ti v naro-

---

dnobuditeljskem slogu zrejeni piščanci razlikujejo od onih, ki jih niso vzredili Slovenci, ali še bolje, ali se ločijo tudi od onih, ki so jih sicer prav tako zredili slovenski rejci, pa tega ne obešajo na nacional(istič)ni zvon?

Če si želimo okusne perutninske večerje, se narodni in ne-povsem-narodni piščanec v ničemer ne razlikujeta: če sta približno enako velika in enako težka in če ju pripravimo na enak način, sta bržčas tudi približno enako okusna.

Če pa ste pravi Slovenec, ki dajete prednost Slovenskosti piščanca pred njegovo piščančjostjo, bi se morda lahko zamislili vsaj nad bedastostjo nacional-aritmetike, po kateri je slovenstvo enako razliki med dvema piščancema ...

Lahko noč.

Slovenske brazde

Studio Ljubljana

21. 1. 1991

Dober večer!

Žalostno, a nesporno dejstvo je, da se tudi besede obrabijo, njih obrabljenost pa je premosorazmerna s pogostostjo rabe in s številom (različnih) kontekstov, v katerih se pojavljajo. Ali z drugimi besedami: bolj ko kako besedo lajnamo in bolj ko jo lajnamo ob vsaki priliki, težje ji bomo določili vrednost in pomen.

Naša polpretekla zgodovina grešno obiluje s takšnimi primeri, katerih najbolj razvpit je brez dvoma prav samoupravljanje: beseda samoupravljanje je bila uporabljana tako pogosto in v tako nemogoče različnih kontekstih, da se je sčasoma povsem izčrpala in izpraznila zapovedane definicije. Prav ta novi ontološki status le-lupine oz. samo-ovoja pa je za njo pomenil tudi novi srečni začetek: ker je bila pomensko povsem prazna, so ji tedanji oblastniki lahko poljubno pripisovali vedno nove in nove pomene in pomenske odtenke, ter na ta način ohranjali kontinuiteto samoupravljanja. Natančneje: neskrupulozno gnetenje in mečkanje *besede* samoupravljanje je omogočalo vzdrževanje in podaljševanje samoupravne *realnosti*.

Mehanizem se je izkazal kot uspešen, in ker gre očitno za tehnično, ne pa vsebinsko vprašanje, ga je brez zadržkov prevzela tudi nova ideologija slovenstva. Za kaj gre?

Če vas namreč v tistih nekaj minutah, ki jih je TV Slovenija pred plebiscitom namenila sporočilom slovenskih strank, SDP v podobi Poldeta Bibiča, namesto politične ocene plebiscita, že tisoč in prvič oklofuta s *slovensko* himno, potem je to sicer politično kratkovidno, a interpretativno še vedno v mejah narodnega ponosa.

Če se na slovenski grudi pojavijo slovenske brazde je, poljedelsko gledano, to sicer nekaj najbolj normalnega, pozoren interpret pa bo zastrigel z ušesi: če se slovenska in, na primer,

---

hrvaška gruda nekako še lahko ločita po tem, da ležita vsaka na svoji strani slovensko-hrvaške meje, po čem drugem se lahko slovenska *brazda* loči od hrvaške kot prav po tem, da je brazda na slovenski, in ne hrvaški grudi. Kar z drugimi besedami povedano pomeni (če je to res še potrebno povedati), da je brazda kot nacionalna kategorija nekaj neskončno abotnega.

Ko pa vas končno slovenska gruda s trpečim glasom povabi k nakupu obveznic Republike Slovenije, potem to ni več samo stvar slabega okusa, temveč tiste stopnje nacional(istič)ne blaznosti, ko beseda *slovenski* zgubi sleherno zvezo z realnostjo.

To je namreč tista faza, ko postane pridevnik *slovenski* tako preobremenjen z raznovrstnostjo (ne)smislov, da se mora kot opisna kategorija zlomiti, in lahko deluje le še na predkonceptualni, celo mitski ravni: beseda *slovensko* tako ne opredeljuje več nečesa izven sebe, temveč postane sama svoj predmet opredeljevanja. Kar nas pravzaprav ne bi smelo čuditi: nova slovenska oblast, novo slovenstvo.

Lahko noč!

War in the Gulf – the Making

Radio Študent

25. 1. 1991

O t.i. zalivski vojni je mogoče zagovarjati vsaj dve paradoksalni in protislovni tezi:

1. Zalivska vojna je bila v polnem teku še preden se je sploh začela; in
2. Ko se je zares začela, je že ni bilo več.

Sintagma »zalivska vojna« se namreč ni razvila kot specifična oznaka nekega vojaškega spopada, vojaškega spopada, ki že traja in ki ga je potrebno zaradi njegove pomembnosti – pomembnosti spopada, načinov ali ciljev vojskovanja – kratko in hitro razpoznavno zaznamovati. Nasprotno, sintagma »zalivska vojna« se je razvila kot oznaka nekega še ne eksistentnega vojaškega spopada, kot oznaka vojne, ki sicer še nima svoje realnosti, ima pa že svoj označevalec.

Poskušajmo zastaviti problem še drugače: če je povsem mogoče in dopustno, da imamo opraviti s kako stvarjo, pa ne poznamo njenega imena, ali imamo lahko opraviti z imenom, ne da bi vedeli, kateri stvari pripada? Kako naj sploh bo ime, ko pa ni stvari, ki naj bi jo ime zaznamovalo? In če ime (vseeno) je, kje naj iščemo njegovega referenta?

Tam, kjer je bilo spočeto samo ime, v programu CNN. CNN sintagme »zalivska vojna« ni le lansiral, temveč jo je obrusil do svojevrstnih estetskih razsežnosti: dal ji je svoj logo in svojsko glasbeno podlago, s takšno artistično obdelavo pa imenu tudi (njegov) predmet: »Zalivska vojna« je tako postala največja in najbolj gledana televizijska nadaljevanja vseh časov. Če sta, na primer, *Dinastija* ali *Dallas* za slabo uro prekinjali siceršnji televizijski program, da bi gledalcem prinesli novih dogodivščin njihovih junakov, je »Zalivska vojna« postala kar program sam, eno samo samcato nadaljevanje, ki so ga namesto reklamnih vložkov prekinjala poročila o odmevih na zalivsko vojno drugod po svetu.

In vendar zalivske vojne na nivoju realnosti, realnosti spopada, v tistem trenutku sploh še ni bilo; bila je le njena anticipacija, ki je omogočala njeno fiktivno strukturacijo. Prav odsotnost spopada, vakuum, ki dopušča še vse opcije in pušča odprte še vse možnosti, prazen prostor, ki zahteva množico interpretacij prav zato, da bi ne bil tako nezno-sno prazen, je bil tisti, ki je omogočil »Zalivsko vojno« kot nadaljevanko, večjo od realnosti in neodvisno od realnosti.

Potrditev te hipo teze nam je ponudila kar zalivska vojna sama, tokrat kot dogajanje v realnosti. Ko se je spopad zares začel, se je namreč izkazalo, da »Zalivska vojna« na ravni fikcije škodi zalivski vojni na ravni dogajanja v realnosti: popolno »pokrivanje« dogajanja na ravni realnosti (poročila in napovedi o spopadih) se je namreč izkazalo za preveč realno in premalo fiktivno. Z intervencijo cenzorjev vseh vojskujočih se strani, »friziranimi« poročili vojaških oblasti o uspehih in izgubah ter hlinjenimi napovedmi bodočih vojaških akcij se je zalivska vojna spet dvignila na raven fikcije, le na drugem nivoju; če je fiktivnost napovedi vedno nujnost, ker realnost pač še ni nastopila, je fiktivnost poročil vedno stvar realnosti: če je realnost preveč realna, je pač bolj varneje, če ostane kar fikcija.

In prav v tem neznatnem razkoraku med nujnostjo fikcije in fikcijo realnosti se očitno rojeva zgodovina: še preden se je dobro začela, je zalivska vojna že postala zgodovinska, in še preden se je končala, je postala stvar zgodovine: v tistem programu CNN, ki je poročal o dogajanju v zalivski vojni, smo namreč že lahko videli tudi ameriške srednješolce, kako odgovarjajo na vprašanja o bistvu in pomenu zalivske vojne.

Samobitnost vitamina C

Studio Ljubljana

28. 1. 1991

Dober večer!

Če se radi dobro počutite, se vam v pogojih novega slovenstva slabo piše. Dobro počutje je v novem *Pravilniku za razvrščanje zdravil* uvrščeno na črno listo, ali natančneje, v tretjo skupino zdravil, za katera je potrebno, kljub receptu, plačati polno ceno. Ali če naj povzamemo besede namestnika republiške sekretarke za zdravstvo in socialno varstvo dr. Toneta Koširja: če ste zelo zelo bolni, je to povsem v skladu z ideologijo novega slovenstva; opremilo vas bo z zastonskim receptom in si ob vaši ozdravitvi samovšečno melo roke. Če pa se hočete poleg tega (namreč ozdravljenja) še dobro počutiti, vam nova slovenska država tega ne bo kreditirala.

Toda, ali ozdravitev pomeni tudi že dobro počutje? Kaj ni dobro počutje tisto individualno in intimno stanje nad ozdravljenjem? Ozdravitev je pač nekakšna strokovna kategorija, ki pomeni (v najslabšem primeru) odstranitev simptomov oz. (v najboljšem primeru) vzrokov neke bolezni, dobro počutje pa pojem, ki mu o vzrokih in simptomih bolezni ni treba kaj dosti vedeti.

Po drugi strani pa: kaj ozdravitev ne pomeni prav dobrega počutja? Če se ne počutite dobro, boste verjetno rekli, da ste malce bolni ali da niste prav zdravi; če pa niste prav zdravi, verjetno tudi ozdravljeni ne morete biti. Da bi se bolje počutili, morate najprej ozdraveti, če pa morate najprej ozdraveti, ste po vsej verjetnosti (vsaj malce) bolni. Na videz preprosto. Vendar pa je zadrega precej delikatnejša od verbalnega balansiranja med ozdravitvijo in dobrim počutjem, saj gre za pretanjeno določanje meje med pojmom. Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo se je pri določanju te meje odločil za kriterij »stabilne družbe«. »Popolnoma brez potrebe vzpodbujamo proizvodnjo vitamina

---

C v tovarnah,« pravi namestnik republiške sekretarke, »ko pa je popolnoma normalno, da ga v stabilni družbi – in zaenkrat se že lahko imamo za stabilno družbo – ljudje lahko dobijo v normalni prehrani.«

In kaj naj pomeni, da se »zaenkrat že lahko imamo za stabilno družbo«? Glede na dane politične razmere bi lahko kvečjemu rekli, da se »zaenkrat še lahko imamo za stabilno družbo«, kar pomeni, da se na lestvici stabilnosti sicer spuščamo, smo pa še nad spodnjo mejo stabilnosti.

Uporaba sintagme »zaenkrat že«, čeprav za slovenščino zelo neobičajna, pa verjetno zaznamuje nasprotno smer: ne le, da se po lestvici stabilnosti vzpenjamo, temveč smo, če smo »zaenkrat že« stabilna družba, očitno dosegli tudi neko novo kvaliteto; namreč kvaliteto, ko revmatiki ne veljajo za bolnike, temveč za nezadovoljne tečeže, ki naj se, če bi se po vsej sili radi bolj počutili, stiskajo ob peč, oni, ki so zasvojeni s prehladi, pa naj s svojim nerganjem o boljšem počutju ne utrujajo zdravnikov, temveč naj se raje normalno prehranjujejo.

In ker očitno ne gre za že znane, morda evropske, kvalitete, lahko ponosno sklenemo, da je slovenski državi, v okviru projekta novega slovenstva, tudi na zdravstvenem področju uspelo uveljaviti svoje, samobitno slovenske kvalitete, ki bi jih lahko povzeli s pregnanim zdravstveno-socialnim vodilom: bodi bolan, le slabo se ne počuti!

Lahko noč!

Neznosni paradoks skupščinskega odločanja

Radio Študent

5. II. 1991

Če človek šari preširoko in na veliko opleta z rokami, si bo bržas res dosti prigrabil, pa bo raznorodnost prigrabljenega tolikšna, da z uplenjeno šaro ne bo več vedel kaj početi in bo pritikal en konec na drugega, drugega na tretjega, vmes poskusil, če tretji ne sodi morda bolj na prvega kot na drugega, pri tem pa se nasladno veselil kompleksne slike, ki da jo je ustvaril o obravnavani stvari – na primer o razmerah v Srbiji, če naj ostanemo kar pri včerajšnjem Jocularju. Klen, torej povprečno bister Slovenec, ki so mu blizu reki in pregovori, bi za takšno gledanje rekel, da zaradi gozda ne vidi dreves, ker pa se očitno sučemo v domeni prostočasnih ročnih aktivnosti, kar povejmo, da se takšnemu artefaktu pravi skrpanka. Problem skrpanke je prav v tem, da je skrpanka, torej v tem, da se prav zato, ker je skrpana iz tako raznorodnih krp, ne ukvarja z vsako krpo posebej: če bi se, bi ne bila skrpanka, ali z drugimi besedami, skrpanko narediš takrat, ko ti zmanjka štofa, pa ne veš, kam bi z odpadki.

Podpisani se bo v svojem prispevku torej raje ravnal po teoretsko konsistentnejšem vodilu enega od naj trdnejših členov Demosa, Zelenih Slovenije: »Razmišljaj globalno, deluj lokalno,« in se lotil le enega od njenih članov, ali še bolj lokalno, le njegove izjave na zadnjem zasedanju slovenske skupščine: Takole je dejal Stanko Buser: *Manj bomo govorili, več bomo naredili!*

Na prvi pogled se zdi, da izjava sicer vsebuje nekaj soli: če si na primer šlosar, pa vseskozi le govoriš, ni upati, da bo izpod tvojih rok prišlo karkoli, s čimer bi se šlosar lahko ponasal. Nekaj podobnega bi lahko rekli tudi za zidarje, pečarje, mizarje, vsak priden Slovenec, ki nekaj da na svoje nacionalno poreklo, pa bi listo lahko brez dvoma ponosno podaljšal.

Zdaj pa zamenjajmo optiko in spremenimo prizorišče. Stanko Busar inkriminiranega poziva namreč ni izrekel ne pred zidarji, ne pred pečarji in ne pred mizarji, nego pred poslanci v slovenski skupščini.

Drži, populistični truizem, da več ko govoriš, manj narediš, bi se na neki način ali do neke mere lahko nanašal tudi na njih: če bi namreč manj prihajali za govorniški oder, pa namesto tega v poslanskih klopih toliko pridneje dvigali roke in sprejemali zakone, bi lahko rekli, da so malo govorili, pa veliko naredili. Tu pa nastopi manjša težava: kaj ni delo poslancev prav govorjenje? Kaj ni prav skupščina tisti privilegirani prostor, kjer govorjenje šteje kot delo, celo kot privilegirana oblika dela? Kaj poslanci ne dobijo na klopi tistih gromozanskih kupov papirja prav zato, da *povedo*, kaj o njih mislijo, s čim se strinjajo in s čim ne? In kaj ni šele od tega, kaj in koliko bodo poslanci govorili, odvisno njihovo dviganje rok, torej tisto, kar naj bi po Buserju res šele bilo delo? Problem seveda lahko in celo moramo zastaviti drugače kot le skupek vprašanj, namreč kot antinomijo. Najprej obe tezi:

1. Če naj bodo skupščinske odločitve kvalitetne, potem jih je potrebno natanko in podrobno prediskutirati, torej o njih govoriti.

2. Če naj bodo skupščinske odločitve hitre in učinkovite, potem ne smemo zapravljati časa z diskutiranjem oz. govoričenjem?

Toda, ali je hitra odločitev res tudi že učinkovita? Ne dvomno je učinkovita, če je njen namen takoj in čimprej spremeniti obstoječe stanje. Toda, čemu bi sploh hoteli spremenjati obstoječe stanje, ako bi obstoječe stanje ne bilo slabo, morda celo nevzdržno? In če gre res za to, namreč za to, da spremenimo slabo, celo nevzdržno stanje, potem učinkovita rešitev ni tista, ki naj hitro, po možnosti čimprej spre-

---

meni obstoječe stanje, temveč ona, ki želi kvalitetno in kvalificirano spremeniti obstoječe slabo stanje. Do kvalitetnih odločitev, do kvalitetnih skupščinskih odločitev, pa je mogoče priti le z diskusijo, s pogovarjanjem, z eno besedo, z govorjenjem.

Vprašanje: Kako se je mogoče rešiti iz te nevzdržne antinomije?

Odgovor: Kakor iz vsake druge nevzdržne antinomije, z govorjenjem. Ker pa je za Demosovega poslanca samo govorjenje tisto, ki do antinomije sploh pripelje, moramo odgovor očitno iskati drugje: v omejevanju govorjenja, ali če naj zadevo metonimično in mnogo bolj blagovžno zgrabimo z nasprotne strani, v dajanju besede.

O tej eufonični mehaniki pa več v jutrišnjem nadaljevanju.

Dati, vzeti, vrniti, odstopiti ali o neznosni demokratičnosti jezika

Radio Študent

6. II. 1991

Da, jezik *je* preveč demokratična institucija. Recimo, da imate dva otroka, pa le eno liziko. Kako boste potolažili tistega otroka, ki je ostal brez lizike? Rekli mu boste – obljubili –, da bo liziko, še veliko večjo od te, ki jo je danes dobil njegov brat, dobil jutri. S tem mu boste liziko dali tako rekoč vnaprej, ne da bi jo sploh imeli!

Pa to še ni vse! Eno liziko lahko date le enkrat, ali natančneje, ko kaj date fizično, »materialno«, lahko date le enkrat; ko ste stvar enkrat dali, je nimate več in je potemtakem ne morete več dati!

Kaj tako trivialno banalnega se vam z jezikom seveda ne more pripetiti. Besedo, na primer, lahko date kar dvakrat.

Najprej date lahko besedo, če ste tisti, ki daje besedo, kar z drugimi besedami pomeni, da vas morajo oni, katerim naj bi besedo dajali, prepoznati kot tistega, ki daje besedo. In ker nadaljujemo včerajšnjo zgodbo, bomo vzeli nazorno konkretni primer: tisti, ki daje besedo, je na primer predsednik skupščine ali predsednik družbeno-političnega zbora ali kateri od predsednikov preostalih dveh zborov.

Če kdo besedo lahko da, to seveda pomeni tudi, da je prav tako lahko ne da, s čimer se že bližamo rešitvi antinomije iz včerajšnje oddaje: če namreč tisti, ki daje besedo, na primer oceni, da zmanjkuje časa, da je zasedanje že tako in tako predolgo, da so bile obdelane že vse teme, ali da so govorili že vsi, za katere je pričakovati, da bi imeli kaj povedati, se, v skladu s svojo kompetenco tistega, ki daje besedo, lahko odloči, da besede pač ne da.

Pa to seveda še ni najhujše: tisti, ki daje besedo, jo kajpak lahko tudi jemlje, sicer bi njegova kvaliteta tistega, ki daje besedo, ne imela prave teže. Kako in kdaj to poteka, so nam gospodje iz okrilja Demosa že večkrat demonstrirali: ako se poslanec iz nasprotnega bloka,

---

ki se mu ponavadi pravi blok opozicije, preblizu ali preveč v živo dotakne problema, ki je vitalen za Demosove interese – poudarjam, za Demosove interese, ne za interese »slovenskega naroda«, ki naj bi mu Demos pokončno in zvesto služil – potem tisti, ki daje besedo, poslancu besedo pač vzame! Preprosto kot pasulj, le modalitete se lahko malce razlikujejo: lahko tuli iz poslanskih klopi, lahko tolče po govorniškem pultu, lahko pa pojecljava tudi kar z mesta tistega, ki daje besedo, (kar preprosto dokazuje, da za tistega, ki daje besedo, ni nujno, da bi se na besede tudi spoznal). S tem smo po poli rešili včerajšnjo antinomijo. Drugi del rešitve pa moramo iskati v nadvse nenavadnem, predvsem pa nadvse uporabnem dejstvu, da besedo lahko damo tudi še drugače. Rečemo namreč lahko:

Dajem ti besedo, da bom storil to in to. Po domače se tej operaciji pravi, nekomu (ne)kaj obljubiti, njen namen pa ni v tem, da bi oni, kateremu je bila beseda dana, pričel govoriti, tako kot v prvem primeru, temveč v tem, da oni, ki je besedo dal, besedo – obljubo – tudi izpolni.

Pa je praktičnemu poslušalcu to kajpak več kot kazno. Kako pa je z drugo platjo tovrstnega dajanja besede, je besedo tudi v tem primeru mogoče vzeti?

Težava se zdi občutna, kajti če sem nekomu dal besedo, da bom ob petih prišel na sestanek, kako naj jo vzamem? Predvsem pa komu?

Jezik se tu ponovno izkaže s svojo demokratičnostjo in mi dovoli, da besedo ne le vzamem, temveč jo vzamem nazaj.

Toda, kaj sploh pomeni vzeti *besedo* nazaj? Nazaj lahko vzamem, če naj se vrnem k začetnemu primeru, liziko, ki sem jo dal enemu od otrok, nazaj lahko vzamem denar, ki sem ga bil posodil, toda besedo, kako naj vzamem nazaj besedo? Beseda ni pač nič materialnega, kar bi bilo mogoče

---

posojati in vračati: ko je bila izrečena, je bila tudi slišana, in zato ni prav nikakršne možnosti, da bi jo vzeli nazaj.

Sicer pa sploh ne gre za to – ali pa morda za še več kot to.

»Vzeti besedo nazaj« je nekakšna blažja, milejša oblika opravičila. Če komu, po možnosti pred številno publiko, rečemo, na primer: *Prejemal si podkupnino*, pa se kasneje izkaže, da bodisi ni prejemal podkupnine bodisi ni bil tisti, ki jo je prejemal, se mu lahko opravičimo tudi tako, da rečemo: *Vzamem besedo nazaj*. Nerodno je le to, da bo potem, ko je bila beseda izrečena, vedno ostal sum – pa čeprav le sum –, ker sem človeka pač za nekaj sploh osumil: če sem ga za kaj osumil, mora biti – iz takšnega ali drugačnega razloga – suma pač vreden, torej sumljiv!

S tem pa smo rešili še drugi del včerajšnje antinomije: če poslancu besede že ne vzameš, potem jo lahko (namreč svojo besedo) še vedno – nekje v prihodnosti – »vzameš nazaj«. Kar z drugimi besedami pomeni, da ga lahko mirno obtožiš tega in onega, v isti sapi pa poveš, da se boš v primeru, da obtožbe niso utemeljene, opravičil.

Če pa imaš povrhu še srečo in si obenem tudi tisti, ki daje besedo, si seveda lahko brez škode privoščiš najučinkovitejšo kombinacijo obeh mehanik: poslance nečesa obtožiš, jim daš besedo, da boš besedo vzel nazaj, če se bodo obtožbe izkazale za neutemeljene, samim poslancem pa ne daš besede, da bi neutemeljenost obtožb sploh lahko dokazali!

Te učinkovite kombinacije se je na zadnjem zasedanju mestne skupščine domislil ljubljanski župan Jože Strgar, in ker je šlo v njegovem primeru, kot je dejal, za ogrožanje Demosove vladavine, lahko ta hortikulturni domislek verjetno kmalu pričakujemo tudi na republiški ravni.

Pod krinko demokracije

Studio Ljubljana

7. II. 1991

Dober večer!

Eno od najbolj priljubljenih in najbolj uporabljanih orodij, s katerim je stara oblast vzdrževala in obnavljala obstoječe, so bile t.i. skrivalno-oblačilne metafore, ali kar – zakaj ne – pustne metafore.

Ko je šlo v tistih časih, ki se jim danes mrakobno pravi »svinčeni časi«, kaj narobe, ko se je družba poskušala organizirati sama, četudi le *mimo*, ne pa tudi *proti* oblasti, so posebne enote, zadolžene za ideološko strumnost, po deželi ponavadi razposlale papir, v katerem so opozarjale, da nekateri posamezniki, »pod krinko demokracije«, rušijo pridobitve revolucije in vrednote socializma.

In imeli so prav, celo dvakrat prav. Res so rušili vrednote in pridobitve socializma in res so jih rušili »pod krinko« demokracije. Pust, čas šem(ljenja), je pač čas, ko se staro umika novemu, ko novo hoče, da se mu staro umakne; to pa lahko in celo mora zahtevati le skrito pod maskami. Kar pa seveda ne pomeni, da so maske zato kaj manj realne ali da se pod njimi bojazljivo skriva kaj drugega: maske so nova realnost.

V petinštiridesetih letih permanentnega pusta je to očitno spoznala tudi stara oblast in nas ob priliki kosovskega klanja obdarila z novo krilatiko: albanski skrajneži naj bi »pod plaščem demokracije« zahtevali priključitev k Albaniji.

Oblika »pod plaščem demokracije« ni seveda nič manj nerodna kot »pod krinko demokracije«: če je namreč smisel pusta, tako etnološko kot popularno ideološko, v preganjanju zime in če nam mraza pod krinko demokracije v petinštiridesetih letih ni uspelo pregnati, potem je verjetno res skrajni čas, da si nataknemo plašče; le tako bo demokracija lahko prezimila. Svet je pač urejen!

Toda, ko smo ponosili že vse plašče demokracije in ko nam tudi maske demokracije niso več potrebne, kje naj po tem iščemo svojega pusta? Seveda v znamenju, v Božjem prstu, ki je nam, Slovencem, v letošnji predpustni čas postavil kar naš kulturni praznik. In če vrhu tega vemo tudi, da je tradicionalna podoba pusta moška lutka iz slame in cunj, ki se v teh dneh, v teh kulturnih dneh, v norčijah vozi naokoli – tako ali drugače –, potem nam verjetno ne bo težko ugotoviti, koga nam je Gospod namenil pokopati na pepelnično sredo.

Lahko noč!

O um(et)nosti secesionističnega besednjaka

Mladina

10. II. 1991

V globokoumijanju o osamosvajanju slovenske države se je uveljavilo nekaj metafor, ki, glede na svoje semantično polje in na področje, s katerega prihajajo, na zelo različne – pogosto nemogoče in medsebojno protislovne – načine opredeljujejo intronizacijo slovenske suverenosti. Vzemimo *odhod iz federacije oz. odhod iz Jugoslavije*. Če, na primer, oddidem iz hiše, se hiša s tem prav nič ne spremeni. Resda je razlika v tem, da sem prej v hiši bil, zdaj pa me ni več, toda to po vsej verjetnosti ni tisto, kar naj bi slovenski *odhod iz Jugoslavije* bil: upati je, da Slovenci ne bodo odkorakali iz Jugoslavije, Slovenijo pa pustili v Jugoslaviji. Če pa bo (tudi) Slovenija *odšla iz Jugoslavije* to preprosto pomeni, da se bo spremenila tudi Jugoslavija. Kar z drugimi besedami spet pomeni, da metafora *odhajanja* za proces osamosvojitve ni najbolj prikladna.

Nič manj nerodno ni nasprotje *odhajanja, odcepitev (od Jugoslavije)*. Cepljenje je pač hitro in surovo delovanje, in če kaj cepimo – ponavadi drva – nemudoma dobimo dva ali več nedvoumno *odcepljenih* kosov. Ker pa po mednarodnem pravu države niso polena, ki bi jih bilo mogoče urno in poljubno sekati na kosce, temveč entitete, katerih drobljenje je – če naj bo seveda uspešno – dolgotrajno in mukotrpno, moramo žalostno ugotoviti, da tudi z drvarskimi metaforami ne bomo prišli daleč.

Če je *odcepitev* nerodno drvarska, potem je *izločitev* nelagodno organicistična metafora: iz telesa se, na primer, lahko izločijo tako strup kot znoj in blato, in s slovenskega gledišča si je kar malce težko zamisliti osamosvojitve Slovenije kot ekskrement, ki bi očistil Jugoslavijo. Precej bliže so slovenskim osamosvajalcem verjetno mesarske metafore: izločimo na primer tudi kosti iz mesa. In potem lahko sklepujemo takšen silogizem: kost je tista, ki drži pokonci meso; znano je, da Slovenija drži pokonci Jugoslavijo; ergo, Slovenija je (trdna) kot kost.

Nerodno je seveda le to, da tudi kost brez mesa ne bo prav strumno stala pokonci, smisel osamosvajanja pa je bržčas prav v tem: dvigniti Slovenijo, ki da jo je Jugoslavija povsem izčrpala, na noge.

Kaj pa *odklapljanje* od federacije? Bi to šlo? Glede na *odhod* in *odcepitev* se zdi *odklapljanje* kompromisna rešitev, saj implicira postopnost. Prav v tem pa je problem: Slovenija se verjetno ne želi *odklapljati* ad Calendas Graecas, temveč se čimprej *odklopiti*!

Tudi sicer so konotacije *odklapljanja* za osamosvajanje Slovenije jako neprimerne: *odklapljamo* lahko na primer vagono, enega za drugim. In če naj bi vagoni okorno metaforizirali posamezne republike, moramo tudi tokrat ugotoviti, da to očitno ne bo pravi termin: Sloveniji pač ne gre za to, da bi od Jugoslavije odklajala posamezne republike, nasprotno, od Jugoslavije se želi čimprej odklopiti sama.

Odklopimo sicer lahko tudi električni tok, vendar pa bi bilo takšno metaforiziranje bolj grotesko od prejšnjega: električni tok namreč ponavadi le *odklopimo*; si lahko predstavljate nevzdržnost situacije, ko ga (neprestano) *odklapljamo*?

Najbolj nevtralna, najbolj vsebinsko prazna in neobremenjena, se torej zdi *razdružitev*: kar je bilo nekoč *združeno*, se zdaj pač *razdruži*. Toda *Slovar slovenskega knjižnega jezika* nas takoj opomni, da stvari le niso tako enostavne, saj geslo *razdružiti* pojasnjuje tudi takole: *naši narodi so bili v preteklosti razdruženi*. Če pa so bili naši narodi v preteklosti že enkrat razdruženi in so se potem ponovno združili, se tokrat pač ne bodo le preprosto *razdružili*, temveč se bodo *ponovno razdružili*. Kar pa po drugi strani pomeni, da *razdružitev* ni najbolj vsebinsko prazen, še zlasti pa ne neobremenjen termin.

Pa tudi če bi bil, mar ne bi bila prav v tem njegova pomanjkljivost? Slovenska osamosvojitev pač ne more in ne sme biti nekaj vsebinsko praznega: če bi bila, kot osamosvojitev pač ne bi mogla uspeti!

Dve, tri o žaltevosti capudravščine

Radio Študent

15. II. 1991

Ostajajo samo preproste, a hkrati vzvišene besede, ki so že same na sebi program, tako nekako nam je na predvečer obhajanja obletnice Prešernove smrti, ki jo Slovenci morbidno častimo kot nacionalni praznik, zaupal republiški sekretar za kulturo. Kako preprosto in vzvišeno zvenijo te besede! Preprosto, ker namesto programa ponujajo preprostost besede, vzvišeno, ker besedam pripisujejo kompleksnost programa.

Priložnost torej kar kliče, da v luči teh »novih elementov za branje« še enkrat pretresemo preprosti, a vzvišeni izliv gospoda kulturministra, s katerim se je pred časom predstavil bratom cisterijancem v Stični, in ki je vzbudil toliko prežolčnih napadov na njegovo osebo. Takole je bil dejal (in bil, seveda, napak razumljen): *Kultura kot molitev, delo kot očiščenje. Ora et labora, moli in delaj.*

Kar pozornega bralca v ministrovem kupletu neprijetno preseneti, je malce nenavadno dejstvo, da kot absolutna člana ne nastopata kultura in delo, temveč molitev in očiščenje; ali z drugimi besedami: kot člana, ki umerita vse druge, ki jih opredelita in umestita, ne nastopata najboljše člana, temveč sta, nasprotno, postavljena na mesto posameznega, na mesto, ki mora šele biti umerjen po svoji občosti.

Ali še drugače: v čem je razlika med primerjavama *kultura kot molitev* in *molitev kot kultura*? Druga, molitev kot kultura, umerja molitev po kulturi, molitev, ali bolje, *tudi* molitev, umešča torej kot del kulture in se s tem brez dvoma legitimno vpisuje v svetlo tradicijo evropske kulture.

Prva ministrova primerjava, kultura kot molitev, pa zamenja mesti: kultura naj bo tista, ki naj se umeri po molitvi, ali natančneje, *šele* molitev (naj) da kulturi pravo legitimnost.

Če za maksimo molitev kot kultura še kar dobro vemo, kam naj jo postavimo, pa smo s kulturo kot molitvijo v nedvomni zadregi. V prvem trenutku nas sicer ima, da bi ministru pripisali »mračnjaško srednjeveškost«, a se nemudoma spomnimo, da bi s tem razsvetljenosti srednjega veka delali nepopravljivo krivico. Kulturo kot molitev je mogoče razumeti le kot vračanje v tiste čase, ko je (bila) kultura (*cultura*) v izvirnem pomenu gojenja in ohranjanja – samega sebe, »psihofizične monade«, kakor bi rekel minister –, mogoča le kot molitev, skozi molitev in nič drugače. Kateri časi bi to lahko bili?

Delo kot očiščenje, pojasnjuje Capuder. Če lahko obrat te ministrove domislice, torej očiščenje kot delo, razumemo kot očiščenje kot dejavnost, očiščenje kot napor, očiščenje kot namerno in zavestno aktivnost, kako potemtakem razumeti delo kot očiščenje? Očitno nam ostane le ena možnost, možnost, po kateri je delo samo, samo dejstvo dela, to je, dejstvo, da delamo – ne glede na vrsto, način in *naš odnos do tega dela* –, tudi že očiščenje (karkoli naj bi v capudravščini ta termin že pomenil).

Smo s tem prišli kaj dlje? Kje in kakšni so torej tisti časi, ko je kultura že (le?) gojenje in ohranjanje samega sebe skozi in le skozi molitev, samo dejstvo dela, dejstvo, da (nekaj) delamo, pa že očiščenje?

Capudrovski preprosti, a vzvišeni kuplet, je še najbližje aluziji na nostalgичne herojske čase velikih organiziranih »taborov«, v katere so izbrance (proti njihovi volji) vodili; da bi le-delali, obenem pa molili, da se jim skozi to le-delo ne bi bilo treba tudi do čistega očistiti. Kajti, le kje je kultura kot gojenje in ohranjanje samega sebe skozi molitev bolj verjetna in bolj potrebna kot tam, kjer se lahko vsak trenutek, povsem, predvsem pa popolnoma, očistiš skozi delo (*arbeit macht frei*)? In če se lahko povsem in popolnoma očistiš že z delom in skozi delo, kako bi se lahko gojil in ohra-

---

njal le skozi molitev? Preproste, a vzvišene besede kot program? Premeteni bralec je bržda že uganil, da novi slovenski kulturminister ni nikakršen pezde, ki bi ga skrbelo pregna-
no posvetno pregibanje besed. Glorio bo pel šele nad obla-
ki, svoje občestvo pa s preprostim, a vzvišenim ministrova-
njem pač primerno pripravil na vstajenje. Ne gre torej, da bi
se mu zoperstavljali s trmoglavimi in ihtavimi pisarijami, ko
pa je sam – preprosto, a vzvišeno – priporočil pot do svojih
in Očetovih ušes: Moli in delaj!

Janševa jajca

Radio Študent

19. II. 1991

Tomaž Mastnak je ob neki priliki zapisal, da bi nam obrambni minister, tudi če bi se naučil govoriti, ne imel česa povedati. To je bilo že v tistih časih, ko se v grafitnih monumentalijah dva J-ja nista več ponosno košatila vsak na svoji strani simbola slovenske samobitnosti, temveč se je že izkazalo, da se je ta dika slovenstva znašla med dvema J-jema takorekoč po naključju: pravzaprav sploh ni šlo za podobo Triglava, temveč za A, ki mu je umanjala vezna črtica. Manjkala pa mu je tako dolgo, da je bilo potem, ko je končno našla svoje mesto, vsem jasno za kaj gre: dva J-ja z vmesnim A-jem, to namreč ni slovensko. Če naj se mogočni Triglav poniža v neznatno črko alfabeta, potem mu moramo pač dati, kar mu gre: če smo že rekli JAJ, moramo reči pač še CA, namreč JAJCA. In če vas ima, da bi naivnohinavsko spraševali, za kakšna jajca da gre, surova, kuhana ali pečena, naj vam še enkrat povemo, kar brez dvoma že veste: ne za prva, ne za druga, ne za tretja, temveč za gnila jajca.

Pa pustimo genitalno patologijo in se raje posvetimo patološki otorinolaringologiji.

Če spadate med tiste, ki časopis le prelistajo, potem ste Janševa jajca verjetno spregledali. Za tovrstne, naključne bralce, so časnikarji namreč iznašli velike, mastno lesketajoče se naslove, ki naj bi bralca bržčas opozorili, ali se ob članku spleča muditi ali pa ga kaže elegantno preskočiti. In če ste na zadnji strani petkovega *Dela* prebrali le naslov, *KOS je širil neresnice o sumljivem uvozu orožja*, potem ste bržčas in upravičeno pomislili na uvoz hrvaškega orožja. Napak! V podnaslovu namreč Janez Janša zagotavlja, da ni imel nobene zveze z Grubelićem. In še pristavlja, da za to obstajajo dokazi.

Tu pa se naša zgodba začne zares. Namreč, kako naj dokažemo, da kdo s kom ni imel ničesar? Dokažemo pač lahko, da je kdo s kom kaj imel: pri svoji raboti je bil na primer vi-

---

den ali pa je za seboj pustil kake nečedne papirje. Toda, ali lahko povsem naključno dejstvo, da osebe A nismo videli z osebo B, ali da za seboj ni pustila nikakršnih papirjev, pomeni tudi, da oseba A z osebo B ni nič imela?

Če je osebi A in B videl kontaktirati vsaj en človek, je to zadosten dokaz, da sta se vsaj srečali, če pa oseb A in B ni videl kontaktirati noben človek, ni to še nikakršen dokaz, da osebi tudi dejansko nista kontaktirali. Se pač nista dajali v oči, za kar sta imeli brez dvoma tehtne razloge.

Pa bi bili seveda krivični, če bi slovenskemu obrambnemu ministru pripisali tolikšno topoumje; krivi smo seveda sami, ker hočemo iz minimuma teksta potegniti maksimum informacij. Kakšna zmota! Če bi namreč pogled spustili še za nekaj stopinj, bi namreč iz nekakšne mešanice napovedi in povzetka članka lahko razbrali, da gre le za uredniški pod- oz. mednaslov. Slovenski obrambni minister je namreč trdil, da obstajajo dokazi za to, da je vojaška protiobveščevalna služba KOS, prek nekaterih medijev, lansirala lažne govorice o povezavi Grubelića z njim, slovenskim obrambnim ministrom, in uvozom orožja za potrebe TO. Za to, da ima dokaze.

Zdaj pa pride tisti nerodnejši del.

Če namreč z Grubelićem niste imeli nič in imate za to povrhu še dokaze, pa četudi le dokaze, da je govorice o vaših stikih z Grubelićem lansirala vojaška protiobveščevalna služba, čemu razlagati še, *zakaj z Grubelićem niste imeli nič?*

Da bo vprašanje bolj jasno: denimo, da obstaja neko kriminalno dejanje X, za katerega trdite, da ga niste zagrešili. Posedujete tudi dokaze, da tega dejanja niste zagrešili. In če posedujete dokaze, iz katerih je razvidno, da dejanja X niste zagrešili, čemu bi dokazovali še, *zakaj* ga niste zagrešili?

Možnosti sta dve:

---

1. Dokazati želite, ne le da dejanja X niste zagrešili, temveč tudi, zakaj ga *niste mogli* zagrešiti.

2. Zakaj dejanja X niste zagrešili, dokazujete prav zato, ker ste bili na tem, da ga zagrešite, pa vam iz takih ali drugačnih razlogov to ni uspelo; opravičujete se pravzaprav sebi, ker ste morali ubrati drugo, morda težjo pot.

In slovenski obrambni minister počenja prav to drugo: ne dokazuje le preprosto, da s Sandijem Grubeličem ni imel nič, temveč da s Sandijem Grubeličem ni imel nič, *ker je bil takrat že kriminaliziran*. Protidejstvena implikatura, ki iz povedanega sledi, je seveda: če bi Sandi Grubelič takrat še ne bil kriminaliziran, bi orožje (prav lahko) uvažali z njegovo pomočjo. S tem smo izčrpali drugo možnost, po kateri dokazujemo, zakaj dejanja X nismo zagrešili prav zato, ker smo ga hoteli zagrešiti, ker bi ga sicer, če bi bile okoliščine drugačne, tudi zagrešili. Problem pa leži še nekje drugje.

Janša trdi, da ni imel nič z Grubeličem. Toda tisto, kar je sporno, niso njegovi stiki z Grubeličem »kot takim«, temveč njegovi stiki z Grubeličem kot že kriminaliziranim.

Če potemtakem dokazuje, da stikov z Grubeličem ni imel, s tem dokazuje nekaj, česar mu sploh ni potrebno dokazovati. Toda, ali res dokazuje, da stikov z Grubeličem ni imel? Preberimo Janševo izjavo še enkrat: »Takrat, ko smo mi uvažali orožje, je bil Sandi Grubelič že kriminaliziran.«

Opraviti imamo z nekakšnim časovnim poltrakom, ki ga na dva dela delita »še ne« in »že«. Janša se v svoji izjavi omejuje na tisti drugi del, ki sledi »že«, nič pa ne pove o prvem delu, ki ga zamejuje in opredeljuje »še ne«. Vemo namreč, da trenutek Grubeličeve že-kriminalizacije ne sovpada z zdvomljenjem nad njegovo poslovnostjo: ta je postala dvoamljiva že na tistem prvem delu poltraka, na delu še-ne-kriminaliziranosti. O tem časovnem obdobju pa minister molči ali vsaj noče nič vedeti.

Seveda je povsem mogoče, da ministra Janšo preценjujemo, in da o tem obdobju res nič ne ve, ali pa da ne ve, da kaj ve. In ker po drugi strani, prav tako upravičeno, lahko predpostavimo, da Janša vseeno ni popoln butelj, ki bi svoje ministrske posle zaupal kriminalcu, nam verjetno preostane le, da Mastnakovo trditev smiselno dopolnimo: tudi če bi nam imel obrambni minister kaj povedati, nam tega ne bi znal povedati!

Robček s preservativom

Studio Ljubljana

21. II. 1991

Dober večer!

Nocoj bomo vulgarni! In kot je znano iz vulgarne marksistične tradicije (ki vrednostno nikakor ni enaka vulgarno-marksistični tradiciji), ki se je pojila tudi na naših tleh, se spremembe v družbeni bazi odslkavajo v družbeni nadstavbi, spremembe v družbeni nadstavbi pa spet na svoj način učinkujejo na dogajanja v družbeni bazi. Poleg tega svojstvenega perpetuum mobile pa obstajajo tudi mehanizmi in silnice, ki kompleksnost družbenega dogajanja strnejo v en sam trenutek ali v eno samo podrobnost, po nujnosti naključja pogosto zelo trivialno, celo prostaško.

Takšna cenena partikularija, ki večplastno odslkava raznolikost sedanjega trenutka, je predmet, ki bi ga, če bi bili na televiziji, lahko videli, tako pa mi morate verjeti, da gre za pravi pravcati objekt čudenja; z drugimi besedami povedano to pomeni, da se na prvi pogled zdi povsem domač in uporaben, ko pa si ga pobliže pogledate, ne veste več kaj in kam bi z njim. Opraviti imamo namreč s podolgovatim zavojčkom dimenzij 13 x 6,5 cm, ki nam z naslovnice sporoča »Sexy – antiaids«, za nameček pa dodaja, da gre za *robček s preservativom*. Stvar izgleda obetavno in zagonetno; obetavno, ker ne ponuja le antibaby, temveč tudi antiaids zaščito, in zagonetno, ker nam v kombinaciji s preservativom ponuja tudi robček. Le kakšen robček, predvsem pa kako, bi v kombinaciji s preservativom utegnil povečati antiaids zaščito?

Ko zavojček odprete, je prijetnega pričakovanja sicer nemudoma konec, suspenz pa se še poveča: v zavojčku se namreč nahaja cenen preservativ z navadnim papirnatim robčkom. Le čemu bi lahko služila tako nemogoča kombinacija? Da si bodoči občevalec obriše roke, preden si natakne gumo? Bržčas ne: aids se ročno baje ne prenaša, pa tudi če bi se, si

---

s papirnatim robčkom ne bi dosti pomagali. Da si obriše občevalni organ? Če si ga ni očistil že kako drugače, mu tudi drgnjenje s papirnatim robčkom ne bo dosti pomagalo; sicer pa bo nanj tako ali tako navlekel gumo. Da bi obrisal gumo? Če je verjeti proizvajalcu, je sterilna, čemu bi jo torej drgnil še s papirnatim robčkom? Kaj torej?

Edina različica, ki nam še preostane, je seveda čiščenje gume po razdružitvi, različica, ki ni ne higienična ne okusna, zato pa na moč varčna: guma v bodoče sicer ne bo več tako varna, se bo pa mogoče z njo vseeno še nekajkrat združiti.

Ob tem perfidnem namigovanju na nekatere stereotipne poteze slovenskega nacionalnega značaja in aktualni politični trenutek razdruževanja, bo seveda slehernemu poštenemu Slovencu jasno, za kaj gre: za novo provokacijo z Juga. Ker je očitno, da je t.i. antiaids komplet praktično neuporaben, je nanj mogoče gledati le kot na skrbno izdelani in izključno slovenskemu tržišču namenjeni propagandni material. Zakaj? Zato, ker sta za pretres vseh mogočih različic uporabe obravnavanega kompleta, ki smo se mu tako municiozno posvečali, in za sklep, da gre za namigovanje na varčnost kot stereotipno potezo slovenskega nacionalnega značaja, potrebni prav neki drugi stereotip ni potezi slovenskega nacionalnega značaja, namreč pridnost in vztrajnost.

Kdo drug(i) bi z gumo (in papirjem) ravnal pač bolj praktično ...

Lahko noč!

Dežela, kjer se je ustavil čas

Mladina

23. II. 1991

Svet je bojda urejen. Ako pogledate skozi okno in zunaj dežuje, je bržčas res, da zunaj dežuje. In če se jeseni sprehajate po gozdu in odpada listje, je po vsej verjetnosti res, da odpada listje. Bržčas in po vsej verjetnosti, ne pa nujno. Če ste namreč pogledali skozi okno in videli, da so ceste mokre, je odgovornost za sklep, *Zunaj dežuje*, predvsem in povsem vaša, torej *subjektivna*; povsem mogoče je namreč, da so, malce preden ste se dvignili s stola in pogledali skozi okno, ceste oprali delavci Snage. In če ste ob sprehodu skozi gozd iz po zraku frlečih listov sklenili, da listje odpada, je bil vaš sklep povsem samovoljen, potemtakem *subjektiven*; zelo verjetno, vsekakor pa mogoče, je namreč, da je že odpadle liste v zrak dvignil veter. Vrag se torej ne skriva le v podrobnostih, kakor pravijo modri svetovalci ameriškega predsednika, temveč tudi v logičnih priročnikih. In če sta bila gornja sklepa povsem dopustna in neškodljiva za zasebno uporabo, ali kaj podobnega velja tudi za politično življenje?

Denimo, da je na prvih svobodnih povojnih volitvah na Slovenskem zmagala opozicija dotedanjega režima. Kako naj vemo, da je res zmagala? Vprašanje se bo bralcu morda zdelo sprenevedavo, celo groteskno: saj je vendar dobila večino glasov volilcev!

Pa stvari očitno niso tako preproste: *objektivno* je opozicija resda zmagala, *subjektivno* pa je še vedno ostala opozicija. Da bralca ne bi zapeljalo v vulgarno marksistično tolmačenje uporabljenega besedišča, naj takoj povemo, na kaj mislimo: *objektivno* – glede na število dobljenih glasov – je opozicija res zmagala, tako zase kot za nasprotnika. Subjektivno pa so se stvari malce zapletle. Subjektivno je dotedanja opozicija brez dvoma zmagala za dotedanjo pozicijo, ki se je tudi nemudoma pričela obnašati kot (nova) opozicija. Nova pozicija, dotedanja opozicija, pa se je še naprej obnašala kot opozicija, čeprav si je – z *objek-*

---

tivno zmago – že ustvarila (novo) opozicijo, ki je to vlogo nemudoma sprejela, in se v skladu z njo pričela vesti tudi v skupščini.

Vprašanji, ki se zastavljata, sta seveda dve; prvo, ki ga upravičeno zastavlja bralec: s čim lahko takšno sklepanje upravičimo in utemeljimo? In drugo: če je takšno sklepanje utemeljeno in upravičeno, ali je potemtakem res, da je na prvih svobodnih povojnih volitvah na Slovenskem zmagala opozicija dotedanjega režima? Odgovor na prvo vprašanje se zdi (le) na prvi pogled preprost: bralci se bodo verjetno spomnili, da je dovršen del predvolilnega pleteničenja dotedanje opozicije temeljil na obrazcu, *45 let ste delali tako in tako, zdaj pa je prišel čas, da to spremenimo*. Po *objektivni* zmagi dotedanje opozicije pa je nova pozicija obrnila rokavico, in svoje ravnanje v parlamentu opravičevala in upravičevala z obrazcem, *45 let ste delali tako in tako, zdaj pa nam očitajte, ker ravnamo na enak način*. Pozorni bralec je brez dvoma opazil, da se na tej točki stvar strukturno zaplete: če se je sprva zdelo, da je dotedanja opozicija *objektivno* zmagala, *subjektivno* pa se te zmage ni zavedla, je zdaj očitno, da je opozicija *subjektivno* sicer prevzela oblast, *objektivno* pa ravna enako kot prejšnja oblast. Z drugimi besedami povedano to pomeni, da je sprememba oblasti (lahko) nekaj povsem *subjektivnega*, zadevajočega le tistega, ki je v oblastnih igrah udeležen, *objektivno*, za zunaj oblastnega opazovalca, pa sprememba oblasti ni (nujno) vidna, saj nova oblast oblast (lahko) uveljavlja na enak način kot prejšnja.

Je na prvih svobodnih povojnih volitvah na Slovenskem potemtakem res zmagala opozicija dotedanjega režima? Vprašanje je namreč ključnega pomena tudi za osamosvojitve Slovenije! Če namreč *objektivno*, za zunanjega opazovalca, v delovanju slovenske oblasti ni prišlo do sprememb, kako naj potem mednarodna skupnost – kot zunanji opazovalec in *objektivnost* par excellence – resno gleda na sloven-

---

ske odcepitvene težnje ali jih celo podpre? Da je naše subjektivno/objektivno sklepanje povsem realistično, kažejo prav odzivi mednarodne javnosti na šopek slovenskih deklaracij o suverenosti: ne jemlje jih resno, želi si, da bi Jugoslavija ostala enotna država, slovenska oblast pa tam, kamor s svojimi pregnanimi oblastnimi mehanizmi sodi.

Nevšečna pa je zadeva tudi s *subjektivnega* očišča slovenskega državljana: če mu je zdajšnja oblast pred volitvami obljubljala *objektivni* konec oblastniških mehanizmov, ki so bili v veljavi 45 let, po *objektivnem* prevzemu oblasti pa je pričela uresničitev te obljube *subjektivno* prelagati na boljše čase – ko oblastniški mehanizmi, ki so bili v veljavi 45 let, ne bodo več potrebni –, kako naj ji verjame, da odcepitve ne želi le *subjektivno*, *objektivno* pa kaj povsem drugega? Pa četudi bi odcepitve ne želela le *subjektivno*, temveč tudi *objektivno*: če, *subjektivno* gledano, *objektivno* ni prišlo do spremembe oblasti, kako naj bodo, *objektivno* gledano, te težnje kaj več kot (le) *subjektivne*? Situacija je torej večkratno zagatna: Slovenija se *subjektivno* vidi v Evropi. Da bi tudi *objektivno* (kajpak politično, ne geografsko) postala del Evrope se mora – po svoji *subjektivni* oceni – odcepiti od Jugoslavije. Evropa pa Slovenije *subjektivno* (še ne) ne vidi v Evropi. Da bi *objektivno* postala del Evrope, mora zanjo torej *subjektivno* ostati v Jugoslaviji (takšni ali drugačni). *Subjektivno* gledano, je torej *objektivni* položaj Slovenca pred osamosvojitvijo Slovenije skrajno negotov, njegov *subjektivni* položaj pa *objektivno* povsem nepredvidljiv.

Klepanje fantazme

Mladina

3. III. 1991

Identiteta države je država sama, kliče že takoj na začetku elaborat, ali natančneje povzetelek elaborata o preoblikovanju in uveljavljanju Republike Slovenije, in takoj dodaja, verjetno zato, da bi poplaknil okus behavosti, ki ga je pustila prva sentenca, *Identiteta države je nekaj samosvojega*.

Narodotvorna in državotvorna besedila morajo kajpada peti visoko in preprosto pesem, in če je brez dvoma res, vsekakor pa nevprašljivo, da je država država sama, ali da je država nekaj samosvojega, nam gornji sentenci ponujata še dodaten element, ki ga moramo, pač zaradi nuje preprostosti in lažje umrljivosti, nemudoma pobliže izprašati, namreč identiteto.

Kajpada smo preveč neučakani; naša tekstualija nam namreč kar sama postreže z razlago vsiljivega vokabla: *Identiteta je, po Oxfordskem slovarju, kvaliteta ali sposobnost biti isti (the same), je absolutna ali vsebinska enakost, istost*.

Malce nas sicer zbode, da se je pisec po definicijo identitete zatekel k »Oxfordskemu slovarju« (pri čemer pa ne navede niti, za katero izdajo gre); ker gre za besedilo, od katerega naj bo odvisna usoda slovenskega naroda in slovenske države, bi človek prej pričakoval temeljnejši filozofski premislek ali vsaj brskanje po *slovenskih* slovarjih. Pa je morda bolje, da pisec tega ni bil storil; ako bi na primer pogledal v Slovar slovenskega knjižnega jezika, bi namreč naletel na naslednjo banavzarsko opredelitev »istosti«: *lastnost, značilnost istega*. Slovenci s(m)o pač narod kmetov ...

Bodi kakorkoli že, zdaj vsaj vemo, za kaj gre: identiteta države je njena kvaliteta ali sposobnost biti ista, njena absolutna ali vsebinska enakost oz. istost (stvar sicer postane malce nevšečna, če to definicijo vstavimo v izhodiščno sentenco: *Kvaliteta ali sposobnost države biti*

---

ista je država sama, pa nam prostor ne dovoljuje razglabljanja o stilskih posebnostih idiotizma).

Toda, že v naslednjem koraku se zgodba neprijetno zaplete. Naša tekstualija namreč sklepa takole: *V današnjem kompetitivnem svetu je lahko uspešna le tista država, ki se je sposobna s strateškim upravljanjem svoje identitete odzivati na spremembe v okolju in je sposobna načrtovano spreminjati identiteto v smeri svoje vizije. Če naj poprejšnja opredelitev identitete kaj velja, bi seveda povsem upravičeno sklepali, da »upravljati identiteto«, pomeni skrbeti, da kvaliteta ali sposobnost biti isti, kljub spremembam v okolju, ostaja nespremenjena – nikaikor pa ne spreminjati identiteto.*

Kazno postaja, da se bomo vseeno prisiljeni dotakniti nekaterih stilskih bravur idiotizma: spreminjati identiteto, v skladu z dano definicijo identitete, lahko pomeni le, spreminjati kvaliteto ali sposobnost biti isti, spreminjati absolutno ali vsebinsko enakost oz. istost. Če pa svojo kvaliteto ali sposobnost biti isti spreminjamo, nismo in ne moremo več biti isti. In če nismo več isti, smo očitno izgubili svojo (dozdajšnjo) identiteto.

Do tu stvari nekako še lahko požremo: identiteto pač lahko izgubimo, lahko pa si jo tudi na novo pridobimo (čeprav v tem primeru postane vprašljivo, kaj početi z »oxfordsko« definicijo identitete). Težave nastopijo na ravni »upravljanja«.

Če smo namreč izgubili svojo identiteto, nismo več isti. Ko pa enkrat nismo več isti, kako naj upravljamo ali celo spreminjamo svojo identiteto, svojo sposobnost biti isti, če pa nismo več isti?

Razcunjati, razcefrati in razdrapati

Studio Ljubljana

7. III. 1991

Dober večer!

Ko smo se pred dobrim mesecem dni – sicer na drugem mestu – poigrali s fenomenologijo slovenskega osamosvojitvenega izrazoslovja, si seveda še zdaleč nismo predstavljali, da bo takšna pomenoslovna rabota res postala eden od stebrov bodoče slovenske samosvojsi. In vendar je Ciril Ribičič, predstavnik SDP, Slovincem že slab teden za tem sporočil, da se Slovenija ne bo oz. se ne sme *odcepiti*, ker da je to samovoljno, enostransko dejanje, temveč se bo oz. se mora *razdružiti*, kar da je sporazumno dejanje. *Izločitev, odhod in odklapanje* so s tem poniknili iz nadaljnjih razprav o suverenjenju Slovenije, predvsem pa iz novinarskih poročil.

Kar je seveda neizmerna škoda, predvsem pa kratkovidno in neodgovorno dejanje: če naj se namreč Slovenija s suverenjenjem *šele* zares osamosvoji, je slovenščina *že* lep čas suveren in samostojen jezik. In v tem suvereno samostojnem jeziku predstavljajo besede, ki jih uvajajo predpone iz-, od- in raz-, nabreklo bohotni del, ki bi ga bilo grešno zavreči. Ako trenutni slovenski oblastni garnituri, z izjemo svetobolnega ministra za kulturo, niti ne moremo zameriti omejenosti pri rokovanju s slovenskim besediščem, pa je takšna besedna skopost v nebo vpijoč greh za ceh slovenskega novinarstva. *Odcepitev in razdružitev* sta le pusti papirnati začetek, same občutke ob morebitnem odcepljanju in razdruževanju pa je mogoče popisati še vse kako drugače.

Na primer: če je novinar pristaš takojšnje osamosvojitve Slovenija, zakaj bi se ogibal pristnim in klenim slovenskim izrazom kot: odbezljati jo, odcvirnati jo ali odgristi se iz Jugoslavije? In če želi izpovedati svoje veselje, ker Jugoslavije ni oz. je ne bo več, čemu bi ne smel reči, da se je Jugoslavija razcunjala, razcefrala ali razdrapala?

Šele način videnja dejstev, pa četudi gre za še morebitna, bodoča dejstva, namreč dejstva tudi naredi za dejstva. In šele ko vemo, da se Slovenija iz Jugoslavije lahko tudi izliže ali izcopra, odcijazi ali oddrobni, nam lahko postane jasno tudi, kaj in kakšna kalvarija je odcepitev oz. razdružitev.

Lahko noč!

Logopedija odcepitve

Studio Ljubljana

21. III. 1991

Dober večer!

Tisto, kar je novi slovenski oblasti očitno najbolj potrebno, je dober logoped, vsaj nekaterim njenim najbolj izpostavljenim udom. Jako nerodno je namreč, ako minister za informiranje ne zna pripeljati do konca preprostega povednega stavka, pa namesto tega pred kamerami jeclja, momlja in štorasto krili z rokami.

Še nerodneje je, ako se ob lastne besede spotika in banavzasto prekopicuje predsednik skupščine R Slovenije; nerodneje zato, ker skupščinski službi za informiranje očita prav nekompetentnost pri posredovanju skupščinskega besedičenja javnosti. Brez zlobe se namreč lahko vprašamo, kako je nastope gospoda predsednika skupščine, ki so, vsak zase, cvetober govorniške nekompetentnosti in komunikacijskega analfabetizma, sploh mogoče posredovati javnosti?!

Vzemimo za primer samo njegov nastop na zasedanju slovenske skupščine 14. marca, ko je poslancem ZZD in ZO pojasnjeval, zakaj razprava o ravnanju Borisava Jovič in JLA ni potrebna.

Prav gotovo si lahko predstavljate, na primer, kovček, ki je velik, rdeč in za nameček še lep, precejšnje težave pa boste imeli, če si boste hoteli predočiti odcepitve, ki je praktična, formalna, »takorekoč«, za povrhu pa še na načelni ravni! Vse to so namreč »predikati«, s katerimi je koncept odcepitve ofrajhal predsednik Bučar.

Ne gre le za to, da je nekaj lahko brez problemov istočasno veliko, rdeče in lepo, ne more pa biti praktično, formalno, na načelni ravni in »takorekoč«, gre tudi za to, da je vsaka od teh zadnjih opredelitev že sama zase, na opisni ravni, šepava ali vsaj dvoumna.

Če pravimo, da je nekaj praktično, s tem ne povemo nujno, da se nanaša na prakso, da je stvarno in predmetno – kakor na primer praktični del pouka, za razliko od teoretičnega –, temveč želimo pogosto povedati prav nasprotno: če na primer rečemo, da je Slovenija, praktično, že odcepljena, to v danih okoliščinah lahko pomeni le, da so bile, *teoretično*, obravnavane in sprejete vse procedure, ki omogočajo odcepitev, *praktično* pa jo je šele potrebno izvesti.

Nekaj podobnega velja za »formalno odcepitev«. Prav *formalno* se Slovenija še ni odcepila: odcepila se je kvečjemu *vsebinsko*, na ravni predpisov in zakonov, ki jih prakticira, manjka pa ji prav *formalni* akt odcepitve od Jugoslavije.

Slovenija torej res je »takorekoč« odcepljena od Jugoslavije, vendar le če besedo »takorekoč« beremo in naglašamo kot razstavljeno na dve samostojni besedi, namreč *tako rekoč*, torej tako, da to rečemo. Zaenkrat lahko namreč le rečemo, da je Slovenija že odcepljena, na dejstveni ravni, ki je v tem primeru, čisto po naključju, tudi formalna raven, pa jo to opravilo še čaka.

Na načelni ravni so stvari potemtakem jasne: Slovenija je *teoretično* že odcepljena, *praktično* pa ji manjka le še *formalni* akt odcepitve.

Z drugimi besedami to pomeni, da je Slovenija *tako rekoč* že odcepljena, kar pa spet z drugimi besedami pomeni, da tako lahko (le) rečemo – če seveda znamo reči.

Reči, kakor nas uči primer predsednika slovenske skupščine, namreč še ne pomeni tudi povedati.

Lahko noč!

Politika in interpretacija

Studio Ljubljana

25. IV. 1991

Dragi Slovenci in Slovenke, dober večer!

Kaže, da smo mi vsi bebci. Pa ne da bi bila to tradicionalno slovenska kvaliteta, nikaikor ne, le tako (s takšno predpostavko) je namreč mogoče razumeti izjave predsednika slovenskega IS, g. Lojzeta Peterleta, ob odstopu svojega podpredsednika, dr. Jožeta Mencingerja. Stvar je pravzaprav preprosta, potrebna je le kratka obnova.

Tisti, ki jim spomin nese dlje kot nekaterim članom slovenske vlade, se bodo verjetno spomnili, da je dr. Mencinger v odstopni izjavi zapisal, da odstopa zovoljo osebnih, in ne političnih razlogov, med razlogi za odstop pa je navedel tudi nestrinjanje z načinom gospodarskega osamosvajanja Slovenije, neprimernost radikalnih ukrepov pri osamosvajanju, nezaupanje v tekočo gospodarsko politiko, slabo koordinacijo med vladnimi gospodarskimi resorji in tako naprej.

Lepo, vprašanje je seveda le, ali naj te razloge prištejemo med na začetku omenjene *osebne* razloge ali pa med dodatne razloge, ki se osebnim le pridružujejo. Nestrinjanje z načinom gospodarskega osamosvajanja, nezaupanje v tekočo gospodarsko politiko in ostali navedeni razlogi so namreč eminentno politični, še zlasti, če se nanje sklicuje človek, ki je podpredsednik vlade za gospodarske zadeve. Prav v tem pa je tudi odgovor na naše vprašanje: če se jaz ali vi ne strinjamo s Peterletovim načinom gospodarskega osamosvajanja Slovenije ali s tekočo gospodarsko politiko lahko rečemo, da so razlogi nestrinjanja politične narave. Če pa je človek obenem še podpredsednik vlade za gospodarske zadeve, torej strokovnjak, ki se z ukrepi, ki naj bi jih izvajal, strokovno ne strinja, postane stvar seveda takoj tudi eminentno osebna. Odgovor na vprašanje je torej lahko preprost: dr. Mencinger je svoj odstop pač zavil v diplomatsko obrušeno besedišče.

Lepo in prav, vse dokler zadeve ni dobil na jezik Peterle. Ko je prejel Mencingerjevo odstopno izjavo, je za javnost namreč izvolil izjaviti, da se bo v naslednjih dneh odločil o tem, ali bo odstop sprejel ali ne. Razumljivo, če ne bi javnosti takoj naslednji dan sporočil, 1. da ne gre za politične razloge, 2. da je dr. Mencinger že lani napovedal, da bo maja letos odšel, in 3. da so bila osnovna razhajanja v vladi prav okoli izpeljave osamosvojitve Slovenije. Interpretativno je zadeva za Peterleta-državnika na moč mučna: če je dr. Mencinger že lani napovedal, da se bo maja letos umaknil, bi bilo državniško modro izpeljati zamenjavo, še preden je prišlo do razhajanj v vladi, ker pa do razhajanj v vladi *je* prišlo, je politično nadvse kratkovidno razglašati, da ne gre za politična razhajanja, in da je oni, ki se danes razhaja, že lani napovedal, da se bo umaknil.

Temeljno vprašanje, vprašanje, ki zadeva tako politično zaupanje kot politično kompetentnost, je seveda, za čigavo politično kratkovidnost gre: če Peterle pri svojem kvasenju računa na kratkovidnost Slovencev, ki v svoji ihtavi pridnosti nimajo niti časa brati, če pa že berejo, ne vedo, kaj berejo, potem je njegovo ravnanje, milo rečeno, kratkovidno, če pa s svojim kvasenjem misli resno, bi se morali bržčas zamisliti ne le nad kratkovidnostjo, temveč tudi nad intelektualnimi sposobnostmi predsednika slovenske vlade.

Lahko noč!

Urejenost

Studio Ljubljana

9. V. 1991

Dober večer!

Stvari so, kakor smo povedali že zadnjič, interpretabilne. Z drugimi besedami to pomeni, da niso nič samoumevne in nasebnega, temveč (vedno) stvar interpretacije.

Če Slovenska kmečka zveza zahteva odstop ministra za kmetijstvo, če predsednik vlade (kmalu zatem) zamenja ministra za informiranje, če za tem odstopita še podpredsednik vlade za gospodarske zadeve in minister za finance, predsednik vlade pa zamenja tudi vladnega predstavnika za tisk, potem seveda lahko rečete tudi, da se vlada reorganizira. Stvari ste sicer zgrabili v njihovi najbolj linearni, najbolj sploščeni in najbolj topi različici, ki o stvareh ne pove nič, zgrabili ste jih pa le, in za začetek bo tudi to dovolj.

Zdaj ko stvari držite, pa jih lahko tudi razgrne te in malce uredite. Za začetek si lahko zastavite nekaj vprašanj, na primer: kaj ni nenavadno, da je predsednik vlade na zahtevo po odstopu ministra za kmetijstvo odgovoril z zamenjavo ministra za informiranje? Gre res za dva neodvisna dogodka, ki sta si le po logiki naključja sledila tako, kakor sta si pač sledila? Kaj ni predsednik vlade z zamenjavo ministra za informiranje tiho, tako rekoč med vrsticami, podprl kmetijskega ministra, katerega odstop je bil zahtevan, češ, kmetijski, kakor tudi drugi resorji, so že dobro delali, le javnost je bila o tem slabo informirana?

Povsem verjetno. Nerodno je le to, da sta kmalu za tem odstopila podpredsednik za gospodarske zadeve in minister za finance. Nerodnost stvari je namreč v tem, da sta odstopila kar sama: njune zamenjave ni namreč (baje) nihče zahteval, pa tudi odstavljena (baje) nista bila. Kaj bi to ne utegnilo pomeniti, da z delom vlade nista bila zadovoljna ali vsaj, da za takšno delo sama nista želela prevzeti odgovornosti? Če je tako, to seveda pomeni, da se ne strinjata z implicitno podmeno predsednika vlade ob zamenjavi ministra za informira-

---

nje; njun odstop bi namreč lahko interpretirali tudi kot: *ni res, da bi vlada dobro delala, ministrstvo za informiranje pa slabo informiralo*, ali če naj rečemo s primerom: informacija o nekem dogodku, pač ni tudi vzrok samega dogodka (vsaj ponavadi je tako)!

In kako je na oba odstopa reagiral predsednik vlade? Tako, da je odstavil vladnega predstavnika za tisk. Vse skupaj je seveda le na videz presenetljivo, dejansko pa že pričeenja dobivati celo poteze urejene strukture: če je namreč že tako očitno, da o delu vlade ni mogoče poročati dobro – ne pozabimo, da je bila iz podobnih razlogov odstavljena voditeljica skupščinske službe za informiranje –, naj se vsaj ne poroča slabo! Delo vlade zaradi tega sicer ne bo nič boljše, pa to vsaj ne bo tako očitno.

Lahko noč!

Slovenske novice o slovenskem svetu

Studio Ljubljana

23. V. 1991

Dober večer!

Z zadovoljstvom lahko ugotovimo, da je Slovenec plodovit, in da se slovenske bitnosti nezadržno množijo in širijo. Če smo ob božiču lahko poročali o izrednem dosežku nacional-genetskega inženiringa, slovenski kokoši, nam Slovenstvo, ta vseprisotna, a neulovljiva entiteta, ob prvi obletnici nove slovenske vlade ponuja tudi svoje novice, *Slovenske novice*.

Naivni bi seveda bili, če bi pričakovali, da je novičarstvo, časnikarstvo, žurnalizem oz. novinarstvo početje, ki ima svoje notranje kriterije in svojo profesionalno etiko, po kateri se mora ravnati, če naj bo to, kar pač želi biti. Morda kje drugje, v svetu ali v Evropi, na Slovenskem pa je najpomembnejše, da je novica najprej in predvsem domača, slovenska, pa četudi je prirejena in obtesana, izmišljena ali zlagana. Za Slovenstvo je pač treba trpeti, in če naj nekaj tako za lase privlečenega, kot so nacionalne novice, obstane, potem je treba zanje tudi lagati in svinjati. Novice so potem sicer svinjske, a so vsaj slovenske – logika, ki je tokrat nismo srečali prvič.

Pa se multiplikacija Slovenskosti seveda ne ustavi le pri nacionalnih novicah. Nacionalne novice so za vseobsegajoči slovenski duh očitno le tista vmesna stopnja, ki naj Slovenca obvaruje pogube tujine in ga za svojim plotom pita z lastnim govnom, vse dokler tudi svet ne bo slovenski.

Če je namreč Izseljenska matica svoj časopis za slovenske izseljence nostalgичno in skromno nasloвила s *Slovenska gruda*, nam Slovenski svetovni kongres ponuja kar *Slovenski svet*. Da *Slovenski svet* takšno ime nosi zato, ker se naslavlja na vse Slovence – po svetu, je seveda le pogojno res: tisto, kar Slovence po svetu združuje, je namreč prav slovenska gruda, to pa že imamo.

Rešitev moramo očitno poiskati v leksiki same besede »svet«.

»Svet« je namreč priročna in zvijačna, a težko ulovljiva beseda, saj lahko pokriva dobesedno vse, od nebesnih prostranstev oz. svetov, preko tega sveta, zemlje, z vsem, kar obstaja na njej, le del zemeljske površine ali celo le celoto bitij, ki na nekem delu zemeljske površine prebivajo, pa vse do celote pojavov in predmetov, ki obdajajo človeka, ter celo le pojavov in stvari, ki določajo duševno stanje le enega človeka.

Z drugimi besedami to seveda pomeni, da je svet pač tisto, kar si za svet narediš, četudi le plot, za katerim rediš slovenske kokoši.

In če se *Slovenski svet* naslavlja na tiste, ki jih povezuje slovenska gruda, to seveda ne pomeni razvoja od grude do sveta, temveč kaže le na turobno dejstvo, da je slovenska gruda Slovincem postala ves njihov svet. V takšnih razmerah pa so seveda tudi *Slovenske novice* lahko svetovne novice, novice kakršnih še ni bilo.

Lahko noč.

Cinizem in malodušje

Studio Ljubljana

6. VI. 1991

Dober večer!

Če morda še ne veste, program Studia Ljubljana ima ciničen odnos do slovenske osamosvojitve, s čimer v gledalcih vzbuja malodušje. Čeprav je bila izjava, ki jo ljudski glas pripisuje enemu od podpredsednikov slovenske skupščine, verjetno mišljena le kot preprosta invektiva, je vseeno na moč nejasna in problematična. Predvsem ni povsem jasno, kaj je gospod podpredsednik mislil s »ciničnim«. Če mu je, povsem slučajno seveda, pod roke prišel kak filozofski priročnik, je v njem nemara prebral, da je bila ena od filozofskih šol v antični Grčiji, natančneje ena od Sokratovih šol, tudi t. i. cinična šola, šola, ki naj bi učila, da je človek najsrečnejši, ko ničesar nima. To da bo dosegel tako, da bo svoje potrebe zmanjšal na minimum, potem pa vsak dan krčil tudi ta minimum.

Pa ta interpretacija ciničnosti verjetno ne bo prava, saj prav to, namreč krčenje potreb na minimum, že prakticira slovenska vlada, za čas po osamosvojitvi pa nam napoveduje tudi krčenje tega minimuma. Tovrstni cinizem je torej v izključni pristojnosti slovenske vlade. Morda pa je gospoda podpredsednika v sivini skupščinskega posedanja zažejalo po enciklopedičnem znanju, pa je polistal po *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*? Tam namreč pridevnik ciničen opredeljujejo takole: »ciničen: ki prezira splošno veljavne vrednote, posmehljiv«. Pa verjetno tudi ta definicija ciničnosti ne bo tista, ki naj bi odlikovala način dela Studia Ljubljana: le kaj je namreč bolj posmehljivo in kaj izraža večji prezir do splošno veljavnih vrednot kot oblast, ki je pozabila, da je že bila izvoljena na svobodnih, večstrankarskih volitvah, in podporo za svoje odločitve še vedno išče na ljudskih zborovanjih, namesto da bi jih preverila v parlamentu. Tudi tovrstni cinizem je torej v izključni pristojnosti slovenske vlade.

Seveda pa je povsem verjetno tudi, da g. podpredsednik parlamenta ni listal ne po filozofskih priročnikih ne po *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*, temveč se je na hitro izobraževal z brskanjem po slovarju tujk. Slovar tujk namreč cinizem opredeljuje tudi še kot »nesramnost« in »neotesano odkritost«. Je Studio Ljubljana nesramen in neotesano odkrit? Že mogoče, toda le kaj je bolj nesramno in bolj neotesano odkrito kot ravnanje vlade, ki svoje hvaležne podanike že skoraj leto dni pita z raznoraznimi patetično-nabuhlimi deklaracijami o osamosvojitvi Slovenije, potem pa jim tik pred dnevom D oznani, da z osamosvojitvijo še nekaj časa ne bo nič, saj: z dnevom D meja s Hrvaško še ne bo urejena, ne bomo še imeli lastnih potnih listov, vojska bo v Sloveniji še kaka tri leta, denarna osamosvojitvev bo mogoča šele, ko bo naša valuta priznana v tujini, in sploh, da se bomo dokončno lahko združili šele tedaj, ko bomo naredili delitveno bilanco z Jugoslavijo.

V primerjavi s takšnim, državnim cinizmom početje Studia Ljubljana bolj spominja na podiranje potičk v peskovniku, in če cinizmu oblasti Slovencev še ni uspelo povsem utočiti v malodušju, potem je tudi Studio Ljubljana brez moči.

Lahko noč.

Slovinci

Studio Ljubljana

20. VI. 1991

Dober večer!

Na kaj pomislite, ko vam v ekonomsko-propagandnem bloku slovenske televizije prazen zaslon obrobi črn kvadrat, v njegovi sredini pa se pojavi bledo-sivi možic, ki od daleč še najbolj spominja na spufanega Charlieja Chaplina (vem, da je opis okorn, a takšen je tudi njegov predmet)?

Če sledite dogodkom v svoji ožji, kmalu pa tudi širši domovini, bi morda utegnili pomisliti, da gre za ponesrečeno reklamo za mednarodni grafični bienale, ki se bo vsak čas začel!? Grdo bi se bili ušteli. Pa za to pravzaprav niti ne bi imeli časa, kajti nad bledo-sivim možicljem se nemudoma pojavi veličasten napis *80.000 Slovencev več*.

Če ste bili še malo prej razmišljali o letošnjem grafičnem bienalu, vam je takšen nadnapis brez dvoma pokvaril načrte: težko si je namreč predstavljati, da bi utegnil grafični bienale, še preden se je sploh začel, oholo razglašati, da ga je obiskalo kar 80.000 Slovencev več kot pred dvema leti!?

Za kaj bi torej utegnilo iti?

Če še vedno lahko privzamemo, da sledite dogodkom v svoji domovini, in torej veste, da se je državljanje Slovenije, ni dolgo tega, popisovalo, bi nadnapis morda utegnil pomeniti, da se je od zadnjega popisa Slovencev namnožilo za 80.000 več. Toda, če *res* sledite dogodkom v svoji domovini, potem pač veste, da je bila ugotovljena številka precej drugačna. Tudi za popis prebivalstva torej očitno ne gre.

Če dogodkom v domovini sicer ne sledite z milimetrsko natančnostjo, ste pa človek odprtega duha, dovzetni za sugestije, bi morda utegnili povsem upravičeno pomisliti, da je bila odprta nova porodnišnica, katere kapacitete omogočajo narod 80.000 Slovencev več.

Seveda lahko najdemo ugovor tudi proti takšnemu frivolnemu sklepanju, in sicer: če gre za odprtje nove porodnišnice, ki naj bi občutno povečala narodovo telo, kaj v črno obrobljenem kvadratu počne en sam samcat bledo-siv možicelj?

To in pa seveda dejstvo, da pozorno sledimo dogodkom v domovini, nas napeljuje k misli, da imamo verjetno opraviti s popularizacijo nove populacijske politike, češ, ko se bo rahitični figuri v okvadrateni belini pridružilo še 80.000 Slovencev (letno), bo za nas, Slovence, sleherni okvir premajhen.

Vendar pa stvar dodatno zaplete tretji element, ki posreduje v tem propagandnem rebusu: v desnem spodnjem kotu se namreč pojavi napis »dnevnik SLOVENEK«.

Če sledite dogodkom v svoji domovini seveda že veste, da je slovenska vlada zajeten kup denarja namenila t.i. pluralizaciji medijev. Naš propagandni rebus bi torej utegnil biti reklama za nov(i) slovenski časopis. Seveda pa je povsem izjemno, da novonastajajoči časopis, ki si mora bralce šele pridobiti, niti omeni ne, kaj jim bo ponudil, v čem se bodo informacije, ki jih bo posredoval, razlikovale od ponudbe že obstoječih časopisov, temveč se na bodoče bralce obrača kot populacijski program na spolno godne državljane in državljanke. In ker sledite dogodkom v svoji domovini seveda veste, da nikakor ne gre za naključje, pomoto ali nerodnost: vladajoči slovenski politiki gre – očitno tudi v zadevah pluralizacije medijev – pač predvsem za kri in zemljo. Informacija lahko počaka.

Lahko noč!

Slovnica in politika

Studio Ljubljana

15. VII. 1991

Dober večer!

Naj vam za začetek postrežemo z enim od tistih občih mest, ki v časih, kakršne živimo, kar najbolje uspevajo: *Politika je umetnost možnega*. Prhka publica v času miru, je v povojnih razmerah neizpodbiten aksiom. Če bi se namreč res utegnilo zgoditi, da oboroženi boj postane nadaljevanje boja za interpretacijo z drugimi sredstvi, pa že vseskozi velja, da boj za interpretacijo je nadaljevanje oboroženega boja z drugimi sredstvi. In politika kot umetnost možnega se vmešča nekam med oba. Za kaj gre?

Mrlič je pač mrlič; povsem možno je, da bi, če bi se stvari seveda zasukale drugače, ne bil mrlič, nikakor pa ni možno, da bi mrlič ne bil mrlič. Povsem drugače je z besedo: če ste nekaj rekli, nikakor ni možno, da niste rekli nič, povsem možno pa je, da niste rekli tistega, kar je vaš sogovornik razumel, da ste rekli. In prav v tem je lepota boja za interpretacijo: vsi se vlečejo za jezik, jezik pa ostaja kljub vsemu cel. Če bi se za jezik vlekli v oboroženem boju, bi to lahko storili le enkrat – v drugo pač ne bi imeli več za kaj potegniti –, v boju za interpretacijo pa jezik svojo eksistenco vedno potrjuje nekako za nazaj: če bi jezika ne bilo, bi se zanj sicer res ne mogli vleči, toda, ali se ne vlečemo za jezik prav zato, ker sam na sebi ni nič otipljivo nedvoumnega in enosmiselnega? Kaj ni šele vlečenje za jezik, torej interpretacija, tisto, kar jeziku sploh da neko, vedno novo in vedno drugačno, konsistenco? Kaj ni torej jezik baza in svoja lastna nadgradnja, če naj si izposodimo nekaj zbanaliziranih marksističnih vulgarizmov?

Če politika je umetnost možnega, potem to seveda pomeni, da vedno že je angažirana v boju za interpretacijo. Protiprimer, ali nasprotnika počiti ali se z njim pogovarjati, je lažna

---

dilema: za katero od obeh opcij se bomo odločili, je vedno že stvar interpretacije. Recimo temu vulgarno empirična stran interpretacije.

Seveda pa ima interpretacija tudi svojo eterično, celo ezoterično stran, na primer: kako lahko ena in ista oseba, član predsedstva SFRJ, na isti dan, a na dveh različnih mestih, *govori* dve različni stvari, *pove* pa eno samo?

To so ti nasladni primeri, ki politikov ne poženejo le v interpretacijo, temveč v pravi delirij interpretacije, v katerem besno razpravljajo o razliki med dovršnimi in nedovršnimi glagoli ter vlogi in pomenu nekaterih slovenskih veznikov v posameznih kontekstih.

Da je politika stvar slovnice, je sicer zelo vabljiva, pa ne vedno uporabna rešitev (*mea culpa*): resda se politične razlike lahko artikulirajo le s pomočjo slovnice, in tudi uskladiamo jih lahko le s posredovanjem slovnice – če seveda ne želimo, da to opravi orožje –, kar pa še ne pomeni, da je slovnica tista, ki lahko prepreči oboroženi spopad: odločitev, da bomo eni od sprtih strani govorili tako, drugi pa drugače, je politična odločitev, politika pa je bojda umetnost možnega (in mnogo bolj stvar retorike kot slovnice). Če smo na ta način uspeli preprečiti oboroženi spopad, je to politični uspeh. In če smo pri tem uporabili slovnico je to pač le nujnost naključja: nujnost, kolikor razlike lahko artikuliramo le s pomočjo slovnice, naključje, kolikor je prav slovnica tista, ki omogoča artikulacijo razlik.

Lahko noč!

Nerazumevanje in nerazumljivost

Studio Ljubljana

18. VII. 1991

Dober večer!

Danes bomo, oddaji o Celju primerno, pokramljali ob lončku celjskega jogurta, in sicer o nerazumljivosti. Za začetek bomo ločili med nerazumljivostjo in nerazumevanjem, pojmom, ki nikakor nista sinonimna. Če poslušalec pravi, da mu je nekaj nerazumljivo, želi že s samo izbiro besede povedati, da je vzrok nerazumljivosti na strani tistega, ki govori. Če pa pravi, da ne razume, s tem samokritično priznava, da je vzrok nerazumevanja na njegovi, poslušalčevi strani. Razlikovanje med nerazumljivostjo in nerazumevanjem v grobem podvaja na pol ljudsko razlikovanje med poslušanjem z ušesi in poslušanjem z glavo: če cenjena poslušalka oz. poslušalec poslušala le z ušesi, je na kar najboljši poti, da ji oz. mu bodo stvari nerazumljive, če pa poslušata tudi z glavo, utegne kdaj pa kdaj samokritično ugotoviti, da stvari sicer niso nerazumljive, jih pa (kljub temu) ne razume.

Bolj neprijetni so seveda primeri, kjer v začetku ni povsem jasno, ali gre za nerazumevanje ali za nerazumljivost. V večjem slovenskem tedniku smo prejšnji teden tako lahko prebrali naslednjo trditev: *V nasprotju s sovjetskimi enotami v nekdanji Vzhodni Nemčiji, kjer je zelo malo častnikov zahtevalo politični azil, je velik del od 4000 oficirjev JNA ter njihovih družinskih članov, zaradi mešanih zakonov veliko bolj integriran v okolje in želi ostati v Sloveniji.*

Preden trditev razglasimo za nerazumljivo, se moramo potruditi z njenim razumevanjem: denimo, da avtorju lahko verjamemo, da je, v nasprotju s sovjetskimi enotami v Vzhodni Nemčiji, velik del oficirjev JNA v Sloveniji veliko bolj(e) integriran v okolje. Zaplete se pri interpretaciji vrinjenega stavka o majhnem številu sovjetskih častnikov, ki so zahtevali politični azil: ni namreč jasno, ali so politični azil zahtevali zato, ker so bili sla-

---

bo integrirani v okolje, ali pa je avtor sklepal, da so bili slabo integrirani v okolje zato, ker so zahtevali politični azil. Če so politični azil zahtevali zato, ker so bili slabo integrirani v okolje, potem avtor v drugem delu trditve neupravičeno pričakuje, da bodo politični azil zahtevali tudi oficirji JNA, ki da so dobro integrirani v okolje, če pa avtor sklepa, da so bili sovjetski vojaki v Vzhodni Nemčiji slabo integrirani zato, ker so le maloštevilni zahtevali politični azil, potem tega od oficirjev JNA, ki da so dobro integrirani v slovensko okolje, bodisi sploh ne more pričakovati ali pa preprosto ne velja, da so dobro integrirani v okolje, saj so le maloštevilni zaprosili za politični azil.

Na tej točki se nerazumevanje besedila dokončno in nedvoumno prevesi v nerazumljivost besedila: nerazumljivost je pač zadnja resnica nerazumevanja, medtem ko nerazumevanje ni nujno posledica nerazumljivosti, temveč prej (neka-kšne) neumljivosti.

Lahko noč!

Fehtanje

Studio Ljubljana

14. VIII. 1991

Dober večer!

Prosjake, berače, fehtače ali z enim izrazom urbane poceste žicače denarja lahko v grobem razdelimo v dve kategoriji: aktivne in pasivne. Jeziku in slovnici primerno bi se reklo, da je enim, pasivnim, denar dan, drugi, aktivni, pa si ga dobijo. Tvegali bi lahko celo hipotezo, da je aktivno fehtanje tipično mestno, pasivno prosjačenje pa pred-mestno oz. *še ne* mestno. Za kaj gre?

Pasivno beračenje je relativno nezahtevna procedura, pri kateri se denarja željni individuum postavi na po možnosti bolj prometno mesto, nastavi dlan, klobuk ali kako drugo pritiklino, in stvar je opravljena. Dobesedno: mimoidočega namreč nič ne zavezuje ali prisiljuje k temu, da bi se ustavil in beračecemu namenil kak dinar. Beračeči in beračeni tako nikoli ne prideta v neposredni stik, slednji se lahko celo pretvarja, da prvega sploh sploh ni opazil, in če ga ni opazil, kako naj bi sploh vedel za njegovo težko eksistenco. To je slaba stran pasivnega beračenja, ki ga Ljubljana pozna že dolga leta, celo desetletja.

Aktivno prosjačenje pozna dve različici, ki se v Ljubljani razvijata šele zadnja leta; prva pravzaprav še zelo spominja na pasivno beračenje, ko proseči in prosjačeni nikoli ne pride-ta v neposredni stik: to so na primer raznorazni muzikantje, ki godejo po uličnih vogalih. Druga različica pa je aktivna v pravem pomenu in zasluži vso pozornost.

Prav gotovo ste tudi sami že doživeli, da vas je kje v Ljubljani, najraje v bližini železniške postaje ali v kakem parku, ustavil možakar zanemarjenega videza in vam postavil naslednje vprašanje: »Oprosti kolega, a te lahko neki vprašam?« Lepota in zvijačnost takšnega pristopa je v tem, da mimoidočega, ki ob vprašanju tipa, »Ej ti, a maš deset din«, ne bi niti trzil, vsaj za trenutek zadrži v pogovoru, s tem pa tudi v neposrednem stiku, ki

---

poprej omenjenima vrstama beračenja in prosjačenja temeljno manjkata.

Vprašanje, »Oprosti kolega, a te lahko neki vprašam?«, je seveda tipično posredno govorno dejanje, s katerim sprašujemo nekaj povsem drugega, kot pa bi bilo iz dobesednosti stavka mogoče razbrati. Nekako tako kakor za mizo, ko soseda povprašamo, »Mi lahko date sol«, pa ga ne *sprašujemo* po njegovih psiho-fizičnih sposobnostih za prestavitev solnice, temveč ga *prosimo*, naj nam jo poda.

Razlika med našim sosedom za mizo in klošarjem, ki nas bo ustavil v bližnjem parku, je seveda v tem, da slednji posrednosti spraševanja ne prizna. Medtem ko bo vaš sosed za mizo vprašanje takoj razumel kot prošnjo in vam podal solnico, namesto da bi vprašanje vzel dobesedno, nanj odgovoril in jedel naprej, boste klošarja iz bližnjega parka najbolj užalili, če vprašanja *ne boste* vzeli neposredno, temveč kot nadomestek za tisti znani, »Ti, a mi lahko daš deset din?«

Spraševanje o spraševanju je za sprašujočega klošarja pogosto namreč tudi priložnost za navezavo novega stika oz. kratek klepet, in če naj bo mesto kraj in priložnost za nova srečanja, potem imamo lahko šele to, verbalno obliko prosjačenja, za pravo urbano prosjačenje.

Lahko noč!

Osamosvajanje ali osamosvojitvev?

Studio Ljubljana

2. IX. 1991

Dober večer!

Če kdaj pa kdaj pokukate v nekdanje glasilo SZDL, ste prav gotovo naleteli na tole vabilo k nakupu knjige *Sto osamosvojitvenih dni*: »Če kupite le eno knjigo na leto, potem naj bo to knjiga, ki je zanimivo in razburljivo branje, če kupite več kot eno knjigo na leto, med njimi ne more manjkati knjiga, ki bo zagotovo najbolj razburila slovensko javnost v usodnem letu 1991«. Ako se vam zdi, da je nagovor pozabil na tiste, ki na leto ne kupijo nobene knjige, imate le deloma prav: Slovenca, ki na leto ne kupi nobene knjige, po logiki inercije pač ni smiselno vabiti k nakupu knjig, saj jih ne kupuje, toda mar ni veličastna priložnost osamosvajanja Slovenije izziv za izjemo?

Angleški jezik pozna izraz, ki korenine vleče še iz latinščine, katerega pojem pa najbolj pregnantno izraža francoščina. Angleškemu izrazu se pravi *procrastination*, francoščina ga razlaga kot, *nagnjenje vse odložiti na kasneje*, po skrivnostni logiki indoevropskega kolobarjenja pa se zdi, da po vsej verjetnosti opredeljuje *slovenski* narodni značaj.

Več kot notorično dejstvo je namreč, da Slovenija tudi po 26. juniju 1991 še ni samostojna. Dejstvo, ki bi se pravzaprav moralo zdeti paradoksalno, saj je svojo samostojnost, suverenost in neodvisnost razglasila z vsem potrebnim in nepotrebnim pompom, a včasih se objektivne okoliščine pač ne strinjajo s svečanimi deklaracijami.

Pa vzemimo, zaradi lepote argumenta, da bi Sloveniji 26. junija uspelo, da bi se t. i. objektivne okoliščine nekako sporazumele s protokolom, in bi Slovenija, de facto in de iure, postala samostojna država.

Mislite, da bi bila v tem primeru res že tudi samostojna? Če ste na vprašanje odgovorili z *da*, ste bržčas nepopravljiv naivnež, ki se je kajpak že oskrbel z novo slovensko zastavo

---

in drugimi pritiklinami slovenske novodržavnosti; če pa ste na vprašanje odgovorili z *ne*, ste brez dvoma tisti pravi Slovenec, odlaševalec, zavlačevalec in obotavljaj, ki se stvarjem ogiba dokler se le da, vsekakor pa do trenutka, ko jih izkusi na svoji koži. Kot taki ste se, namesto na slovensko zastavo, bržčas prednaročili na knjigo *Sto osamosvojitvenih dni*, zaenkrat zadnjo iz serije samoosvajalskih epopej Slovenstva, ki ima za pravega Slovenca posebno vrednost.

Če so namreč poprejšnje tiskarije o vojni v Sloveniji s slikami in besedo le obujale spomine na herojske čase, ki smo jih vsi preživeli – tudi in predvsem skozi televizijsko-radijsko-časopisna poročila –, potem vam *Sto osamosvojitvenih dni* obljublja več, namreč neposredno doživetje tistega, kar je do teh televizijsko-radijsko-časopisnih poročil sploh pripeljalo. Medijska poročila in slike, ki jih ponujajo knjige o vojni v Sloveniji, omogočajo le vpogled v *zgornjo* plast, v *videz* boja za osamosvojitve Slovenije, ki so ga bili večinoma drugi, povprečen Slovenec pa je v njem sodeloval le s posredovanjem televizijskega ekrana in časopisne strani; *Sto osamosvojitvenih dni* pa ga z vpogledom v zakulisje osamosvajanja, v skrite informacije in tajne sestanke, vrača nazaj, pred slike, ki so že postale del nacionalne zgodovine in v tkivo, ki je do njih sploh pripeljalo. *Sto osamosvojitvenih dni* slovensko osamosvojitve, po 26. juniju in po brionski deklaraciji, s tem znova odlaga, osamosvojitve prevaja v osamosvajanje, s tem proces znova postavlja na začetek, in nekako preverja vztrajnost narodnega značaja Slovencev.

Če naj se vrnemo na uvodno vprašanje: tisti, ki, tako ali drugače, kupuje knjige, bo tudi *Sto osamosvojitvenih dni* kupil iz nekakšne inercije, ako pa bo knjigo kupil tudi tisti, ki knjig sicer ne kupuje, bo to prava zmaga Slovenstva in ponovna potrditev neupogljivosti slovenskega narodnega značaja.

Lahko noč!

Monetarno-lingvistični kretenizmi

Studio Ljubljana

19. IX. 1991

Dober večer!

Časi so sitni in abotni. Ako se tega kljub vsemu še niste zavedli, potem morate pač večkrat odpreti osrednji slovenski dnevnik *Delo*, in kar milo se vam bo storilo ob vseh oslarijah, bedastocah in neslanostih, ki jih *Delu* uspe posneti iz slovenskega političnega življenja. Najnovejši skupščinski hit je tako očitno žongliranje z lingvistiko. Pa ne kar tako, iz veselja, temveč iz hude nuje; v sili hudič pač tudi muhe žre, in tako so se slovenski politični velmožje odločili, ime bodočega slovenskega denarja utemeljevati z jezikovnimi kretenizmi, ako jim že vednosti primanjkuje.

Slovenci bržčas že vedo, da se za ime skorajšnjega slovenskega denarja potegujejo nekako štirje vokabli: karant, klas, zlat in tolar. Vodja skupščinskega odbora za proračun in javne finance pa je svoje imenoslovne preference utemeljil z naslednjim genialnim prebliškom: »Če primerjam ta štiri imena, se mi zdi najbolj primerno ime karant. Najprej zato, ker ima črko »r«, to je pomembno, ker slišano daje občutek trdnosti.« Zaustavimo se na tem mestu in pokontemplirajmo za trenutek ta argumentativni biser v vsej njegovi bleščavi! Pustimo ob strani nepomembno podrobnost, da črke »r« v nobenem primeru ne moremo slišati, temveč jo lahko le vidimo – slišimo pač glasove –, in se raje pomudimo ob samem »racionalnem« jedru argumenta, ki pravi, da je pomembno, da bodoče denarno ime vsebuje glas »r«, ki da daje občutek trdnosti.

Se vam ne zdi, da takšen argument že na prvi pogled šepa? Ako bi vsebnost glasu »r« denarnemu imenu zagotavljala trdnost, bi imena denarne enote sploh ne bilo potrebno spreminjati, saj tudi dinar vsebuje glas »r«. Pa denimo, da dinar res ne pride v poštev, ker se je v preteklih 45-ih letih na njem nabralo preveč patine in svinjarije, pa tudi tisto, kar

---

bo od Jugoslavije ostalo, si ga bo bržčas lastilo kot svojo denarno enoto. Še vedno nam ostane tolar; če je namreč za ime denarne enote pomembno, da vsebuje glas »r«, ker da daje občutek trdnosti, zakaj izbrati karant in ne tolar? Če naj k delirantnosti argumentacije še sami prispevamo kak košček: v primeru imena karant, jezik tisti »r« nekako preleti, skoraj preskoči, kar daje občutek lahkotnosti in neobveznosti, pri imenu tolar pa se jezik na »r« zadrži in ustavi, kot da bi res zadel ob kaj trdnega in solidnega.

Nič kaj obetavnejša ni stvar, ako prvi pogled poglobimo z drugim. Glas »r« namreč fonetično spada v skupino tako imenovanih vibrantov, karakteristične zanje pa so vibracije, ki jih povzroča tresenje konice jezika. Se vam zdi, da je nekaj, kar se trese in vibrira, res lahko trdno in stabilno? Za ime nove slovenske valute bi bilo veliko primernejše ime, ki vsebuje kako okluzivo, ali po slovensko zapornik, na primer »p« kot pav, panj, ali »b« kot buhtelj, butara. Vsi zaporniki se namreč tvorijo tako, da se pot ekspiracijskemu toku zapre, nato pa naglo odpre, pri čemer nastane trenuten šum, podoben kratki eksploziji. In kaj samostojna Slovenija potrebuje bolj kot močan, eksploziven denar? Pa tudi s stotim delom denarne enote ne bi bilo problemov: ako bi se, na primer, odločili za buhtelj, bi bil stoti del lahko, drobtina, ako pa bi izbrali butara, bi za stoti del lahko določili trščico. Možnosti so neomejene, človeška neumnost pa prav tako.

Lahko noč!

Vojna vejic

Studio Ljubljana

3. X. 1991

Dober večer!

Če se vam zdi, da na Hrvaškem, očitno, divja vojna, potem to seveda še ne pomeni nujno, da na Hrvaškem očitno divja vojna. In če se vam zdi, da je tudi Slovenija očitno doživela vojno, potem je seveda še toliko verjetneje, da je Slovenija, očitno, doživela vojno. Na kratko: če je nekaj, očitno, tako, potem to še nikakor ne pomeni, da je očitno tako.

Razlika med dvema očitnostima je le navidezno enaka razliki med premolkom in njegovim izostankom; tisto, kar ju dejansko ločuje, je namreč natanko tisto, kar ločuje vednost od le-mnenja oz. verjetja. Seveda pa moramo, preden nadaljujemo z globokoumi-jenjem, sploh dokazati, da gre za dve očitnosti, in to ne dve očitnosti, ki bi bili le *pojavn* *obl* *iki* ene same samcate očitnosti, temveč za dve različni *vrsti* očitnosti. Počastimo izteka-joči se moratorij in za primer vzemimo časopisno poročilo o incidentu, ki se je pred sla-bim mesecem zgodil na mejni kontrolni točki pri Metliki. Tik nad zgradbo mejne kon-trolne točke sta tedaj v zraku obstala dva helikopterja JLA, vojaki v njih pa so orožje na-merili proti miličnikom v zgradbi mejne kontrolne točke. Streljali niso, po nekaj minutah pa so odleteli naprej na Hrvaško.

Tako bi se lahko glasila najosnovnejša, najbolj nevtralna in vrednostno najmanj opre-deljena različica spornega dogodka. Vendar pa novinar *Dela* dogodek kometira takole: *ker v* *voj* *akom* *ni* *us* *pelo* *pov* *zročiti* *vznemirjenja*, kar so očitno želeli, *so se po petih minutah na-* *veli* *čali* *provociranja* in očitno razočarani *odleteli naprej na Hrvaško*.

Sodeč po načinu uporabe prislova »očitno«, je za novinarja stvar nesporna in nedvo-umna, kar z drugimi besedami povedano pomeni, da ne dopušča alternative: vojaki so *očitno* želeli provocirati in *očitno* razočarani so odleteli naprej na Hrvaško. Temu bi se, v

---

normalnih okoliščinah, reklo vednost; v normalnih okoliščinah seveda pomeni: če bi bil novinar v času t. i. provokacije na kraju dogodka. Pa ni bil.

Zdaj pa v besedilo vstavimo štiri vejice: *Ker vojakom ni uspelo povzročiti vznemirjenja*, kar so, očitno, želeli, *so se po petih minutah naveličali provociranja in*, očitno razočarani, *odleteli naprej na Hrvaško*. S tem dobimo bistveno drugačen opis domnevno istega dogodka: poročevalec zdaj ne trdi več, da so vojaki očitno želeli provocirati, temveč le meni oz. verjame, da so, očitno – pač glede na to, kar so mu povedali očividci – želeli provocirati. Prav tako *ne trdi več*, da so očitno razočarani odleteli na Hrvaško, temveč – spet na podlagi tistega, kar so mu povedali očividci – *sklepa*, da so, očitno razočarani, odleteli na Hrvaško – pri čemer z zadržano rabo očitnosti vsaj implicitno dopušča možnost, da morda le ni šlo za razočaranost, temveč za, na primer, naveličanost.

Ker smo vojno za Slovenijo v dobršni meri poznali le iz novinarskih poročil, je to seveda več kot zadosten razlog, da se zamislimo. Cilj pač opravičuje sredstva. Nerodno je sicer, ker sredstva, očitno, preoblikujejo sam cilj, nauk pa je nedvoumen: zmagal bo tisti, ki bo znal najbolj pregnano postavljati vejice.

Lahko noč!

Svojskost

Studio Ljubljana

17. X. 1991

Dober večer!

V eni od anket, ki jih je Televizija opravila med Slovenci takoj po zamenjavi dinarjev v tolarje, je anonimna občanka ponosno povedala, da je čakanje v vrsti za zamenjavo dinarjev v tolarje sploh ne moti, saj smo Slovenci končno dobili *resnično svoj* denar. Izjava, nad katero bi se morali pravzaprav zamisliti tako jezikoslovci kot vse številnejši pretuhtevalci slovenskega narodnega značaja. Če bi anonimna gospa namreč rekla, da je čakanje v vrsti za zamenjavo denarja ne moti, ker smo Slovenci končno dobili *resnično dober* denar, bi bila izjava veliko bolj razumljiva in sprejemljiva: dobrega denarja se človek pač razveseli, ker je njegova vrednost stabilna in ga ni potrebno za najbližjim vogalom zamenjevati za neki drug denar. Seveda pa je lastnost dobrega denarja prav v tem, da ni nikogaršnji denar; resda je lahko nemški, švicarski ali ameriški, toda prav zato, ker je dober, je univerzalen, kar z drugimi besedami pomeni, da bo svojo menjalno-plačilno poslanstvo enako dobro opravil na katerem koli koncu sveta.

Če imate *resnično svoj* denar, je to seveda lahko nadvse ganljivo, na žalost pa tudi nadvse nepraktično, če ga morate hiteti zamenjevati za *dober* denar, prav kakor ste to počeli še preden ste postali ponosni lastniki *resnično svojega* denarja. Moralka: svoj denar še ni nujno tudi dober, dobremu denarju pa ni treba biti »svoj«, da bi bil dober, ali še drugače: če je edina dobra lastnost novega slovenskega denarja, da je *resnično naš*, potem si ga lahko mirno zataknejo za klobuk.

Pa se svojskost slovenske omejenosti seveda ne konča pri denarju. Po novem namreč nimamo le svojega denarja, imamo tudi svoj loto, Slovenski loto, katerega reklamni slogan pravi *Samo vaš in naš Loto*. Vsakomur, ki ni povsem zaplankan, je jasno, da bo v primeru

---

igre na lotu, ki je le naš in vaš, dobitok neprimerno nižji kot na lotu, na katerem (lahko) igrajo vsi, ki jih igra zanima, ne le naši in vaši. Tistemu, ki igra loto, gre ponavadi za čimvečji dobitok, ne za nacionalno glorio, nad čimer se seveda ne bi smeli zgražati: loto je pač igra na srečo, sreča pa ponavadi ne izbira po nacionalnem ključu.

In ne nazadnje, če se kdo navdušuje nad dejstvom, da imamo končno svojo lastno državo, mu tega seveda prav tako ne moremo zameriti, upravičeno pa se mu lahko čudimo: država namreč ni sama sebi namen, je le nekakšen servis storitev za državljanke, in kot taka bodisi dobra bodisi slaba. Če pa državljanu zadostuje, da ima *svojo državo*, ki jo kot objekt ljubezni lahko ljubkuje in crklja, potem dobre države seveda niti ne zasluži niti ne potrebuje. Ali kot nam je ob priliki že izvolil razkriti odličnik iz vrst vladajoče koalicije: ni važno ali zna brati in pisati, važno je, da je naš!

Lahko noč!

Banka Slovenije in/ali Slovenska banka

Studio Ljubljana

31. X. 1991

Dober večer!

Kmalu bo leto dni, kar so nam narodno zavedne delovne organizacije za božično-novoletne praznike ponujale domače, slovenske piščance. Začetek je bil obetaven, in ker iz malega raste veliko, smo po slovenski perjadi dobili tudi slovensko državo, slovenski potni list in slovenski denar, najbolj zagrizeni pa lahko igrajo celo slovenski loto. Slovensko Slovenstvo oz. Slovenskost Slovenstva, da o Slovenstvu Slovenskosti niti ne govorimo, so v tem trenutku brez dvoma najbolj iskani artikli na Slovenskem; zato je seveda več kot ne navadno in v oči bodeče – na kar je v predzadnji Sobotni prilogi *Dela* opozoril tudi prof. Bajt –, da imamo Slovenci Banko Slovenije in ne na primer Slovenske banke ali Slovenske narodne banke, kar da bi bilo bolj slovensko. Če malce premislite, je zagata res nevšečna: vsak Slovenec si lahko za nekaj tolarjev kupi pristno, neokrnjeno in neoskrunjeno slovensko kuro, slovenska država pa naj bo brez svoje, slovenske banke, nego naj se zadovolji z nekakšno brezznačajno in brezosebno Banko Slovenije?

Kajpada se lahko odločite tudi za drugo opcijo in si nad zadevo ne vijete rok in pulite las, temveč si naivno postavite na videz neumno vprašanje: zakaj neki bi bila Slovenska banka slovensko ime, Banka Slovenije pa ne?

Pa začnimo kar s tistim, kar Banka Slovenije proizvaja, z denarjem. Si lahko predstavljate, da bi namesto slovenski tolar govorili tolar Slovenije? Bržčas težko, kakor tudi namesto slovenski piščanec ne boste rekli piščanec Slovenije, saj so implikacije temeljno drugačne: če namreč rečete »slovenski piščanec«, se s tem ne naslavljate na nekega konkretnega, posameznega piščanca, temveč na lastnost Slovenskosti – karkoli že to pač je –, ki jo deli več piščancev. In slovenskih piščancev brez dvoma je več, dokaz: ako bi obstajal le

---

en slovenski piščanec, pač ne bi bilo smotno, da reklamna sporočila ponujajo slovenske piščance. Prehitro bi jih (ga) pokupili, če nič drugega. Če pa, nasprotno, govorite o »piščancu Slovenije«, s tem nedvoumno implicirate, ne le da je tak piščanec le eden, temveč da ga opredeljuje prav taka ali drugačna pripadnost Sloveniji, da je namreč prav on piščanec Slovenije, in ne kateri drugi.

In nekako tako je tudi z Banko Slovenije: slovenskih bank, bank, ki so, tako ali drugače, v slovenskih rokah, je načelno lahko neskončno mnogo, le ena pa je Banka Slovenije, banka, ki emitira denar, ki se potem valja po slovenskih bankah.

Seveda pa s tem nacionalno-eksistencialne dileme nismo razrešili, ampak kvečjemu zaostriili: če je namreč Banka Slovenije tista, ki denar proizvaja, slovenske banke pa ga le obračajo, katera banka je bolj slovenska: Banka Slovenije ali slovenske banke?

Lahko noč!

Misliti (ali vedeti)

Studio Ljubljana

14. XI. 1991

Dober večer!

Po eni od epizod burleske v Haagu, 10. X., če smo natančni, je Slobodan Milošević na vprašanje novinarjev, kako je konferenca potekala, odgovoril: »Mislim, da smo načeli nekaj pomembnih vprašanj.« Kak mesec prej, po sklenitvi enega od brezštevilnih premirij, je Franjo Tuđman na vprašanje, kako ocenjuje sklenjeno premirje, odgovoril: »Mislim, da je za nas to dobro.« Če izjavi malce pretehtate, se vam bosta kmalu zazdeli vsaj nenavadni, v pogojih vojne pa celo groteskni. Namreč, ali v Haagu so načeli nekaj pomembnih vprašanj ali pa v Haagu niso načeli nekaj pomembnih vprašanj (torej nobenega pomembnega vprašanja), vmesne rešitve pač ni. Kak čiko iz Čačka sicer lahko misli, da so načeli nekaj pomembnih vprašanj, predsednik republike pa to ve, celo mora vedeti, ali pa vprašanja bodisi niso bila pomembna bodisi jih sploh niso načeli.

Podobno velja za Tuđmana: če predsednik republike ne ve, ali je premirje za njegovo republiko dobro, temveč le misli, da je dobro, potem je pač z njim, ali pa s funkcijo, ki jo opravlja, nekaj narobe.

Poskušajte si zamislite naslednjo situacijo: sedite v knjižnici, vreme je turobno in sivo, kot da bi deževalo, vaš sosed pa vas vpraša: »Ali dežuje?« Kako mu boste odgovorili? Od okna ste predaleč, da bi skozenj pomolili roko in se na lastni koži prepričali o meteorološkem stanju sveta, in torej sosedu ne morete s podporo vednosti zatrditi: »Da, dežuje.« Po drugi strani pa vremensko stanje izza vaše študijske mize izgleda prav tako, kakor da bi deževalo, ali natančneje: kadar (zares) dežuje, vreme ponavadi izgleda tako, kakor ga je v tistem trenutku videti izza vaše študijske mize. Kar z drugimi besedami pomeni, da sosedu lahko mirne vesti odgovorite: »Mislim, da dežuje«. Toda, kaj ste s tem pravzaprav po-

---

vedali? Predvsem to, da niste povsem prepričani, da *ne veste*, da dežuje, temveč da *mislite* – da vam pregled poprejšnjega izkustva kaže –, da dežuje. »Mislim« ima torej tisti čudežno-paradoksalni položaj, ki govorcu sicer pripisuje neko vednost, obenem pa ga odvezuje zavezanosti tej vednosti kot vednosti, zavezanosti, kakršno, na primer, nedvoumno implicira trditev. Nekako nemogoče, v vsakem primeru pa nenavadno, se sliši izjava, »Mislim, da je trava zelena«; kazno in obče znano dejstvo je, da je na planetu Zemlja trava zelena, tu torej ni kaj misliti, stvar lahko – če seveda nismo s kakega drugega planeta – le zatrdimo. Povsem drugače, namreč sprejemljivo in prav nič nenavadno, pa zveni izjava: »Mislim, da ima Emil Milan Pintar štiri otroke.« Namreč, Emil Milan Pintar sicer je znana oseba, pa spet ne tako obče znana kot trava, in povsem mogoče bi bilo, da ima le tri otroke, ali pa morda celo že pet, Bog vedi.

Torej, če vam predsednik republike postreže z nekakšnim »mislim, da ...«, to še ne pomeni nujno, da o tistem, o čemer misli, tudi (še) nič ne ve. Nasprotno, »mislim, da ...« je priročno retorično sredstvo, s katerim politik pusti vsa vrata za pogajanja in vse opcije še odprte, kar je pravzaprav razvidno že iz glagolskega vida: dokler namreč kdo misli, ni še nič domislil, dokler pa ni še nič domislil, tudi vedeti ne more nič dokončnega.

Lahko noč!

Jesenska predalpska omejenost

Studio Ljubljana

27. XI. 1991

Dober večer!

Svet je urejen tudi takrat, ko se zdi, da je neurejen. Če se s prijateljem ali prijateljico sprehajate po pozno jesenski Ljubljani, nastlani z odpadlim listjem, in pred seboj zagledate mogočno drevo, ki je izgubilo že prav vse liste, lahko svojemu spremljevalcu ali spremljevalki mirne duše dahnete: »Glej, tudi hrast je že izgubil vse svoje liste,« četudi gre za bukev ali kostanj; kraj, na katerem ste to rekli, bo vašemu spremljevalcu bržčas zadostoval, da bo vsaj približno vedel, o čem govorite, način, kako ste to povedali, pa ga bo prav gotovo prepričal, da od njega ne pričakujete natančne identifikacije ljubljanske flore, temveč le izražate svoja občutja, na primer navdušenje nad značilno ljubljansko večerno meglico, ki obdaja prazne krošnje mogočnih dreves. Na primer.

Seveda pa poznamo tudi zagatnejše primere, ko pravilna identifikacija objekta, o katerem gre beseda, neposredno vpliva na pomen in smisel besedovanja.

V torkovem *Delu* smo tako na prvi strani, v članku o slovenski vladi, njeni zaupnici in parlamentu, lahko prebrali tole: »O zahtevani razrešitvi ministrice za zdravstvo Katje Boh in že predlagani razrešitvi njenega namestnika Franca Koširja pa je Peterle dejal, da ne sodita v sklop širše rekonstrukcije vlade.«

Kdo in kaj je v slovenskem ministrstvu za zdravstvo Katja Boh, Slovencem verjetno ni treba razlagati, kje v tem istem ministrstvu je mogoče najti Franca Koširja, pa je že težje vprašanje. Seveda bi lahko preprosto zamahnili z roko, češ, novinar se je pač zmotil, in je namesto Tone zapisal Franc Košir. Pa bi bil takšen odgovor banalno prekratek: če je nameč zamenjava imena smiselna, ali z drugimi besedami, če z drugim imenom dobimo tudi drugo osebo – ne le dolgočasen lapsus –, potem se pač moramo, ne le smemo, vpraša-

---

ti, kaj je tisto, kar bi obe osebi utegnili imeti skupnega – razen priimka seveda.

In kakor vsak Slovenec ve, kdo je Katja Boh, tudi vsak Slovenec ve, kdo je Franc Košir: tisti, za povprečno blaziranega Slovenca prislovično zabavni, pa ceneno burkaški možicelj v irhastih hlačah, ki je včasih pri Avsenikih troben-to igral in frise pokal, danes pa v Tofovem *Moped šovu* žaltave razdira.

In kakšna je torej podobnost med osebo Toneta Koširja in osebo Franca Koširja? Nikakršna! Kar pa seveda še ne pomeni, da si nista podobni njuni delovni okolji, in da torej ne moremo potegniti vzporednic med funkcijama, ki ju opravljata, oz. vlogama, ki ju igrata. Nasprotno! Le v predalpski, rovtarsko-gojzarski commedii dell'arte lahko namestnik ministra za zdravstvo bolehnim podložnikom predlaga, naj ne kupujejo zdravil, nego se raje stisnejo ob toplo peč, pa jim bo precej odleglo. Pa to ni nič nenavadnega, človek se bedastosti lahko navzame tudi iz okolja, kjer mora opravljati raboto. In le v gorjansko-jodlarski žaloigri lahko minister za finance, ob etiopsko skrepenelih plačah, predlaga uvedbo »evropskih« davkov, ki da nas bodo približali Evropi. Sposoben finančni minister bi se verjetno prej zavzel za evropske plače, a sposobnost očitno še ni alpsko priznana kvaliteta. Kajti le v hribovsko tragikomični groteski lahko ministerski predsednik žepne še-niti-ne-državice povsem resno izjavi, da glasovanje o zaupnici njegovi vladi pričakuje pol Evrope, ne da bi se mu pri tem smejale vse krave z okoliških pašnikov. Skratka, če Franc Košir in Tone Košir kljub vsemu le nista ena in ista oseba, potem se lahko ob vsem tem le čudimo, da do zamenjave ni prišlo že prej.

Lahko noč!

Božično darilo

26. XII. 1991

Dober večer!

Ena najslavnejših tez marksistične filozofije, ki je sicer hotela biti praksa, je bila: *Filozofi so svet samo različno razlagali, gre pa za to, da ga spremenimo*. V praksi je to pomenilo, da je praskanje po fasadi nadstavbe morda sicer res lahko blagodejno, ni pa Bog ve kako učinkovito: zagristi da se je potrebno v meso baze in, glej, nova nadstavba bo vstala pred vami kakor Feniks iz pepela preživelih družbenih razmerij.

Glede jezika in govorice za zadrte marksiste torej ni bilo dvoma: gneteš in pacaš lahko z jezikom, kolikor te je pač volja, poimenuješ in preimenuješ stvari in odnose, ali ako je baza solidna in družbena razmerja čvrsta, bo tvoje početje bolj podobno podiranju potičk v peskovniku. Ako pa zabrbota v bazi in se razbesne družbena razmerja, le kje, nesrečnik, bo še prostor za tvoje poniglave in nebodijihtraba besedne igrice: hudournik revolucije bo z njimi pometel kot s suhimi bilkami!

Ali časi se spreminjajo in Bog ve, da z njimi tudi mi in naša stališča. Če bi na primer čakali, da se razhudi in razbesni družbena baza, bi bržčas shirale že vse besede in skrepenele vse besedne zveze. Morda je res, da besedišče družbe ne more spremeniti, ali kako naj jo tako sfiženo besedovje sploh kakorkoli prikaže, kajti, še tako zagaman diamatčik bo moral priznati, da če naj se sploh prikaže, kako in kaj družba je, za to rabimo besede, ako pa so besed fuč, se tudi družbi ne piše najbolje. Zato je bolje in koristneje pritisniti na besede, dokler jih še imamo, kako se bo odzvala baza, takšna ali drugačna, bomo pa že še videli.

In tudi smo videli: najprej, kaj pomeni konstruktivno pritisniti na besede, jih prisekati in obtesati, potem pa tudi, kako je na to reagirala baza, takšna in drugačna. Govorim seveda o 55. členu nove slovenske ustave. Prva verzija 55. člena, ki za več parlamentarnih strank

---

ni bila sprejemljiva, se je glasila takole: *Pravica človeka je, da svobodno odloča o rojstvu svojih otrok*. Po neskončnih pogajanjih pa so se stranke končno pogodile za naslednje besedilo: *Odločanje o rojstvu svojih otrok je svobodno*. In v čem je razlika, se boste vprašali? Če se vam zdi, da je sprejeta različica, ki govori le o odločanju o rojstvu svojih otrok kot *svoboščini* bolj splošna in manj zavezujoča od prve, zavrnjene različice, ki govori kar o *pravici* človeka, se seveda motite: če kdo lahko *svobodno* odloča o rojstvu *svojih* otrok, je to lahko le človek, o katerega *pravici* govori prva, zavrnjena različica 55. člena: gre pač za, vsaj potencialno, njegove otroke, pa naj bodo taki po pravici ali po svoboščini.

Če se vam zdi, da gre morda za prekanjeno pravniško ukano, se takisto motite, saj 15. člen Ustave, ki govori o uresničevanju in omejevanju pravic, pravi takole: »Človekove pravice *in* temeljne svoboščine se uresničujejo ... ; Z zakonom je mogoče predpisati način uresničevanja človekovih pravic *in* temeljnih svoboščin ...; Človekove pravice *in* temeljne svoboščine so omejene samo ...; Zagotovljena sta sodno varstvo človekovih pravic *in* svoboščin ...,« ali z drugimi besedami, nikjer v Ustavi ni mogoče najti pozitivne opredelitve razlike med pravicami in svoboščinami, temveč, kakor ste videli, najpogosteje nastopajo celo skupaj, v isti sintagmi.

In če se v silni zmedi in smrtnem strahu kanite zateči po pomoč k SSKJ – tega raje ne storite: povedal vam bo, da so *svoboščine* z ustavo posebej varovane *pravice* ...

Po vsem tem boste prav gotovo bolje razumeli Marxovo resignacijo o nad tem, da so filozofi svet le interpretirali, spremeniti pa jim ga ni uspelo: najprej se je treba pač sporazumeti o interpretaciji.

Lahko noč!

Commentarius liber

Studio Ljubljana
30. XII. 1991

Dober večer!

Ljudem s Televizije, ki se pojavljajo v oddajah informativnega programa – pa tudi v nekaterih drugih –, se zdi zadnje čase na moč imenitno, da svoje umotvore podkrepe s kakim navedkom iz Verbinčevega *Slovarja tujk*, češ, saj tudi mi nismo tako tumpasti, kakor se zdimo na ekranu.

Če torej pogledate v Verbinčev *Slovar tujk* pod geslo *komentar*, boste našli naslednje: *komentar* (lat. *commentarius liber*), prvotno: dnevnik, zapiski, npr. Cezarjevi *Commentarii de bello gallico* – na tem mestu morajo najbolj butasti pričeti brskati po policah za kakim priročnim slovarjem latinskih citatov in izrekov –, sicer pa da komentar pomeni tudi pripombe, pojasnila (k besedilu, knjigi, dogodku ...); *fig.* razlaga, tolmačenje česa.

Prav razsvetli nas takšno pojasnilo bržčas ne, če pa imate čas in veselje malce pobrskati po raznoraznih etimoloških slovarjih, boste neizogibno trčili na dva latinska izraza, ki se jima noben etimološki slovar, ki da kaj nase, ne more izogniti: samostalnik *commentarius* in glagol *commentari*. Na žalost so razlage, s katerimi vam bo postregel avtor zadevnega slovarja, približno enake razlagam Verbinčevega *Slovarja tujk*.

Sitnariti bo torej treba še naprej, in ako vam bo Bog naklonjen in sreča mila boste kaj hitro ugotovili, da sta obe besedi, ki vam ju ponujajo raznovrstni etimološki slovarji, sestavljeni iz dveh osnovnih enot, predloga *cum*, čemur bi se po slovensko reklo »z, skupaj« in korenske osnove *mens*, kar bi lahko prevedli kot »pamet, razum, duh«. Komentar je torej nekaj, kar je narejeno s pametjo, z razumom.

Na žalost pa se zgodba tudi tu še ne konča, nelagodje pa sploh šele prične. Komentar je namreč lahko narejen z razumom in »z razumom«; v prvi različici to preprosto,

---

instrumentalno, pomeni, da je tisti, ki je komentar napisal, pri tem uporabljal svoje umsko-razumske sposobnosti in vse koristne informacije, ki mu jih te umsko-razumske sposobnosti lahko posredujejo.

Če pa je komentar pisal po drugi različici, »razumno«, ga je bolj kot z razumom pisal s pametjo, kar pomeni, da ni *uporabil* vseh, za obravnavano temo koristnih in relevantnih informacij, temveč je, nasprotno, *izločil* vse podatke, ki bi utegnili biti za kogarkoli neprijetni ali mu kako drugače iti v nos – na primer tistim v 4. nadstropju televizijske hiše.

V katero kategorijo sodijo moji komentarji se, upam, bralcu ne bo težko odločiti.

Lahko noč.

Slovenstvo kot margarina

Studio City

20. 1. 1992

Dober večer!

Če kako splošnost lahko potrdite s konkretnostjo ali pa kako konkretnost podkrepite s splošnostjo, ste se brez dvoma ujeli nekam med retoriko in argumentacijo – pocestno se temu pravi demagogija –, ako pa vam uspe potegniti črto med dvema konkretnostima in prvo konkretnost celo osvetliti z drugo oz. obratno, potem je to pač še en dokaz, da je svet urejen. Potrebne je le nekaj časa in potrpljenja, da se stvari postavijo na pravo mesto in že jih lahko vidimo jasneje.

Če bi vas na primer vprašal, kaj imata skupnega reklama za avstrijsko margarino in kadrovik ljubljanske vlade, g. Pavel Kogej, bi se vam verjetno zdelo, da vas imam za norca. In vendar sta obe, na videz povsem nepovezani, posameznosti povezani bolj, kot se zdi na prvi pogled.

Vsi, ki nad slovenskim strankarskim življenjem še niste čisto obupali, se prav gotovo spomnite prvega televizijskega nastopa g. Rajka Pirnata po tistem, ko je Slovensko demokratsko zvezo predelal v Narodno demokratsko stranko in se introniziral kot njen predsednik. Prepričan sem, da vam v ušesih še vedno odzvanja pogumni program NDS, kakor ga je razkril predsednik Pirnat: *Ne bomo dopustili, da se po ljubljanskih reklamnih panojih avstrijska margarina reklamira v nemščini! Naj se le reklamira avstrijska margarina, ali v slovenščini!* Možaku se je ali zmešalo in se ima za junaka iz časov narodno-budilniškega čitalništva, ste si verjetno porekli, ali pa je popoln politični diletant in retorični analfabet. Kako ste se zmotili!

Nekaj tednov kasneje se je namreč s svojimi stališči o Neslovencih oglasil g. Pavel Kogej, kadrovik v ljubljanski vladi, sicer pa član stranke g. Pirnata. Z Neslovenci da je takole,

---

je pojasnil: lahko so Neslovenci, kar takoj prepoznamo, lahko pa so tudi Slovenci, a tega, da so v resnici Neslovenci, ne opazimo takoj, ker imajo slovensko državljanstvo in govorijo slovensko. Neslovenci so torej lahko Slovenci, a v resnici niso Slovenci: slovenska je le njihova embalaža, vsebina pa je še vedno neslovenska.

Vam je zdaj že kaj bolj jasno, kakšna bi utegnila biti povezava med obema partikularijama, reklamo za avstrijsko margarino in gospodom Kogejem? Pripombo g. Pirnata o avstrijski margarini in slovenščini moramo vendar razumeti kot prisposodbo in namig na stanje Slovenskosti v Sloveniji: če v Sloveniji že moramo reklamirati avstrijsko margarino, počnimo to v slovenščini, toda, ne pozabimo, tudi v slovenščini reklamirana avstrijska margarina je še vedno avstrijska margarina! Navidezna govorniška nerodnost g. Pirnata postane tako v luči nastopa g. Kogejja pravzaprav retorično bravurozna prilika; g. Kogej jo je iz kraljestva metafor le postavil na trdna tla političnega boja in jo, v skladu s pripadnostjo stranki, ustrezno parafraziral: če kdo že mora biti slovenski državljan, naj vsaj govori slovensko, toda, ne pozabimo, tudi slovensko govoreči slovenski državljan je lahko po narodnosti še vedno Neslovenec!

Tisto, kar je pri vsej stvari še posebej vredno občudovanja, pa je narodnjakarski horizont razumevanja: slovenstvo kot margarina. Kako izvirno! V slovenskem političnem govorništvu si očitno lahko obetamo še velikih prevratov!

Lahko noč!

Bog je!

Studio City

27. 1. 1992

Dober večer!

Zgodovina se boja ponavlja, kar je dobro: človek pač spozna njene ovinke in serpentine in lahko stvari, ki se mu kanijo dogoditi v bodočnosti, vsaj razume, če že ne predvidi.

Ako hoče človek stvari razumeti ali jih celo predvideti, mora seveda poznati nekatera osnovna pravila umovanja. Vedeti mora, na primer, da če dogodek A implicira dogodek B, dogodev dogodka B še ne pomeni nujno, da se je dogodil tudi dogodek A. Prevedeno v jezik ulice to pomeni, da iz hipotetičnega stavka *Če dežuje, potem so ceste mokre*, še ne sledi nujno, da je v primeru mokrih cest tudi deževalo; lahko so jih pomivali delavci Snage, preprosto. Seveda je stvar preprosta le za kak učbenik iz logike (od koder smo si primer tudi izposodili), ako pa se morate, oboroženi s pravili umovanja, spopasti z logiko in delovanjem Demosa, potem ste z logiko in umnostjo le zapravljali čas, tisto, o ponavljanju zgodovine, pa dobi povsem nove, groteskne razsežnosti. Na primer.

Po srečanju Demosa v Poljčah, ko Demos ni le (po)pokal po šivih, temveč mu tudi krpanje z večjimi plahtami ne bi kaj dosti pomagalo, je g. Daniel Malenšek, sicer sekretar Liberalne stranke, Delovi *Sobotni prilogi* razkril, da Demos dejansko pravzaprav ni bil na oblasti, temveč se je tako le zdelo oz. mu je bila ta vloga podtaknjena. To pa zato, pravi g. Malenšek, da bi mu lahko *pripisali odgovornost za posledice brezumnega časa in z njegovo pomočjo in nezavednim sodelovanjem izrabili politično areno za »come back« starega režima, prenovljenega in očiščenega, legitimiranega z videzom odsluženja starih grehov.*

Delirantno, boste rekli, saj je Demos vendar zmagal na prvih povojnih svobodnih volitvah! Že že, toda, kaj ni prejšnji režim »podtaknil« tudi sploh prvih povojnih volitev takoj po 2. svetovni vojni? Kaj se niso tudi sploh prve povojne volitve le »zdele«, kaj jih

---

ni, prejšnji, komunistični režim, organiziral le zato, da bi na videz demokratično porazil stare sile?

Stvar je vendar povsem življenska: takoj po vojni so komunisti uprizorili volitve, da bi si, na videz legitimno, tudi legalno prisvojili oblast. V 45-ih letih vladanja so se malce upehali in utrudili, si zaželeli malce počitka, in leta 1990 spet uprizorili volitve, na katerih so tokrat dovolili zmagati opoziciji – še prej pa so vanjo infiltrirali nekaj svojih preverjenih kadrov, ki jim je bila tudi v času starega režima zaupana najtežja naloga, naloga disidentstva.

Počitek je bil krepilen, oblast, ki je na videz zmagala na na videz prvih svobodnih povojnih volitvah, pa štorasta in nerodna: še preden se je namreč oblasti sploh dobro zavedla, so se infiltrirani disidenti uspeli organizirati kot samostojna stranka (Demokratska stranka), zrušili vladajočo koalicijo, da bi bila vsa stvar bolj verjetna, pa so predstavniki starega režima – torej tisti, ki že ves čas vlečejo nitke – takoj izdali sporočilo, v katerem trdijo, da je Demos razpadel le na videz, pač zato, da bi pretental (svojo) opozicijo.

Ali še drugače: če se vam zdi, da je kdo zmagal na volitvah, naj vas to ne zavede: ali volitev, ki so v resnici bile, dejansko ni bilo ali pa tisti, ki je na njih dejansko zmagal, na njih v resnici ni zmagal. Če ne drži ne prvo ne drugo, potem mora biti z logiko nekaj hudo narobe!

Lahko noč!

Omračitev

uma

Studio City

25. II. 1992

Dober večer!

Postal je ponosni očka, kako vam to zveni? Brez dvoma zelo domače, toda če bi vas vprašali, v čem je ta domačnost, bi bili gotovo v zadregi. Ni namreč povsem jasno, kaj dela očka (pravzaprav) ponosnega. Samo dejstvo, da je nekdo postal očka, to bržčas ne bo: najmanj vsako minuto, če ne pogosteje, kdo postane očka, kar z drugimi besedami povedano pomeni, da se stvar dogaja dosti prepogosteje, da bi jo lahko slavili kot vir in vzrok izjemnega ponosa.

Verjetno bi tudi težko rekli, da je očkov ponos posledica njegove genitalne spretnosti pri polaganju genetskega materiala v varno zavetje materinstva. Če je pri vsej stvari kdo lahko ponosen, je to pravzaprav prej mati, ki ji je zdrizasto-tekoči genetski material uspelo spremeniti v nekaj veliko bolj konkretnega in otipljivega. In vendar za novopečeno mater pravimo, da je srečna mamica, medtem ko je ponos rezerviran za očete. Čudno, kaj?

Malce enostavnejša se stvar zdi, če slišite, da *so delavci ponosni na svojo tovarno*. Tovar na bržčas ni njihova in je niso zgradili sami, lahko pa so zadovoljni z novimi prostori in novimi stroji, ki jim bodo olajšali delo. Toda, ali je zadovoljstvo že tudi ponos? Mar bi ne zvenelo smešno, če bi rekli: *delavci so ponosni na nove stroje*? Če je na stroje lahko kdo ponosen, so to verjetno njihovi lastniki, ponosni so pač (verjetno) na to, da so jih nabavili prej kot njihovi konkurenti, kar jim bo v krajšem času verjetno omogočilo večji zaslužek. Ponos v tem primeru torej pravzaprav pomeni samozadovoljstvo.

Kaj pa (naj) pomeni, če firma, ki je svoje izdelke še pred časom ponujala kot *narejene v sodelovanju z naravo*, nenadoma prodaja kot *s ponosom narejene v Sloveniji*? Pustimo tokrat neprijetna vprašanja, ki se vsiljujejo kar sama po sebi, na primer, ali se z naravo lahko

---

sodeluje le v Sloveniji, in se raje vprašajmo po specifikki ponosnega slovenskega rokodelstva.

Fructal nam svojih sokov namreč ne ponuja (in prodaja) več kot dobrih, naravnih in skrbno pripravljenih, temveč kot sokove, katerih prepoznavna lastnost je prav njihova nacionalno-politična identiteta, na kar je proizvajalec vrh vsega še ponosen. Da bo stvar bolj jasna: če bi na primer Vindija svoje sokove reklamirala pod geslom *s ponosom izdelano na Hrvaškem*, bi morda še lahko pomislili na vojne razmere, na to skratka, da je proizvajalec ponosen, ker mu je v izrednih razmerah uspelo proizvesti dobre sokove.

V Sloveniji pa je situacija povsem drugačna, in če slovenski proizvajalec svoje izdelke reklamira s ponosom, da so bili izdelani v Sloveniji, potem očitno lahko misli le na tiste tri, *ad nauseam* zljajnane pridevnike: samostojna, neodvisna in suverena. Si lahko predstavljate, da Belgijci svoje pivo reklamirajo pod geslom: *Zvarjena z mislimi na kraljevino Belgijo?* Seveda ne, kaj tako bebavega lahko pride na misel le z nacionalno samobitnostjo že povsem omračenemu umu slovenskega rovtarja.

Lahko noč!

Skopljena slovenščina

Studio City

3. III. 1992

Dober večer!

Dovolite, cenjene gledalke in cenjeni gledalci, da vas danes posilimo s krajšim traktatom iz jezikovne stilistike, s posebnim ozirom na sociolingvistične posebnosti demosovske latovščine.

V osrednjem slovenskem tedniku smo v rubriki pisem bralcev namreč lahko prebrali tole: »Ljubljana, evropsko mesto, prestolnica mlade slovenske države. Se pred očmi nemočnih Ljubljančanov balkanizira.« Večina pismenih Slovencev bi na mesto, kamor je avtor postavil piko, sicer postavila vejico, a naj bo: morda je možak želel doseči posebne stilске učinke, na primer napetost in stopnjevanje, ki naj bralca držita v negotovosti, obenem pa ga pripravita na tisto odločilno v besedilu.

Prav, takšno pojasnilo bi bilo na tej stopnji besedila povsem sprejemljivo, na žalost pa avtor, sicer predsednik Demosa občine Ljubljana-Center, nadaljuje takole: »Ko pride človek na ljubljansko tržnico po nakupih, ga dočakajo, pozdravijo in ogovorijo neznani ljudje v tuje govorečem jeziku.« So vas, spoštovane gledalke in spoštovani gledalci, že kdaj ogovorili ljudje v tuje govorečem jeziku? Mene so do sedaj ogovarjali le ljudje, ki so ali govorili tuj jezik ali pa so me ogovorili v tujem jeziku, nisem pa še naletel na nikogar, ki bi me ogovoril v tuje govorečem jeziku. Pa si tudi nekako ne znam predstavljati, kako naj bi to bilo: če koga ogovarjamo, ponavadi resda govorimo z jezikom in v (nekem) jeziku, ogovarjati koga v govorečem jeziku, naj bo ta tuj ali domač, pa je nekaj povsem novega, očitno pogruntavščina novih, demosovskih časov. Resda je sicer mogoče, da bi v primeru ogovarjanja v (tuje) govorečem jeziku jezik govoril kar sam, tisti, ki naj bi ogovarjali, pa bi se le de-

---

lali, da ogovarjajo, še veliko bolj verjetno pa je, da imamo opraviti s polpismenim teslom, ki boleha za hudo pomankljivim obvladovanjem slovenščine.

Situacija je pravzaprav paradoksalna, saj kot borci za slovenščino nastopajo ljudje, ki jo le za silo lomijo, anonimneži, ki jih je plima prvih svobodnih – in sploh – volitev po povsem poljubnem ključu naplavila na oblastna mesta, pa se zdaj javno učijo slovenščine tako, da pisarijo v časopise, namesto da bi se je naučili v šoli. Povsem upravičeno bi se seveda lahko vprašali, kako naj se polpismeni nekdo, ki zna v pošvedrani slovenščini skupaj komaj zbrkljati kako pismo, bori za slovenski jezik? Pa bi vprašanje, če bi ga zastavili tako, zastavili napak. Tistega, ki povzdiguje glas proti nečemu, čemur pravi »tuje govoreči jezik«, pač ne skrbi slovenski jezik, temveč *materin* jezik kot *naš* jezik. Slovenščina zanj ni nekaj, kar ima svoje zakonitosti in svoja pravila, ki jo šele naredijo za slovenščino, temveč nekaj, kar Slovenec vsrka že z materinim mlekom in nekaj, po čemer je mogoče ločiti naše-domače od nenaših-tujih ljudi.

In če ti, ki niso »naši«, slučajno govorijo slovensko, to sploh ni pomembno: borec proti »tuje govorečemu jeziku« bo zmeraj znal najti razlikovalno potezo, iz katere bo lahko sklepal, da slovenščina ni tudi neznančeva/njihova materinščina. Materinščina potemtakem nima prav dosti opraviti z jezikom in jezikovnim, mnogo več pa z ideologijo in ideološkim!

Lahko noč!

Semantično-semiotično kramljanje ali o oblikovalskem oblikovanju jezika

FormArt

18. III. 1992

Precej razširjeno, malce ironično obarvano mnenje je, da sta na svetu dve stvari, o katerih vsi vse vedo: zgodovina in jezik. Prva je, glede na jezik, pravzaprav celo v prednosti, saj mora tisti, ki se z njo diči, ponavadi memorirati vsaj nekaj letnic, včasih celo datumov, če naj velja za njenega suverenega obvladovalca, jezik pa je tisto, s čimer vsi vsak dan ves čas opletamo, pa bi bilo torej več kot čudno, če bi ga ne poznali do obisti in še čez. Tudi ni pomembno, če obstajajo vede ali celo znanosti, ki so si jezik vzele za predmet svojega preučevanja in ustvarile zelo specifično in zelo kompleksno terminologijo, s katero razlagajo jezikovne, objezikovne in sploh pa(ra)jezikovne fenomene: če namreč kdo (misli da) obvlada jezik, ni hudič, da se ne bo zbratil tudi z jezikovno terminologijo. Ali pa bi bilo morda bolj primerno reči terminologijo o jeziku? Vsaka terminologija je pač jezikovna, to je, ustvarjena v jeziku in z jezikom, ni pa tudi vsa terminologija terminologija o jeziku. A takšno rezoniranje je – vsaj za oblikovalce – očitno preveč dlakocepsko, saj sicer ne bi tako lahko tno rokovali (oz. besedovali) z imenitno zvenečima, konceptualno pa na moč vprašljivima sintagmama *semiotična ekologija* in *semantika proizvoda*.

Kakorkoli namreč že obračamo, semiotika je in ostaja veda o znakih in znakovnih sistemih (če naj pristanemo na zelo splošno in ohlapno definicijo), ekologija pa (spet zelo splošno in ohlapno) veda (?) (doktrina (?)) o okolju; kaj in (predvsem) kakšna pa je potem »semiotična ekologija«? Morda semiotika ekologije, torej preučevanje in konstrukcija znakovnega sistema ekologije, ali pa, absurdno, ekologija semiotike, torej preučevanje (abstraktnih) semiotičnih sistemov z ekološkega stališča? Morda pa gre za zaščito okolja pred znaki? Toda znaki, takšni in drugačni, so vendar tisti, zaradi katerih se okolja, takšnega in drugačnega, (pogosto) sploh šele zavemo! Morda pa gre za zaščito okolja pred škodljivimi (nevarnimi ...) znaki? Toda, kdo je tisti, ki lahko odloči (in v skladu s kate-

---

rim/kakšnim vrednostnim sistemom), kateri znaki so škodljivi in nevarni? Znak namreč ni nič konkretno otipljivega in danega enkrat za vselej, temveč je vsakokratna posledica, rezultat razmerja med označevalcem in označencem, to razmerje pa je vedno pogojeno (vsaj) s kontekstom – če individualnih pogojev recepcije (in/oz. hermenevtičnega horizonta) niti ne omenjamo.

Seveda pa so stvari za oblikovalce dosti preprostejše: *Če je transformacija objekta v znak rezultat celostne in ireverzibilne tehnološke mutacije, potem lahko pretok materialov nadziramo le z nadzorom teh znakov.* Res, le čemu bi se trapili z obsežnimi semiotičnimi traktati in filozofskim izpraševanjem: en sam pogojnik je dovolj in že objekt postane znak, zraven pa izvemo tudi, da se je ta čira-čara pražila in dušila na nekakšni »celostni tehnološki mutaciji«, ki je povrhu še »ireverzibilna«. Kakšna bastardna ustanova je to, nam seveda nihče ne pojasni, na koncu zapisa pa le izvemo, da semiotična ekologija pravzaprav pomeni reduciranje števila komponent, teže, debeline ... proizvoda, čemur se verjetno povsem ustrezno lahko reče ekologija oblikovanja, s semiotiko pa nima baš nikakršne zveze.

Še bolj zabavne so stvari s *semantiko proizvoda*. Na področju, iz katerega so teoretiki oblikovanja koncept tako frivolno izvozili, ima semantika ponavadi opraviti z »resničnostnimi pogoji« in »referentom« (na primer stavka). Stavek (trditev) »Dežuje« je tako resničen, če in samo če dežuje. Kakšni pa so resničnostni pogoji v primeru *semantike proizvoda*? Je neki proizvod tudi res ta proizvod, če in samo če je res ta proizvod (kladivo je (res) kladivo, če in samo če je (res) kladivo)? Bedasto, kaj; morda pa bi morali natančneje opredeliti njegove lastnosti: neki proizvod je tudi res ta proizvod, če in samo če ima to in to lastnost (kladivo je (res) kladivo, če in samo če z njim lahko (na primer) zabijemo žebelj; toda žebelje lahko zabijamo tudi še z marsičim drugim,

---

pa zato tisto drugo še ni kladivo ...). In ne nazadnje, kaj je v primeru *semantike proizvoda* referent (če se že o resničnostnih pogojih ne moremo sporazumeti): delovni proces, materiali, iz katerih je proizvod narejen, kaj tretjega? Verjetno nekaj četrtega, saj nam oblikovalski genij postreže s tole definicijo *semantike proizvoda*: *Semantika proizvoda je znanost o simbolnih lastnostih objektov, ki jih je proizvedel Človek, preučevanje simbolnih lastnosti objektov pa je predmet semiotike in ne semantike ...*

Naj sklenem s semiotičnim (oblikovalcem se bo morda zdel semantičen, Bog ve) paradoksom, katerega rešitev pa ni nujno ekološka: na križišču Krakovskega nasipa in Cojzove ceste, v smeri proti Bregu in naprej proti živilskemu trgu, stoji zelo nenavaden prometni znak. Znak opozarja na »prepoved prometa za ročne vozičke«, pod njim pa se nahaja tole pojasnilo: »dovoljeno ročnim vozičkom na živilski trg«. Paradoks znaka in njegovega pojasnila je v tem, da se nahaja natanko na mestu, kjer sicer nihče ne prevažata ročnih vozičkov, razen prav tistih (krakovskih solataric), ki z njimi svoje proizvode vozijo na živilski trg. Formalno vzeto je znak torej odveč: prepoveduje namreč vrsto prometa, ki se odvija izključno v tem delu Ljubljane, istočasno pa ga kot izjemo (ki torej sploh ni izjema, saj je prevažanje ročnih vozičkov na živilski trg sploh edini promet z ročnimi vozički) dovoljuje z napisom pod znakom. Vprašanje: je *to* morda fenomen, s katerim bi se morala ukvarjati semiotična ekologija, ali pa gre le za trivialen urbanistični pleonazem?

Retorika demagoške subverzije

Studio City

17. IV. 1992

Dober večer!

Priljubljena zabava slovenskih političnih strank je generiranje vedno novih izpeljank iz kratic njihovih imen, početje, ki vzbuja ganljive spomine na očaranost prvošolčkov z njihovo prvo stavnico. ZSMS se je tako svoje čase preimenovala iz *Zveze Socialistične Mladine Slovenije* v *Za Svobodo Mislečega Sveta*, SDP se je pred kratkim prekrstila iz *Stranke Demokratične Prenove* v *Social-Demokratsko Prenovo*, *Socialno Demokratska Stranka Slovenije* pa v stupidnosti verjetno ni hotela zaostajati: ob svojem zadnjem kongresu je tako iz začetnic besed, ki tvorijo njeno ime, SDSS, klonirala prikupen šopek gesel – Svoboda, Delovna mesta, Solidarnost, Soodločanje –, pa bi ne bilo prav, ko bi ga pustili kar tako oveti.

Namreč, čemu prav Svoboda, Delovna mesta, Solidarnost, Soodločanje, čemu ne, na primer, Soodločanje, Delovna mesta, Solidarnost, Svoboda, ali Solidarnost, Delovna mesta, Soodločanje, Svoboda? Vprašanje ni prav nič akademsko, še manj zajedljivo in zlonamerno, temveč povsem realno, celo realistično, predvsem pa življensko. Če imate namreč Svobodo, nimate pa Delovnega mesta, si s Solidarnost jo lahko bore malo pomagata, še zlasti, ker je v Svobodi Solidarnost povsem stvar svobodne odločitve, ne pa na primer kakega vsiljenega samoprispevka. In ne nazadnje, če imate Svobodo, ste brez Delovnega mesta, Solidarnost pa je stvar (pobožnega) upanja, kaj boste, uboge reve, s Soodločanjem? Zataknilo si ga boste za klobuk, kaj pa drugega!

Povsem drugače je seveda, če na prvo mesto postavite Soodločanje ali Solidarnost; v tem primeru pač soodločate tudi o Delovnih mestih, in dokler ste sami tisti, ki soodločate o Delovnih mestih, tudi Solidarnost ni le stvar pobožnega upanja. Povsem jasno je tudi,

---

da ste s tem, ko ste se s Soodločanjem solidarno odločili o Delovnih mestih, izkazali (tudi) svojo Svobodo. Toda, kaj bi ne utegnil biti prav v tem problem? Svoboda namreč ni le v delu, in človek svoje svobode ne izkazuje le z delom, temveč še na mnoge druge načine. Še več, kaj ni delo tisto, ki človeka pravzaprav zaslužnjuje, ki mu onemogoča, da bi spoznal in razvil še svoje druge sposobnosti? Odločiti se za sosledje Soodločanje, Delovna mesta, Solidarnost, Svoboda, pravzaprav pomeni pristati na logiko, po kateri delo osvobaja, kje in kdaj je bilo mogoče prebrati to geslo pa se, upam, še spomnite ...

Ostane nam torej le še eno branje niza Svoboda, Delovna mesta, Solidarnost, Soodločanje, branje, po katerem si moramo Svobodo šele izboriti, s Svobodo pa bodo prišla Delovna mesta (ki jih je vedno manj), Solidarnost (ki je skoraj ni) in Soodločanje (ki ga sploh ni). Takšno branje pa je seveda nujno subverzivno in demagoško: subverzivno, saj predpostavlja, da so bile volitve 1990 in desetdnevna vojna 1991 le nekakšno ogrevanje in priprava na pravo osvoboditev, pravega sovražnika pa da moramo še(le) premagati, in demagoško, ker »pozablja«, da je bil prav obljubovalec te prihodnje svobode tisti, ki je na ves glas zatrjeval, da jo je za slovenski narod že izboril. Je torej resnica v subverziji ali v demagogiji, ali pa bi bil nemara že čas, da se privadimo na to, da politika nima kaj dosti opraviti z resnico?

Lahko noč!

Obljubiti ali ponuditi?

I. V. 1992

Dober večer!

Zastavimo si vsaj na videz naivno vprašanje: zakaj je Drnovšek s svojo kandidaturo uspel, Bavčar pa ne? Če primerjamo programska nastopa obeh kandidatov, izgubi takšno vprašanje dobršen del naivnosti, pridobi pa na upravičenosti: medtem ko je Bavčar nastopil suvereno in elokventno predstavil svoj program, se je Drnovšek skozi »svoj« program prebijal kot nekdo, ki se šele uči brati, pisati pa se bo sploh šele moral naučiti – in vendar je poslance prepričal, Bavčar pa ne. Zakaj? Odgovor moramo očitno poiskati v programskih *govorih* obeh kandidatov, ne v njunem *nastopu*, takoj ko sestopimo na raven govora pa stvari postanejo več kot jasne: Drnovšek je zmagal zato, ker je le »ponujal« (namreč »resno delo«), Bavčarja pa je zmage stala prav njegova etična drža, saj je poslancem kar »obljubljal« (namreč »trdo delo«).

Obljubljanje je namreč lahko jako nerodna zadeva. Najprej in predvsem je obljubljanje zelo nenavadno dejanje: če hočete, na primer, jesti, vam ni treba reči »jem«, da bi tudi zares jedli, temveč preprosto odprete usta in vanje nosite, kar pač že imate na krožniku. Ako hočete obljubiti pa je stvar veliko bolj preprosta: preprosto rečete »obljubljam«, in s tem ste tudi že obljubili. Je pa vsa stvar zaradi te izjemne preprostosti tudi bolj zapletena: ne le, da se mora obljubovalec obnašati v skladu s svojo obljubo – torej ravnati, kakor se je z obljubo obvezal, da bo ravnal –, da bi bila obljuba sploh mogoča, morata biti izpolnjena še dva pogoja: 1. obljubimo namreč lahko le nekaj, do česar v »normalnem« poteku dogodkov sicer ne bi prišlo, in 2. naš sogovorec oz. nagovorjenec si mora obljubljenega dejanja ali stvari tudi sam želeči, sicer imamo prej opraviti z grožnjo kot z obljubo.

Če si v luči teh dveh pogojev ogledamo Bavčarjevo obljubo slovenskemu parlamentu, lahko brez težav ugotovimo, da bi do trdega dela in z njim povezanega reševanja problemov bržčas prišlo tudi v »normalnem poteku dogodkov«, torej brez Bavčarjeve obljube, po reakcijah poslancev pa je bilo več kot očitno, da si takšne vsebine obljube tudi ne želijo: kar nekajkrat smo izza govorniškega odra namreč lahko slišali očitek, »saj nam ne obljublja nič drugega kot trdo delo«. Drnovškovo ravnanje je bilo veliko manj zavezujoče, saj poslancem dela ni »obljubljal«, temveč le »ponujal«: kar je bolj ali manj neobvezno ponujeno, pa je lahko tudi bolj ali manj obvezno sprejeto (ali zavrnjeno). Dodatna zvižča takšnega »ponujanja« je tudi v tem, da nikoli ne moremo z gotovostjo reči, da nam je nekdo res (ne)kaj ponudil: če nam kdo ponuja čokolado, to ponavadi opazimo (ali kako drugače prepoznamo), če pa nam kdo ponuja »resno delo«, ali natančneje, »skrajno resno angažiranje pri reševanju zlasti gospodarskih težav«, potem ne moremo nikoli »za prijmej« reči, ali nam je res kaj ponudil ali ne. Še toliko manj, ker ponudba samega govorca k ničemur ne zavezuje, obljuba pa: če je kaj ponujeno, je na sogovorcu, da se odloči, ali tisto želi ali ne, če pa je kaj obljubljeno, potem se mora za njegovo realizacijo (po)truditi govorec sam.

Bavčar je potemtakem precenil voljo (in sposobnost) slovenskega parlamenta, je pa vsaj ravnal etično in pri tem pokazal *svojo* voljo; Drnovšek pa je, na izkušnji Bavčarjevega poraza, pravilno ocenil voljo (in sposobnost) slovenskega parlamenta, in mu ponudil tisto, kar je želel, pa tudi tisto, kar je (pač) imel: nič.

Lahko noč!

(Politična) sredina

In

21. V. 1992

Sredina je nekaj najbolj samoumevnega na svetu. Resda je morda še nekaj stvari, ki bi utegnile biti bolj samoumevne, kakor je sredina, na primer, jabolka, nebo in gozdovi, toda teh se, ko imamo z njimi opraviti, vsaj zavemo, sredine pa ne. Če hočemo pojesti jabolko, si ga moramo najprej preskrbeti in torej sploh vedeti, kaj jabolko je, če se zagledam o v modro nebo, precj dobro vemo, da strmimo (predvsem) v nebo – modrine kot take bi se lahko naužili marsikje drugje –, in če se sprehajamo po gozdu, nam je to še kako v zavesti, razen seveda, če nismo gozdni ljudje, ki jim je gozd vse, kar poznajo, kar pa je na teh zemljepisnih širinah precej vprašljiva predpostavka.

Nič takega ne bi mogli reči za sredino; v slehernem trenutku smo namreč sredi česa – poti, dela, dogajanja, prostora, časa ... –, pa se tega niti ne zavedamo. Seveda se še kako zavedamo dela, ki ga opravljamo, ali dogajanja, v katerem smo udeleženi, in vendar nam le redkokdaj pride do zavesti, da smo v nekem trenutku sredi česa, ponavadi se nam zdi pomembnejše, da smo na njegovem/njenem koncu.

In zakaj bi bilo v politiki drugače, zakaj naj bi bila v politiki sredina neko privilegirano mesto, na katerega je treba nenehno opozarjati, kot to počne dobršen del slovenske politike? Preprosto, ker je kot sredine sicer ne bi nihče opazil, saj bi se – in tudi se – izgubila v toku tistega, česar sredina pač je.

Svet je – kakor smo že večkrat ugotovili – urejen in tudi sredina, takšna ali drugačna, ima v njem svoje ne preveč izpostavljeno mesto. Kaj več pač ne moremo reči za mesto ali točko, ki je »enako oddaljena od dveh ali več mejnih točk«, kakor pravi ena od splošnejših definicij sredine. Zdaj pa se vprašajmo drugače: kaj je značilno za točko, ki je enako oddaljena od dveh ali več mejnih točk? Nič drugega kot prav to, da je enako oddaljena od

---

dveh ali več mejnih točk! Kakorkoli že stvar obrnete, sredina je vedno nekaj na moč nezanimivega, predvsem pa skrajno neopredeljivega: če namreč ni ne prva, ne druga, ne tretja mejna točka (ki jih zaznamuje prav to, da na nekaj mejijo), temveč nekaj, kar je *enako oddaljeno* od vseh treh točk, le kako bi jo sploh lahko pozitivno kakorkoli opredelili, ne da bi zabredli v stupidnost krožne definicije?

Pa to še ni vse! Sredina je namreč lahko tudi nekaj, kar je »približno enako oddaljeno od izhodišča, začetka in konca«. Lepo, toda kaj naj to pomeni? Če bi vas kdo vprašal, kaj je enako oddaljeno od začetka in konca, bi bržčas brez omahovanja rekli »sredina«, če pa bi vam zastavili vprašanje, kaj sredina sploh je, bi vas verjetno spravil v zadrego: resda lahko odgovorite, da je sredina nekaj, kar je enako oddaljeno od začetka in konca, toda, kaj ste s tem sploh povedali? Z začetkom se nekaj začne, s koncem nekaj konča, kaj pa je tega »nekaj« sredina? Kraj (točka, trenutek ...), ko se je to »nekaj« sicer že začelo, ni pa se še končalo?

Pa tudi to še ni vse, sredina je namreč lahko tudi »položaj, omejen z dvema ali več mejnimi točkami«. Sitno, kajne? Nekaj, kar je bilo najprej enako oddaljeno od dveh ali več mejnih točk, nenadoma postane nekaj, kar je z dvema ali več mejnimi točkami le omejeno, in se torej razteza v vsem vmesnem prostoru. Sredina je torej nekaj poljubno krčljivega in poljubno širljivega, pač po potrebi in kakor se komu zahoče. In če se vam sredina po vsem tem še ni priskutila in zagnusila, vas bo brez dvoma dotolkla definicija, ki pravi, da je sredina »stvarni in duhovni svet z določenimi značilnostmi, ki obdaja človeka«. Resda se zdi, da smo zamenjali semantično polje, toda morda je rešitev iskati prav tu: če namreč vemo, kakšne značilnosti stvar, o kateri govorimo, ima, potem jih zlahka opredelimo: nekaj je lahko rdeče, dolgo, debelo ali leseno. Če pa značilnosti ne poznamo, in jih ne moremo opredeliti, ponavadi zvito rečemo, da gre za »določene

---

ne značilnosti«, zvito pač zato, ker pod »določene značilnosti« lahko stlačimo karsizebodi, pač odvisno od trenutka, potreb in množice povsem nepredvidljivih spremenljivk.

Sklep, ki iz vsega tega sledi, je seveda lahko le tale: če se sredina – politična in drugačna – komu zdi vznemirljiv koncept, mora imeti za to zelo dobre razloge.

Iz korenin rastemo

Studio City
10. VII. 1992

Dober večer!

Moja stara mama je imela navado reči, da je vsaka stvar za nekaj dobra, kar z drugimi besedami povedano pomeni, da je svet, kajpak, urejen. Le kako bi tudi sploh lahko bilo drugače!

Včasih kaj sicer ni povsem jasno, pa se organizira kolokvij ali seminar, in stvari takoj postanejo brezmejno preproste. Včasih se kaka stvar zdi preveč preprosta, pa se nemudoma organizira krajši seminar ali posvet, in tisto, kar je bilo še trenutek poprej jasno vsem, nenadoma dobi metafizične razsežnosti. Včasih pa stvari niso niti preproste niti zapletene, temveč preprosto neobstoječe, pa jim krajši seminar lahko podeli naravnost vesoljne razsežnosti.

Izboren primer takšne neobstoječe – a vseprisotne in vseobsegajoče – bitnosti je slovenska samobitnost. Vsak priučen voditelj TV Dnevnika vas bo z veseljem, po dolgem in počez, oblizal s slovensko samobitnostjo, iz zapitih kulturnih komentatorjev pa slovenska samobitnost sploh kar vre in šprica. Seveda pa vam nihče ne bo povedal, kaj slovenska samobitnost je.

Bogu bodi zahvaljeno, da imamo vsaj slaviste in sloveniste, ki so slovenski samobitnosti posvetili letošnji seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Vendar pa zagata samobitnosti izstopi že kar v naslovu seminarja: *Pot do slovenske samobitnosti*. Če je namreč nekaj samobitno (samobítno, ne samóbitno, da ne bo pomote), potem mora pač vsa njegova oz. njena bit izhajati le iz same sebe oz. samo iz sebe; če pa vsa bit izhaja iz same sebe oz. samo iz sebe, potem nam do nje pač ni treba hoditi ali celo potovati, saj gre za bitnost, ki izven sebe (očitno) ne potrebuje (nič) drugega.

Pa se z naslovom seminarja problemi s samobitnostjo še ne končajo, prav nasprotno. Slušatelji seminarja bodo oz. so imeli priložnost poučiti se tudi o *Boju za samobitnost slovenskega jezika*. Iz česar lahko sklepamo, da slovenski jezik ni bil vedno samobiten, ampak si je to samobitnost priboril. Toda, če si je moral slovenski jezik samobitnost šele priboriti, to preprosto pomeni, da ni in tudi nikoli ne bo samobiten: nekaj – naj si bo jezik ali karkoli drugega –, ali je samobitno, in izhaja le iz samega sebe, ali pa ni samobitno, kar pomeni, da ne izhaja le iz samega sebe. Če se mora za svojo samobitnost šele boriti – kar je konceptualno sicer čisti nesmisel –, pa to lahko pomeni le, da se bori z nečim izven sebe, in torej nima opraviti le s samim seboj.

Slušatelji seminarja bodo zvedeli tudi marsikaj zanimivega o *Poti do slovenske samobitnosti v očeh avstrijskega sosedu*. Da se ne bomo ponavljali: če se mora kdo šele odpraviti na pot do svoje samobitnosti, potem preprosto ni in ne more biti samobiten; ali si že vseskozi samobiten ali pa sploh nisi samobiten in tak tudi nikoli ne boš. Pika. Slehera pot namreč nujno predpostavlja interakcijo z okoljem in s tistimi, ki jih na poti srečaš; če pa imaš opraviti s kakršnokoli potjo, torej tudi z okoljem in morebitnimi sopotniki, to pomeni, da – hvala bogu! – ne izhajaš le iz samega sebe, in torej – hvala bogu! – ne moreš biti samobiten.

Slovenska samobitnost je potemtakem jako nepraktična, pa tudi nekoristna entiteta: ko misliš, da si jo končno dosegel, si jo pravzaprav šele (že?) dokončno izgubil.

Lahko noč!

Slovenskost

In

22. VII. 1992

Dragi bralec, naj ti za začetek zastavim drobceno uganko: imam slovensko osebno izkaznico, slovenski potni list in slovensko državljanstvo; ali to pomeni, da sem Slovenec? Morda, ne pa tudi nujno: nesporno je le, da sem slovenski državljan, za Slovenca pa se je bojda potrebno bolj potruditi. Tistim nacional(istič)no bolj umirjenim bo dovolj, če sta me spočela slovenska oče in mati, oni radikalnejši pa me bodo za Slovenca priznali le, če lahko dokažem, da so bili moji predniki Slovenci vsaj tri rodove nazaj. Zamudno, pravzaprav pa tudi zapleteno početje; namreč, če za mojo Slovenskost zadostuje, da sta bila Slovenca moj oče in moja mati, kako pa bomo ugotavljali njuno Slovenskost? Bržčas tako, da bomo uporabili isti kriterij kot pri meni: pogledali bomo, če sta bila Slovenca tudi njuna oče in mati. To pa seveda pomeni, da moramo preveriti tudi Slovenskost očeta in matere mojega očeta in moje matere, s čimer se takoj zapletemo v slabo neskončnost, kar z drugimi besedami povedano pomeni, da je umirjenejša različica pravzaprav radikalnejša od radikalne, saj moramo zato, da bi ugotovili, ali sem Slovenec, poiskati vse moje prednike in prednike vseh mojih prednikov. Stvar torej ni le zamudna in zapletena, temveč tudi nesmiselna in nemogoča. Prav, pa se poskusimo Slovenskosti lotiti z druge strani.

Slovenija je prelepa dežela s čudovitimi gorami, rekami, jezeri in morjem. So to slovenske gore, reke, jezera in morje? Kakšno vprašanje, boste rekli, seveda, saj se nahajajo v Sloveniji! Prav, kaj pa boste rekli za slovensko kokoš? Zelo živo se namreč še spomnim, da je za božič leta 1990 ena od slovenskih perutninskopredelovalnih organizacij kupcem ponujala »slovenske kokoši«. Če mi kdo ponuja »domače kokoši« vem, kaj mi hoče povedati: da so bile kokoši vzrejene doma, na deželi, ob naravni hrani, ne pa v enem od tistih kokošjih megalopolisov z umetno svetlobo in umetno pičo. Če pa mi kdo ponuja »slovensko kokoš« nisem povsem prepričan, kaj naj si mislim, in še mnogo manj, kako naj vso stvar ra-

---

zumem: je s »slovenskimi kokošmi« morda tako kot s slovenskimi gorami, rekami, jezeri in morjem? So »slovenske kokoši« slovenske zato, ker se nahajajo oz. so bile vzrejene v Sloveniji? Nisem povsem prepričan, da je tako: tudi t. i. domače kokoši so bile vzrejene v Sloveniji, pa rejci ne poudarjajo njihove nacionalne pripadnosti. Povrhu pa je specifična slovenskih gora, rek, jezer in morja prav v tem, da jih je mogoče najti le v Sloveniji – v Franciji, na primer, ali v Italiji imajo pač druge in drugačne reke, gore, jezera in morja –, slovenske ku re pa so na las podobne avstrijskim, italijanskim, francoskim ali angleškim. V čem je torej njihova Slovenskost: v tem, da so jih vzredile slovenske roke, ali pa morda v tem, da so zobale zrnje s slovenske grude? Bojim se, da ne v prvem ne v drugem. Poleti 1991 je namreč ena od ljubljanskih izpostav Demosa organizirala »vrtno zabavo«, na kateri je postregla s »slovenskimi specialitetami na žaru« (tako je vsaj obljubljal plakat, ki je na zabavo vabil). Radovednost mi seveda ni dala miru, pa sem se povabil na zabavo, da bi si ogledal te »slovenske specialitete na žaru«. Priznati moram, da sem bil malce presenečen: »slovenskespecialitete na žaru« so bili namreč čevapčiči in pleskavice, specialitete torej, ki so še do nedavnega veljale za srbske. Jim Slovenskost podeljuje dejstvo, da so jih umesile slovenske roke (roke Slovenca?), iz slovenskega mesa (mesa slovenskih živali)? Res, bil sem malce zmeden, a upanja, da mi bo končno le uspelo izluščiti to skrivnostno, vseprisotno, in vendar neulovljivo bitnost, še nisem izgubil. Vse do pred tednom ali dvema, ko sem veni od ljubljanskih veleblagovnic naletel na sir z imenom Doret, ki ga izdeluje AMF-Südwestmilch iz Avstrije. Pa kaj, boste rekli. Nič, razen da se je na njem belila drobna nalepka, na kateri je pisalo, »poltrdi sir iz slovenskega mleka«. Odkritje me je konceptualno povsem dotolklo: sir je avstrijski, mleko slovensko, gre torej za avstrijski ali slovenski sir? Izdelava je resda avstrijska, tisto, kar sir šele nare-

---

di za sir, mleko, pa je vendar slovensko! Toda, če bi na embalaži ne bilo tiste drobne nalepke, ki oznanja, da je sir narejen iz slovenskega mleka, bi bila tako Avstrijec kot Slovenec prepričana, da jesta avstrijski sir. Razen seveda, če Slovenskost ni nekaj, kar je stvar okusa?

Body Language

Studio City
17. VII. 1992

Dober večer!

Vsak vaški pepček ve, da nekatere stvari lahko povemo, spet druge pa pokažemo. Takorekoč stvar obče vednosti je tudi, da vsega, kar lahko povemo, ne moremo pokazati, vsega, kar lahko pokažemo, pa ne povedati. Če nam uspe povedati nekaj, za kar sicer velja, da je le pokazljivo, to ne pomeni le, da suvereno obvladujemo jezik, temveč da smo tisto, kar se je do tedaj le kazalo, uspeli prignati do pojma; če pa nam uspe nekaj, kar je sicer povsem mogoče povedati, le (še) pokazati, potem smo ne le sestopili (ali pa padli) na predpojmovno raven, temveč smo se tudi nevarno približali meji, onkraj katere sporazumevanje izgubi vse attribute civiliziranosti in zapade v najbolj grobo barbarstvo. Da bi nam kdo ne očital prelahkotnega šarjenja s kulturno pridobljenimi in privzgojenimi normami, naj razliko, ki smo jo opredelili kot razliko med civiliziranostjo in barbarstvom, ilustriramo z nekim temeljnim razcepom v slovenskem političnem diskurzu.

Takoj po imenovanju nove vlade, konec maja, je novi minister za šolstvo v intervjuju za *Delo* rekel tudi tole: »Verjamem njegovim /Drnovškovim/ trditvam, da bomo delali tako, da tisti, ki pride po volitvah /.../, ne bo prišel na pogorišče.« In kaj je posebnega na tej izjavi, boste rekli? Nič, in prav v tem je njena vrednost! Vseskozi namreč ostaja na ravni diskurza, ali z drugimi besedami, t. i. objektivno realnost prevede v besede in jo tako subjektivno verbalizirano (ali pa verbalno subjektivirano) – s samim dejanjem izjavljanja – ponovno objektivira, tako da jo postavi nazaj v svet. Zunajjezikovna realnost je skozi besede tako (ponovno) prišla do same sebe, z ubesedeno realnostjo pa je mogoče veliko lažje – predvsem pa mnogo bolj spretno – »rokovati« kot z objektivno realnostjo samo (na sebi). Šolski minister na primer pravi, da verjame Drnovškovim trditvam, da za seboj ne bo pustil pogorišča. Pozornejši bralec ali poslušalec bo takoj opazil, da se izjava »za seboj ne bom

---

pustil pogorišča« nahaja v prihodnjiku in ji torej ni mogoče pripisati resničnostne vrednosti; ni torej ne resnična ne neresnična, kar z drugimi besedami povedano pomeni, da ne more biti trditev, temveč kvečjemu obljuba. Seveda pa ima izjava »verjamem *trditvi*« povsem drugačno težo kot izjava »verjamem *obljubi*«, ta drobni preskok, to majceno lingvistično prevaro, pa omogoča prav jezik.

Zdaj pa si oglejmo drugo stran razcepa. Pred nekaj tedni je predsednik slovenskega parlamenta novi slovenski opoziciji očital politično nezrelost, nekaterim poslancem pa rokovnjaške metode. Takoj naslednji dan je Demosov poslanski klub sklical tiskovno konferenco, na kateri je od predsednika parlamenta zahteval, da *umakne svoje trditve*.

Rekli smo že, da so trditve lahko resnične ali neresnične; lahko jih torej prekličemo ali zanikamo, nikakor pa jih ne moremo umakniti. Umaknemo lahko knjigo iz izložitve, avto izpred hiše ali konzerve s prodajnih polic, ne moremo pa umakniti jezika oz. nečesa ubesedenega. Pojmovanje, ki jezik razume kot polena, ki jih lahko prosto premikamo, umikamo ali odmikamo, jezika očitno ne vidi kot nečesa, kar prežema celotno realnost, kot nečesa, kar samo realnost sploh pogojuje in omogoča, temveč kot nekaj, kar se v realnosti pojavlja povsem naključno, nekaj, kar je enakovredno krompirju, pralnemu prašku ali pasti za čevlje, nekaj, kar lahko je, povsem lahko pa bi bili tudi brez njega.

Skrajno, a povsem legitimno izpeljavo takšnega »pojmovanja« jezika smo lahko videli pretekli petek pred ljubljanskim magistratom: krdelo podivjanih starcev, ki so predsednika Mladih demokratov »prepričevali s pestmi«. Pesti so bržčas res bolj nazorne in otipljive kot jezik, res pa je tudi, da smo s tem, ko smo se odločili za prepričevanje s pestmi, prestopili sam pojem prepričevanja in jezika sploh ne rabimo več ...

Lahko noč!

»Nova« pot slovenstva

Studio City
28. IX. 1992

Dober večer!

Redni gledalci Studia City vedo, kako vneto smo se posvečali iskanju neulovljive in mnogoznačne slovenske bitnosti, pogosto ironično, mnogokrat cinično, vedno pa s sladostnim prezirom do nacionalistične zagamanosti. Dogodki zadnjih tednov kažejo, da so ti zlati časi mimo, in da slovenskemu narodu drobna zadovoljstva, segajoča od slovenskih kokoši, preko slovenskih brazd do slovenske srečke, niso več v veselje, temveč ga zanaša na zgodovinsko kar najbolj kompromitirano stranpot: ker se mu je Slovenstvo razpršilo in razdrobilo na množico partikularij, pogosto bedasto-smešnih in smešno-drobnjarskih nepomembnosti, se je odločil za preprosto, a zgodovinsko preverjeno rešitev, za izgon vsega Neslovenskega. Če Neslovenskega namreč ni več, uči ta rovtarska logika, potem je vse, kar ostane, pač nujno Slovensko!

V mehkejši, nacional-šovinistični, različici je Slovenstvo na to pot pred štirinajstimi dnevi usmeril komentator *Dela* Boris Jež s hujskaškim pamfletom *Nadrealisti osvajajo Slvenijo*, v katerem postreže z vsemi nacionalističnimi primitivizmi, s katerimi si Slovenci sicer tako radi pihajo na dušo: da so Slovenci v jugoslovanskem merilu svetovljani, oni, ki prihajajo z druge strani slovenske južne meje, pa balkanska goveda z guslami in tamburicami.

Tisto, kar dela Ježev pristop za (še) mehkega, je njegova obravnava multikulturalnosti, te zadnje pridobitve v arzenalu psovka, ki jih uporabljajo Slovenci. Jež skuša namreč dokazovati, da je že »slovenski etnos« izrazito multikulturen, da sicer govorimo isti jezik, da pa živimo na ozemlju, »ki je bilo vseskozi odprto na vse štiri strani neba«, kar naj bi pomenilo, da je slovenska identiteta »v sebi pravzaprav raznolika kot malokatera«. Da ne bomo še naprej omladnih razdirali: Jež skuša povedati, da morajo (Slovenci) končno spoznati svojo

---

multikulturalnost, za to pa da ne rabijo nikakršne multikulturalnosti »od zunaj«.

Indikativno za novo pot Slovenstva je, da v pismih bralcev v naslednji *Sobotni prilogi* ne zasledimo *niti enega* pisma, ki bi z Ježem polemiziralo, zato pa v njej lahko najdemo članek Ermina Kržičnika *Samo multikulturalna zmes?*, ki je radikalizacija oz. trda različica Ježevega nacional-šovinizma. Če namreč Jež še poziva k razkrivanju in spoznavanju slovenske »samo-bitnostne« multikulturalnosti, pa Kržičnik že poziva tudi k izgonu vsega Neslovensko multikulturalnega. Evropeizacijo, pravi, moremo pojmovati tako, da ohranimo svojo etnično narodno stvarnost *s tem, da zavrnemo sterilen univerzalizem, ki vse opraviči v imenu kozmopolitskega prešernovskega altruizma »Žive naj vsi narodi« na našem avtohtonem ozemlju. Za obstoj in razvoj majhnega naroda, ki je imel pač zgodovinsko srečo, da se je izognil asimilaciji, veljajo drugačni zakoni ...* Če je citat v vas vzbudil nelagodno zgodovinsko reminiscenco ali pa preprosto ne morete verjeti svojim očem, naj vam potrdim, da ste res slišali poziv k pogromom, in to sistematičnim, organiziranim in državno vodenim pogromom proti Neslovincem, saj avtor članek končuje z zahtevo po jasnem »narodnopolitičnem programu«. Neprijetno dejstvo je, da večina Slovencev takšna razmišljanja (tiho) podpira. V anketi o nacionalizmu, ki jo je konec avgusta opravilo DELO STIK, kar 24.2 % vprašanih meni, da je nacionalizem normalna reakcija ljudi zaradi občutka nacionalne ogroženosti, 17.8 %, da gre za posamezne pojave, ki jih demokratična družba lahko tolerira, kar 10.9 % vprašanih pojava nacionalizma sploh ni opazilo, 15.6 % pa o nacionalizmu nima nikakršnega mnenja.

Skoraj 70 % Slovencev se nacionalizem torej zdi bodisi nekaj normalnega bodisi nekaj tako vsakdanjega, da ga sploh ne zaznavajo več. Takšna družbena klima pa je iz polpretekle zgodovine znana po nadvse nedvoumnom imenu ...

Lahko noč!

Neponovljivo drugače

Studio City komentarja ni objavil

23. X. 1992

Dober večer!

Danes sem sicer nameraval govoriti o novi vseljudski hranilnici z imenom Dairy Queen, Demokratski stranki in njunima gesloma, pa mi duša ne da, da ne bi malce pojамral. Zato bom kratek, zagrenjen in verjetno malce razočaran.

Gre pa za tole: ste se že kdaj vprašali, zakaj hudiča gledate oddajo, ki se ji pravi Studio City? Če se še niste, bi se vsekakor morali, če pa ste se že, ste to prav gotovo storili z razlogom. Tudi sam se namreč vedno pogosteje sprašujem, zakaj sploh (še) sodelujem pri njenem nastajanju.

Kaj naj si človek namreč misli o oddaji, katere koncept želi biti urban, mesten, potem pa mu kar 40 – od razpoložljivih 60 – minut razlagajo, kaj vse da se da storiti z BMX-om in kako zelo je to cool. Ne da bi imel kaj proti BMX-om, ali bi jih ne imel za nekaj urbana, nasprotno, vendar pa takšen koncept – če o konceptu sploh lahko govorimo – nima prav nič opraviti s konceptom urbane televizije, zmerno inteligenten gledalec pa bo na podlagi takšne oddaje resignirano sklenil, da ima redaktor oz. urednik težave s sodelavci.

In kaj naj si človek misli, če kar polovico oddaje zasede t. i. Studio Moda, sicer sestavljen iz več podstudiov, ki dobršen del svojega časa zasedejo z najavnimi in odjavnimi špicami, po tem, kaj se med njimi znajde, pa ni povsem jasno, kaj najavljajo in kaj odjavljajo. In če se čudite, da je *interior decorating* naenkrat del mode, imate povsem prav: redaktor je s tem izpričal bodisi svojo nekompetentnost bodisi popolno indiferentnost do tega, kar se mu valja v programu.

Pa to na žalost še ni vse. Le kaj naj si človek misli, če se mora v oddaji, ki hoče biti urbana, skoraj 10 minut »zabavati« z nekakšno nagradno igro napovedovanja rezultatov v na-

---

slednjem kolu nogometnega prvenstva? Če po vsej sili hoče gledati televizijo bo pač prestavil na katerega od Trefaltonih programov, ki so – žal mi je, da moram to reči – zabavnejši kot tovrstno prognostično onaniranje, če pa je njegova inteligenca vsaj povprečna, se bo obema budalostima hvaležno odpovedal.

In ne nazadnje: če morate po vsem tem trpeti še nekoga, ki vam tokrat ne razkriva le svoje pratike najstniškega zapeljevanja ali se vam smehlja izza biljardne mize, temveč se vam vsiljivo ponuja še za igralnimi avtomati, potem se lahko upravičeno vprašate, kaj ste storili svoji materi, da vas je rodila v tako pust in enoličen svet, da morate vedno in povsod gledati en in isti fris.

Če naj le uporabim nekaj tistega, kar sem si pripravil za prispevek, ki ga sicer niste videli, potem lahko, skupaj z Dairy Queen, rečemo, da je program Studia City, kot ga lahko gledamo danes, *neponovljivo drugačen*: tako drugačen je namreč od profesionalne televizije, da si človek zaželi, da se nikoli več ne bi ponovil. Razlika je pač očitna, kakor bi rekli Demokrati.

Lahko noč vam pa ne bom rekel!

Apendiks k televizijskemu komentarju

Če se vprašamo, *kako* je s televizijskim komentarjem, je to vendar malce bolj vzpodbudno, kot če bi kanili odgovarjati, *kaj* televizijski komentar *je*. Če bi se namreč lotili slednjega vprašanja, bi nas na koncu pripeljalo do prvega, in to po obeh možnih poteh: ali bi se znašli sredi tipologije novinarskih prijemov, kjer bi bil trotelziher specifikum TV komentarja, da je komentar po televiziji, ali pa bi v tipologiji televizijskih diskurzov pri TV novinarjenju naleteli na komentar, kolikor se kot novinarski prijem loči od poročila, reportaže itn.; v obeh primerih bi prišli do vprašanja, kakšne so posledice tega, da komentarja na TV pač ne beremo, saj ga poslušamo, hkrati pa komentatorja in komentiranje gledamo (naša tema so torej komentarji, kjer komentatorji nastopajo pred TV občinstvom, kakor, denimo, Janez Stanič, Jurij Gustinčič, Jože Hudeček v večernih dnevnikih TV Slovenija, ne pa pregledi in prognostike novinarjev, ob katerih gledamo arhivske posnetke, ki domnevno kažejo, o čem novinar govori – te vrste so pogosto prispevki Zorana Medveda).

Takoj smo in *medias res*, pri razmerju med sliko in govorom (tudi sliko in glasom ter »simulakrom« in zapisom) na TV. Naj delajo na radiu, pri TV ali pri časopisu, se novinarji ne glede na siceršnje medsebojne razlike spontano strinjajo: prednost televizijske informacije je, da *pokaže*. Tu vzkliknete: topounmnost! Tavitologijo prodajajo za definicijo! Za prednost TV ponujajo kratko malo to, da je TV. Enako upravičeno bi bilo razglasiti za informativno prednost vsakega informativnega medija kar njegovo specifičnost – tako bi bila »pisava« zaslužna za prednost časopisa, da se je k črki informacije mogoče poljubno vračati in o njej presoditi, ne pa da sprejemnik sporočila ostaja suženj bežnega sprotnega vtisa?

Slepo zaupanje novinarske srenje v informativni sijaj TV slike seveda ne more biti posledica nekakšnega kolektivnega napačnega sklepanja. Gre za *raison d'être* njihovega sta-

---

nu. O tem se prepričamo, če se vprašamo, kako bi novinarji sami pojasnili domnevno prednost televizijske informacije, da pokaže? Zelo preprosto bi nam odgovorili: novinarjeva beseda o dogodku kvečjemu govori (piše), TV aparatura pa dogodek posname, registrira ga, kot se reče, »v živo«, v njegovi materialnosti, da ga vidimo in slišimo, kakor ga je doživela, videla in slišala TV ekipa na kraju samem.

Na kraju sporočila vznikne Dejstvo (ali Stvar sama, če hočete), opis je imaginarno nadomeščen ali dopolnjen z dogodkom, referens novinarskega diskurza se je prikazal na kraju, od koder za gledalca izvira TV novinarski diskurz – na zaslonu. TV slika ima v novinarski fantazmi magično moč, da *realizira* novinarski diskurz. Na ta način dopolni ali zapolni težnjo »objektivnega« poročanja, da bi se v asimptoti poročilo »zlilo« z dogodkom kot svojo realno predlogo. »Prednost TV informacije, da pokaže« tako razkriva bistveno značilnost novinarske poklicne ideologije, o razmerju med sliko in besedo na TV pa neposredno ne pove ničesar.

Utopični točki slike, ki bi »povedala vse« in bi ob njej umolknil vsaj za hip sleherni možni komentar, se televizijske informativne oddaje približajo edino takrat, kadar kažejo divjanje stihije: vojne grozote, poplavne vode, razdejanje po potresu ... A še v teh primerih nam *povedo*, da se komentarju odrekajo, češ da je odveč, tako da so, presenetljivo, ti redki trenutki domnevne popolne suverenosti in neposredne sporočilnosti TV podobe trenutki *čiste retorike*. Podobe lahko »brez besed« sporočajo le tisto, kar »vsi vemo« in ob čemer »enako čutimo«, kjer se torej z imaginarno identifikacijo pred Grožnjo konstituiramo kot ideološka skupnost in je bilo »vse rečeno« že vnaprej, z materialno težo našega ideološkega izročila, ki ga evocirajo »samoumevne« podobe. Te podobe pridejo na vrsto v privilegiranih trenutkih govornih oddaj kot aposiopeze (zamolki) ali – praviloma –

---

kot lažne aposiopeze (komentar, češ da je »vsak komentar odveč«). Prinašajo pa – nič drugega kakor corpus delicti. Eminentno dokazujejo, da je diskurz TV novinarstva *dokazovalni* govor.

Potemtakem ne sme presenetiti, če po eliminaciji navidezne izjeme zapišemo: televizijska slika v slehernem trenutku katere koli govorne oddaje *predpostavlja* govor, na katerega se obeša kot njegov dodatek. *In principio erat verbum*.

Kaj torej vidimo na ekranu? Kar nam kaže ... beseda? Ali naj tako komprimiramo sivo pravilo TV novinarstva, da slika kaže, o čem trenutno teče beseda? Tako preprosto je videti, pa tako preprosto pač ni.

Zunanji minister prijateljske dežele pride v goste k domačemu zunanjemu ministru. O tem nam pripoveduje novinar(ka), medtem ko gledamo posnetke pozdravljanja, pogovarjanja, cvetja in dekoracije, menjave bližjih in bolj oddaljenih planov obeh govorcev, ki v zmontiranem posnetku, ki ga gledamo, izustita stavek ali dva v TV mikrofoni, tisti, ki pravkar govori, pa je za gledalca identificiran še z zapisom njegovega imena na ekranu. V tem zgledu nastopa TV slika v svoji *avtentifikacijski* funkciji – potrjuje, da se je dogodek, o katerem govori novinarski prispevek, zgodil, in to tako, kot kaže slika – brez opaznih težav. Kaj pa, kadar prispevek govori, denimo, o povišanju plač upokojenecem ali štipendij študentom, kamera pa v prvem primeru zasleduje po ulicah in parkih Ljubljane starčke in starke posamez ali združema, v drugem pa zalezuje pred fakulteto mladeniče in mladenke? Ali pa, kadar novinar o ukrepu ministrstva za resnico pripoveduje tako, da se postavi pod napis na vratih stavbe, kjer piše, da je v tej stavbi ministrstvo za resnico? V prvem zgledu »vidimo« »upokojenec« ali »študente« izključno tedaj in toliko, kadar in kolikor beremo TV sliko že s stališča: če novinar pravi x, medtem ko gledamo y, tedaj y ne more pomeniti drugega kot x, sicer ni nobe-

---

nega razloga, zakaj zaslon kaže prav y. Vladni ukrep ni telegeničen; vizualizabilen bi bil kvečjemu kot veliki plan besedila ukrepa v *Uradnem listu*. Avtentifikacija tu ni dokumentiranje dogodka s kamero, pač pa poljubna in groba vizualizacija figur iz novinarjevega besedila. Naključni pasanti so reducirani na status vizualnih označevalnih dvojnikov za figure, omenjene v novinarjevem besedilu. Postopek je analogen delu sanj, a rezultat ni oniričen, ker so figure, ki zasedejo posnete mimoidoče, razosebljeni splošni pojmi: »študent nasploh« je na TV ekranu tudi mesarski pomočnik, ki je slučajno šel mimo filofaksa. V drugem zgledu je videz povezave med besedo in sliko dosežen kar s podvojitvijo besed iz novinarjevega besedila v napisu na fasadi stavbe, izpred katere novinar nagovarja TV gledalca. Postopki avtentifikacije se ob natančnejšem pogledu izkazujejo za retorične postopke ponavljanja in amplificiranja povedanega v vizualni »spremljavi« k novinarskemu govoru na televiziji. (Zelo pogosto nam tisti hip, ko novinar omeni znano osebnost, TVS pokaže za sekundo doprni portret omenjenega.)

Srečanje ministrov je utečena ceremonija, *komunikacijsko* dejanje, ki je *kot tako* »telegenično«, saj njegova vnanja podoba in zarotitveni obrazci udeležencev sodijo skupaj po izročilu; TV to izročilno sopripadnost vzame kot dano in jo skrajšano povzame in citira. Vladni ukrepi nimajo privilegija, da bi bili strukturirani kot model dramskega dogajanja, a kot vsak drugi dogodek, transformiran skoz novinarski diskurz, so vladni ukrepi »narativizirani«: o njih se govori glede na njihove vzroke in učinke, zgodovinske in družbene razsežnosti, so delčki kompleksnega, spremenljivega, a vztrajnega *pripovedovanja*. Od tod možnosti dramtizacije in uprizarjanja: poiskati je treba individualnega študenta kot »subjekta učinkov ukrepa« in mu dati, da sam pove kameri in mikrofonu, kako se ga zadeva tiče.

Taka različica televizijske rešitve problema »netelegenične« vesti se nam zdi »bolj televizijska«, ker besedilo vnaprej koncipira kot dramsko besedilo z vračunano uprizoritvijo. Zdaj

---

lahko natančneje določimo nesimetričnost in neujemanje med govorom in sliko na TV. Slika informira pač le toliko, kolikor ji je namenjeno uprizoriti, avtentificirati, utelesiti stvar govora. Cena, ki jo plača televizija, da svoj govor opremi z njegovo stvarjo, pa je, da vidimo in slišimo marsikaj, česar ni imela namena pokazati in povedati, na kar nima nobenega vpliva, kar bo brez uspeha poskušala obmejiti. To je hkrati tisto, v čemer pri gledanju TV nemara najbolj uživamo, saj uživamo na račun TV. Da bi, denimo, TV »subjekta učinkov ukrepa« verodostojno konstruirala, izve gledalec njegovo ime, starost, fakulteto, da je vozač in da stanuje v Študentskem naselju, pa da bo z zvišano štipendijo enkrat na teden šel jest rajši drugam kot v menzo. Smisel teh podatkov za novinarsko informacijo je izključno v tem, *da* so povedani, ne pa, *kaj* pravijo, saj je »Branko Lesnika, 24, 3. letnik geodezije, iz Maribora«, popolnoma ekvivalentno »Norma Gruzovin, 18, 1. letnik ekonomije, iz Nebla v Brdih«. A z gledalcem je drugače: morda bo študenta poznal, mogoče mu bo všeč njegov nasmeh ali zadrega ali uhani; mogoče mu bo šel na živce glas ali dialekt ali solata za zobmi ... Vsekakor pa mu je navrženih nedoločljivo veliko drobnih informacij slike, govora, glasu, zapisanih ali povedanih podatkov, celo šumov okolja, ki so tuji novinarjevi zgodbi in niso v njeni službi. Glas in govor na TV pripišemo govorce, ki ga vidimo in kakor ga vidimo, z nakazano možnostjo idiosinkrazij, ki se polastijo smisla povedanega in odvrčajo pozornost od tekstovne vloge citata, kakršno tak govorec praviloma igra v diskurzu TV novinarstva. Kazati govorce pri govorjenju pa se pravi kazati govor v njegovi kreativni funkciji v medčloveških razmerjih. Četudi je *talk show* zapet kakor katero *Omiszje*, ga dojemamo kot »bolj televizijskega« od poročila, ker je »stvar, za katero gre«, tu govorjenje samo. Vse naključnosti vidnega in slišnega vštejemo v intersubjektivno situacijo pogovora: nestrpne ali zadr-

---

žane gibe, za nas neslišno šepetanje ali grimase, ki jih ni mogoče zanesljivo dešifrirati, potne srage, barvo kravate, puder, škripanje naslonjačev ... Spet nekoliko drugače delujejo televizijske podobe solo govorcev, kakršni so studijski voditelji oddaj, sestavljenih iz več različnih prispevkov, napovedovalke in napovedovalci sporeda in podobne figure. To so uradni nagovarjalci gledalcev v imenu TV kot institucije, zato so z vso svojo pojavo – glasom in stasom, obleko in frizuro – prenašalci Sporočila. Njihov simbolični mandat ni avtonomen in partikularen, kakor posebna strokovna usposobljenost ali gledalcem znana igralska slava udeležencev TV razgovorov; uradni nagovarjalci scela zastopajo TV kot nosilci solidnega in zaupanje zbudajočega izgleda in glasu, ki bosta nemoteno – studio je prazen, voditelj ali napovedovalka zapolnita zaslon – prenesla sporočilo kot nekaj, kar jima je bilo zaupano, da izročita gledalcu.

Televizija ima že od zdavnaj izdelane in diferencirane prijeme, kako izkoristiti značilnost, da govorec na TV – seveda, če ga med njegovim govorjenjem (vsaj nekaj časa) vidimo – nujno *nastopa*, pa če mu je to všeč ali ne. Komentator je v koncepciji, kakršno gojijo pri *Dnevniku* TV Slovenija (in je prav tako kot v *Zeit im Bild* avstrijske TV), pišoči strokovnjak za svoje področje, ki večkrat nastopi v *Dnevniku* in je torej njegovim gledalcem znana avtoriteta; v oddaji nastopi v trenutku, ki je dramatsko načrtovan in podprt vsaj z voditeljevo napovedjo, po možnosti pa še z novinarskim poročilom v vlogi dogodkovnega povoda za komentar; praviloma ima na voljo toliko časa kot poročevalec o razmeroma pomembnem dogodku (okoli dve minuti), med govorjenjem pa ga kamera praviloma nepremično motri iz spoštljive razdalje.

V tej koncepciji je govor komentatorja v studiu vrhunec dnevnškega govora. Reprezentira točko, kjer novinarski diskurz preseže samega sebe in se iz obrokov poročanja o preteklem zbere v sinoptično presojo, katere senca naj bi padla v prihodnost in tako osmislila ter usmerila poročanje. Drugi možni privilegirani razgled komentatorja v TVD je od zgoraj: vrednotenje, opozar-

---

janje na spregledano, opominjanje (= Hudeček). Medtem ko novinarja vidimo v oddaji le toliko, da ga identificiramo (isto velja za špikerja), in z njim komuniciramo le prek releja voditelja oddaje, ki napoveduje in povezuje novinarske prispevke, z vso svojo dejavnostjo pa nasproti gledalcu reprezentira oddajo (= *Dnevnik*) in z njo TV, pa je komentatorju omogočeno, da gledalca nagovarja iz oči v oči od začetka do konca komentarja, in to v svojem imenu, na svoj račun. Prav naključnost njegovega izgleda (ali, bolje, nezvedljivost njegovega izgleda na normo dostojnega reprezentiranja TV institucije) in nepopolnost dikcije (v primerjavi, denimo, s špikerjevo) funkcionirata tu kot zagotovilo, da je njegov fizis zgolj medij njegovega duha, in je on torej navzoč zaradi višjih reči, namreč zaradi vsebine tega, kar pravi, ne pa, da bi gledalca le mamil pred televizor. In k vtisu tehtnosti rečenega tudi ne prispeva najmanj, da je razgled nanj strogo nepremičen. To je zato, da ga *ne* gledamo, da bi mu rajši prisluhnili (že iz šole veste, da najmanj slišite, kadar motrite učitelja). Komentator deluje najpopolneje, kadar se TV skoraj poniža v radio. Vendar samo *skoraj*; kot smo dokazovali skoz ves tale odstavek, je pogoj za tako učinkovanje komentatorja diferencialna, izjemna, točkovna uporaba vzvodov učinkovanja, ki TV tako zelo približa radiu le v tej limiti in le z bistveno razliko, ki bi ji ironično lahko rekli formalni pluralizem TV: vedno se lahko odločite, da boste komentatorja gledali in ga tako preslišali.

Ko je pred leti Marko Švabič – morda edini, ki se je radikalno vprašal, kaj se pravi biti slovenski pisatelj – predaval o slovenski paranoji, je pisateljstvo obmejil na področje pisave, saj je govor, kadar na glas bere poslušalcem pisateljevo besedilo, kratko malo prehiter za razumevanje (ne glede na to, kaj si predstavljamo pod »razumevanjem«). Zato je dal brati svojo prozo poslušalcem profesionalcu, v branje pa je dajal le kratke odlomke in nekatere med njimi je bilo treba zavrteti dvakrat.

Ponavljanje oddaj pa je princip televizije in ponovljivost je način bivanja TV produktov. Med modusi ponavljanja je najpogostejša variacija: sem ne sodijo le epizodne nadaljevanke (in v nekem smislu celo nanizanke), pač pa tudi poročila, kvizi, sploh vse tako imenovane »redne oddaje«. Šele variiranje naredi oddajo skoz variacije in permutacije za to, kar je. In če je *Studio City* (že z *anglo* imenom) variiral in permutiral skupek variacij in permutacij, ki jim je bilo skupno, da so sredi mesta najdevale tisto *tuje* nasproti siceršnji domačnosti TVS, je *Jezikovno slepo črevo* v ta kontekst potujevalo tisto, kar je bilo v vsakodnevnem blebetu neopazeno prav zaradi svoje navadnosti.

Ta dvojna premaknjenost je narekovala premaknjenost v načinu predstavitve: govor – ki je, ponovimo, po definiciji prehter, če na TV karkoli pojasnjuje – je bil hiter, hlasten, zavzet, včasih privoščljiv do predmeta, nikoli pa zlovoljen do nagovorjenega gledalca. Komentatorjeve kretnje so bile živahne, kamera pa se mu je približala bistveno bolj, kot bi veljalo za dostojno v *TV Dnevniku*. Efekt tega ni le bolj živ nastop od onega v navadi pri komentatorjih, pač pa tudi padec virtualne distance med govorcem in njegovo besedo ter med njegovim nastopom in gledalčevim gledanjem. Govorec je vštet med televizijske učinke svojega govorjenja, gledalec pa ga mora – no, ne ravno požreti s kožo in kostmi, pač pa raje popiti skupaj s *cappuccinom*, o katerem poje glasbena spremljava rubrike.

Besedilo vsakega komentarja je bilo zračno, prav nič prenatpano; niti izrazje niti stavki niso oteževali razumevanja. A sam format je tolikanj stisnjen, da poante ni mogoče povedati dvakrat. In, kar je usodno, gledalec oddaje se ne more vrniti k zamujenemu. Lahko pa gleda naslednjo oddajo. In še naslednjo. Tam bo slišal in videl variacijo. Ker je sprotno razumevanje tehnično nemožno, je treba računati s tem, da bo veni sami oddaji ostalo nedopolnjeno in da se bo z gledanjem variacij razumevanje vzpostavilo v nekakšni retrospektivi. Navzočnost komentatorja se dodaja hkrati kot obljuba možnega razumevanja – vemo, da bo na

---

stopil tudi v naslednji oddaji – in kot fizična ovira nevtralnemu, breztelesnemu glasu kot nosilcu institucionalizirane vednosti. Končajmo zato z dodatnim zasukom in imenujmo govor tega komentarja – *apendiktičen*.

Jože Vogrinc

PEDAGOŠKI INŠTITUT

ISBN 978-961-270-028-7

9 789612 700287 >